

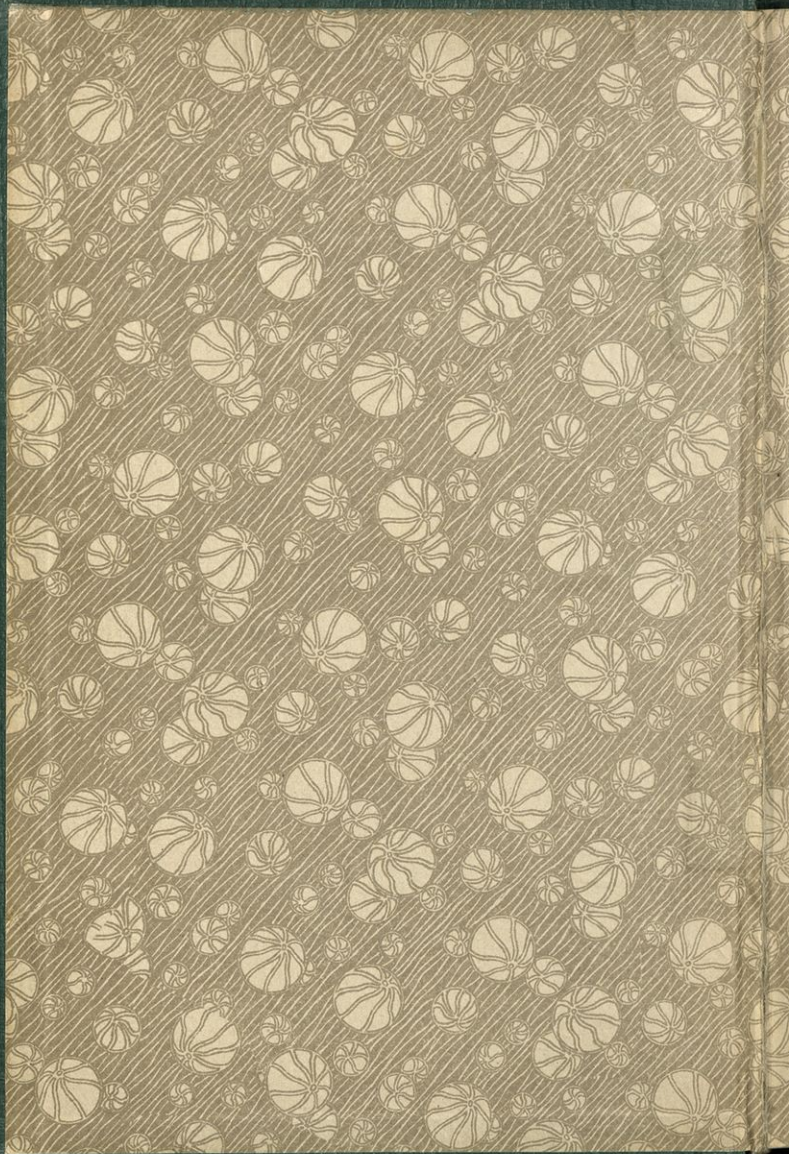
III
sh 40.012
h

MRTVI KAPITALI

POVEST. SPISAL JOSIP KOZARAC

PREVEL STAROGORSKI.

JOSIP KOZARAC:

MRTVI KAPITALI

POVEST.

PREVEL STAROGORSKI.

LJUBLJANA, 1913.
TISKAL DRAGOTIN HRIBAR.

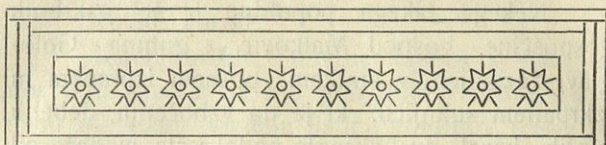
III h 40.012 h

030009065

Prejeto cu urada
za upravljanje imovine
upornikov

III, M 40012 h

I.

Bilo je prve dni meseca avgusta. Slavonsko solnce je pripekalo na vso moč in po prostrani ravnini se je zrak kar iskril, da nisi mogel gledati dva, tri hipe v isti smeri v daljavo. Po zlatih poljanah so se dvigali križi pšenice, zloženi pravilno v vrste. Le tuintam je zakrila visoka koruza pogled v daljino, le tuintam se je dvigala kaka košata hruška, ki so se pod njo našle ovce, komaj diha je od sopare. Drugače nikjer ničesar, kar bi oživiljalo ali motilo to monotono mrtvilo. Samo kdaj, kdaj zapazi dobro oko po dvoje in dvoje grlic, ki so letele bliskovito, kakor valovi čez nizko strn, ali v zraku lebdečega malega jastreba, ki, kakor v zraku pribit, preži na miši. Iz zemlje puhti dušljiv in omamljiv vonj. A če zganeš z glavo ali z roko, začutiš topli zrak, kakor da te poljublja ogreta para. Kar je bilo v tebi znoja, vse je že izhlapelo in se posušilo po licih in zdi se ti, kakor da imaš na obrazu tanko plast strjenega testa.

Nekega takega popoldne je šel oskrbnik gosposčine, gospod Matković, z gumna. Gologlav, razgaljen, v kratkem, povsem izpranem in izkrpanem suknjiču, ki je na vzbočenih, debelih plečih kazal dva okroglo-podolgasta madeža od znoja, je korakal počasi pod svetlim, ponošenim solnčnikom, podoben od daleč veliki gobi. Gospod Matković je bil človek petdesetih let, povsem kratko ostrižen, kratkega debelega vratu, ves rdeč in poln poletnih mozoljev po nosu in čelu. Debelo, malone štirioglato lice s svetlimi, rumenkastimi, drobnimi očmi in mesnatim, rdečim nosom se je zdelo na prvi pogled topo in preprosto — a ko je izpregovoril s pretrganim, ostrim glasom — ta glas je bil podoben ostremu izrazu lica — se je poznalo, da govori iz njega ona dobra priprostost in iskrenost, ki se skriva samo v takih ostrih, trdih obrazih. Hodil je pravilno in odmerjeno, in videlo se je, da ta človek po leti in po zimi, po blatu in po suhem stopa z vedno istim, počasnim, a čvrstim korakom.

Nasproti se mu pripelje nekoliko vozov z visoko naloženimi snopi pšenice. Konji so se, kakor sami od sebe, ustavili pred Matkovićem, ki je med tem izvlekel majhno knjižico, katero si je bil naredil sam, ter jel beležiti v njo s svinčnikom, privezanim na drugem koncu za gumb suknjiča.

„Ti si Vincetić. Katera številka hiše?“

„Dvaintrideseta.“

„Koliko voziš?“

„Sedem križev,“ odvrne vaščan z voza in mu vrže kapo z na njo pritrjenim lističem. Gospod Matković pogleda listič, pomrmra nekaj in vrže kapo zopet kmetu na voz.

„Na — pa idi! Vi trije ne bodete nikdar več delali pri meni, ni-kdar več delali pri meni, ni-kdar! Ali ste me razumeli, huncuti prokleti, ni-kdar!“

„Nismo mogli prej, gospod, oprostite! Vse bomo točno naredili. Do danes nismo mogli, malo nas je doma — —“

„Molči, molči, huncuti, prokleti lažnivci...“

Gospod Matković je mencial z rokami in nogami, ko je govoril, kakor bi ga tresla mrzlica, a glas mu je, komaj razumljiv, prehajal z najvišje višine v najglobljo nižino. Vozniki so vzdiknili: „Z Bogom, gospod!“ in pognali konje.

„A-a, danes ni dobre volje,“ reče prvi voznik.

„Ni, a za trenutek ali dva pa bo zopet dober, kakor dober dan. Poštenjak, da mu ni enakega, in človeku ne stori niti za las žalega.“

„Bilo bi bolje, da mu nisem ničesar odgovoril.“

„Bilo bi... ali dokler ne izpregovori, ne veš, kake je volje. Vedno je naoblačen.“

Nato so švrknili z bičem po konjih in se ulegli vznak po snopju. Oni najmlajši zažvižga veselo slavonsko melodijo, a konji so krenili k velikemu grajskemu skednju.

Gospod Matković je korakal dalje z istim odrevenelim izrazom na obrazu, ki mu niso bili več mar pekoči žarki solnca. Bila mu je potreba, da se izkriči in izpsuje, zakaj njegovi fizionomiji ni niti pristojalo, da bi govoril lepo in mirno. Ako se je s kom razgovarjal tiho in mило, so se mu na licu in okrog usten kar nategnile in nabrekle vse mišice in komaj ga je bilo razumeti, kaj meša z jezikom. A ko je kričal in psoval, tedaj so mu pa skakale besede, kakor iskre z nakovala. Nikdo mu ni tega zameril, razen njegove žene, ki se je s početka sramovala, a pozneje žalostila in jezila radi te njegove navade. On, sovražnik žensk in sangvinik po naravi, je še podžigal njeno jezo. Ona, hči visokega, pa siromašnega uradnika, a še sedaj lepa in ponosna, se je poročila z njim, da bi ne ostala samica. Od prvega dne, ko je odšla iz lepega mesteca k njemu, v žalostno vas, s hišami, s slamo kritimi, je ostala do danes nezadovoljna; ne umevajoč drug drugega jima ni potekel noben dan brez prepira. Pa njega to ni niti najmanj motilo, zakaj ona je bila drugače skrbna in natančna v gospodinjstvu, a on istotako delaven in z malim zadovoljen. In tako ni nobeno drugo zlo na pot njunega življenja stavilo neugodnih zaprek, kakor edino to, da sta bila vsak svoje čudi, svojih nazorov. Ta razlika je bila tako fina in izrazita, da jima ni nobeden nikdar niti pomislil, drugemu popustiti ali se po-

koriti. Vendar ju to ni moglo razdvojiti, da bi ne stremila za istim ciljem, akoravno vsak po svoji poti in po svojem načinu. On ni mogel trpeti v njej ponosne mestne dame (a vendar ji ni kratil troškov za njene obleke), ki je neprestano sanjala o velikaštvu, o svojih otrocih, ki bodo danes ali jutri kot uradniki igrali velike uloge. Ona pa zopet ni mogla gledati njegove raztrgane prikazni, ker ni maral nositi novih oblek, nego se je oblačil v prikrojene obleke svojih sinov. Ona je dobro vedela, da dela on vse to samo zato, da bi čim več prihranil otrokom. Pogostokrat se je celo rada pobahala z njegovo poštenostjo, akoprav pri tem ni mogla zatajiti, da bi ji bilo ljubše, ako bi ne bil baš tako za las natančen s tujim blagom. Kljubu vsemu velikemu gospodarstvu, ki je bilo poverjeno njegovemu oskrbništvu, si pošteni in natančni Matković ni mnogo zaslužil. Ni sicer siromašil, a tudi razsipno se ni živelo v njegovi hiši. Nikdar ni mogel verjeti, da bi drugi oskrbniki obogateli, ker je meril ves svet po svojem poštenju. Odgojil je dva sina in dve hčeri. V njih je užival kakor malokateri oče. Radi otrok se je odrekal vsaki udobnosti, vsakemu boljšemu grižljaju, nosil se, kakor prosjak, in to vse v oni divni roditeljski požrtvovalnosti, da bi bilo kdaj bolje njegovim otrokom.

Počasi stopaje, je dospel Matković do vasi. Pot je držala med „šljiviki“ in sadovnjaki, ogra-

jenimi s staro, tuintam nagnjeno in podrtó hlastovo ograjo. Od daleč se je že belilo visoko gospodsko poslopje, pokrito s trskami, z dvema velikima dimnikoma, s prostornim dvoriščem in mnogimi stajami in z ogromnim vrtom, ki je bil ograjen z visokim plotom. V hišo se je prišlo po stopnicah, a nad temi se je vzpenjala streha. Tu je Matković spustil mehanično svoj solnčnik, obesil ga na lesen klin in vstopil. Na hodniku, nekakem predsobju, je našel soprogo in starejšo hčer, Anko. Pred njima je stala kava, svež kruh in surovo maslo.

„Ničesar drugega ne delata, samo jesta!“ To je bil pozdrav Matkovičev.

„Izvolite tudi vi“ — se nasmehne hčerka z mehkim nasmehljajem ter primakne za očeta stol in mu poda kruh in surovo maslo.

„Menda tudi ti ne živiš od samega zraka,“ odvrne gospa in toliko da ga pogleda.

Matković ne sede, nego stoječ vzame kruh, obrezuje z njega skorjo ter jo maže s surovim maslom in jako soli.

„Za tebe bomo morali peči poseben kruh. Kako naj ta oguljeni komad ponudim komu, ako bi kdo sedaj slučajno prišel?“ — Gospa Matkovičeva je govorila izrazito, s polnim, a ostrim naglasom, naglašaje vsako besedo.

„K meni ne prihaja nikdo, a ti hrani svoje goste, s čimer hočeš. Jaz menda smem jesti v svoji hiši kruh tako, kakor hočem.“

„Kakšen ste zopet, papa! . . . Kakor bi mama to tako mislila . . .“ Tako je mirila gospodična Anka ter z milobnim smehljajem pogledovala sedaj očeta, sedaj mater, kakor bi hotela s tem svojim pogledom oba zbližati in ju zvezati tesneje.

To je bila njena naloga, odkar je jela misliti s svojo glavo in čutiti s svojim srcem. Njen značaj je bil, kakor ustvarjen za to, njen mehki in pomirjajoči glas, njen modri, družbeno fini pogled, vse njeno vedenje je bilo tako, da bi ji človek v največji jezi ne mogel reči žal besede. Njen mehki pojav, stalnost in iskrenost njenih misli ji je pridobila spoštovanje, kakor pri očetu, tako pri materi, s to razliko, da jo je oče oboževal kakor svetnico in jo cenil više nego vse drugo. Njena čud in značaj sta bila bolj sorodna očetovemu kakor materinemu. Mati je bolj živel v mlajši hčeri, živahni in vrtoglavi Neli, ki je imela vse slabe, ali ne vseh dobrih lastnosti materinih. Ponosni materi je bolj ugajala laskava in objestna Nela nego tiha in bistrooka starejša hčerka, da si je dobro vedela, da ji Anka vzdržuje več nego pol hiše, a Nela več nego pol hiše spravlja v nered.

Gospa Matković je že odšla v svojo sobo, ko je vaški pismonoša prinesel pošto ter jo predal gospodični Anki. Bili so štirje komadi: Službeni dopis ravnateljstva graščine, drugi „Bazar“, naslovljen na gospo Matkovićevo, in še dve

pismi: od sina Luje iz Zagreba, a drugo od gospodične Nele iz R., bližnjega mesteca, kjer je bivala Nela pri svoji teti.

Gospod Matković odpre službeni dopis in držeč ga od oči, kolikor je mogel najdalje, ga čita brzo in nervozno. Naposled se je glasno nasmeljal, kakor vsakikrat, ko je prečital kaj važnega. A spoznati se ni moglo nikoli, ali s tem smehom odobrava, ali se roga temu, kar je prečital. Anka je otvorila najprej bratovo pismo in ko ga je prečitala, je jela stiskati ustne in stresati z glavo, kakor da hoče očeta pripraviti na vsebino pisma.

„No, kaj pa je?“ vpraša Matković.

„Lujó piše. Prosi vas za potnino, denar, z onim prvim je moral poravnati — — —“

„Kaj je poravnal? — Ničesar ni poravnal! Zapravil je, zapil je — lopov... To je vendar preveč, kakor da mi kokoši ležejo denar... Vsega tega je kriva ona...“

In pokazal je s prstom proti sobi, v katero je odšla gospa Matkovičeva.

„Naj mu ona pošlje,“ dostavi na to še ostreje. — „Jaz mu ne dam ničesar, ničesar... niti predrtega novca. Ako mu ve ukazovati, kako se naj oblači in lišpa, naj mu pošlje — jaz ne maram vedeti ničesar... ne maram vedeti!...“

„Zaman se jezite. Kdo ve, kako se je zgodilo v resnici. Saj ni tak, da bi kar tako lagal.“

„Kako ni lagal?! Lagal je, kakor je dolg in širok, to vidim odtod, kam je izginila potnina. Gospoda študenti žive v mislih, da propade svet, ako ne proslave svojega razstanka... odšli so kratkomalo v kako obskurno gostilno in zapili, kar so dobili za pot... Ali jaz pa moram, kakor pes, kakor šopronjski vol, vleči, delati od zore do mraka, samo da lahko gospod pravnik eno noč pijančuje... Huncuti prokleti!...“

„Če mu ne pošljete, pa ostane tam in morali bodele tri mesece zastoj zanj plačevati —“

In Anka je vzela „Bazar“ in ono drugo pismo ter odšla v materino sobo, vedoč da treba sedaj pustiti očeta samega, dokler se ne umiri in potolaži. V takem položaju ga je zapustila vsaka logika, in vsi razlogi in vsi nasveti bi bili zaman. On, delaven in skrben, je hotel, da so njegovi otroci poštenjaki, da poznajo že v prvi mladosti skrb in resnost življenja. Ni mogel odpustiti ženi, da se je nosila tako visoko in po tem kopitu odgajala otroke. Ni čuda, da sta se Lujo in Nela navzela od matere one ponosne in razsipne krvi. In ta odgoja že kaže posledico, da mora sedaj še enkrat, v drugič, poslati sinu potnino. Bolelo ga je to, zakaj on je smatral to za prvo otroško nehvaležnost, ki ne ve oceniti tiste ljubezni, tistih žrtev, katere doprinaša on svojim otrokom. Te misli so mu vrvile po glavi. Ali ko mu je v tej zmešnjavi čuvstev stopila nenadoma pred dušo slika njegovega krasnega sina, visokega in krep-

kega, kakor hrast, s šele klijočimi brčiči na popčastih rujnih ustnah, z onim neprisiljenim vedenjem in elegantno obleko, ki se ga je oklepala, kakor bi bila zlita — v tem hipu bi, pa najsi bi sinova slika v tem hipu zahtevala njegove krvi, v tem hipu bi jo dal brez obotavljanja. In v tem trenutku, ko ga je prešinilo to čuvstvo, se mu je zdel denar — potnina — prazen in ničeven, uborna, brezpomembna stvar, ki ni vredna niti nohta, niti lasu njegovega deteta. Sangvinične uravi, se je brzo zazibal v dolge, lepše in slajše misli; ako bi v tem trenutku prišel pred njega katerikoli njegovih otrok, bi ne spoznal glasu očetovega, ki je hotel biti blag in mehak in sladak, kakor mu je bilo čuvstvo. Ali on ni mogel ukazovati svojemu glasu, ni ga mogel uravnati s svojim srcem, nego je ta glas ostal izpretrgan in oster, kakor je bila vsa njegova prikazen. Zato pač — razen njegove starejše hčerke — niti ni pomislil nikdo, da more tudi on mnogo nežneje čutiti in ljubeče, bolje morda, nego mnogi z najmehkejšim glasom, z najsolznejšimi očmi — — —

Gospa Matkovičeva je čitala z jasnim in zadovoljnim licem pismo sestre in mlajše hčerke Nele. Sestra ji je pisala, da ji Nela dela „furore“ v mestu, da mladi ljudje (ona je ljubila izraz „mladi ljudje“ bolj nego izraz „gimnazijci“) tekmujejo, kateri bi ji bolj ugodil in da ni dvomiti niti najmanj, da se poroči prej, nego bi človek

pomislil, in da bo srečna, jako srečna... Nadalje ji je pisala o krasni rožnati obleki, katero je naročila za Nelo, zakaj v nedeljo bo sijajen ples v slavo Njegove Prezvzišenosti. Za to slavlje da se delajo že sedaj velike priprave in naj tudi ona — gospa Matkovičeva — gotovo pride z Anko tja.

Tudi Nela je pristavila nekaj vrstic v istem smislu, ponavlja je pri vsaki besedi „moja draga in sladka mamá“. Hvalila se je, da je bila neki dan „djeveruša“¹⁾ umrlemu gimnazijcu in da jo je zato prišla prosit cela deputacija. Ostale gospodične so ji radi tega strašno zavidne itd.

Gospa Matkovičeva si ni mogla zaželei ugodnejšega pisma od svoje hčerke. Prečitala ga je s slastjo dvakrat in nato oddala Anki ter jo pri tem pomilovaje pogledala. Kot mati je obžalovala, da ji tudi starejša hči ne trga takih lavorik, obžalovala je, da ji manjka oni živahni temperament Nelin, obžalovala je, da ji je ljubše, bivati cela leta na vasi in da se tako odtujuje mestnemu življenju, kjer bi se vsekakor poročila prej — a tu na vasi, Bog ve!... In sedaj so se zopet njene misli zadele s protivnimi nazori njenega moža, ki mu nikdar ni ugajalo bivanje Nelino v mestu, ker nikdar ni hotel umeti, da bi se Nela naučila tam količkaj dobrega. Nikakor se ni mogel sprijazniti z današnjo meščansko odgojo, ki je po njegovih nazorih sejala razneženost, mehkuznost in lažniv značaj v ženska srca, ki je mlade žene navdihovala z idejami

zunanjega sijaja, za nedelavnost in jih odtujevala od prave istinite resničnosti, s katero je treba danes računati. Bil je uverjen, da morajo biti darovi, ki jih naj prinese svojemu možu žena srednjega stanu, povsem drugačni, nego jih bo mogla prinesiti svojemu soprogu Nela s tako odgojo...

„Ne vem, katero obleko naj oblečeš za ples. Nobena ti ni ravno bogvekaj,“ reče gospa Matkovičeva Anki, ko je prečitala Nelin list.

„Kaj jim pa manjka? Vse so še dobre. Oblečem katero koli, ako že želite, da grem tudi jaz.“

„Vsekakor pojdeš. Vedi, da me je upravi strah za tebe. Ti si se povsem zanemarila v tej vasi, morala bi bolj gledati na se...“

„Ne razumem, čemu vedno pripovedujete to, ko dobro veste, da plesne zabave niso za me. Boli me, ko vidim, da me vedno obžalujete radi tega, da me radi tega smatrate za nevrednega svojega otroka.“

In Ankinе oči so se zasvetile, ali solza ni potekla.

„Ne plakaj, ne plakaj... Ti še ne veš, kaj je materi sreča deteta.“ ...In objela jo je ter milovala, kakor da priznava, da jo je užalila. Dobro je vedela, da Anka ne mara za sijajno družbo in obleko, da je srečnejša v svojem domu in na vrtu. Ali bila je preveč navdahnjena od moderne družbe, preveč vznesena vsled Nelinega in sestrinega pisma, nego da bi mogla odoleti čuvstvom, ki so jo za hip prej dvigale v ono

sijajno višino, o kateri sniva malone vsaka mati. Težka tesnoba ji je stiskala srce, ko je videla, da je tudi Nelka že za poroko, a Anka še ni imela niti snubca. In stokrat je sklenila, da jo bo motrila s hladnimi očmi, kakor da ni njena mati, da bi mogla spoznati, kaj je na njej, da se dosedaj še ni noben mož zaljubil v njo. In motrila jo je strogo od glave do nog, a na tem lepem, visokem telesu, na teh črnih turobnih očeh, na tem rumenkastem, redkokedaj rdečem, mirnem obrazu, na teh polnih grudih ni mogla zaslediti nobene napake. Ob tem bujnem telesu, ob tej bistrosti duha je videla mati edini vzrok njene neoženjenosti v tem, ker se ogiblje Anka mestne družbe, ker je preveč zaljubljena v vas in vaško delo. To jo je bolelo, in akoravno je vedela, da razžalosti svojo hčer, če jo samo spomni na meščanske zabave, vendar ni mogla, da bi zdaj pa zdaj ne vzdihnila, da bi je ne pogledala z napol solzečimi očmi.

„Dokler sem jaz sama s seboj srečna, zakaj bi tudi vi ne bili srečni z menoj?“ Tak je bil navadno odgovor Anke, ako se je kdaj govorilo o tem.

II.

Gospod Matković je legal zgodaj k počitku, a je tudi zgodaj vstajal. Z jutranjo zoro, ob četrtni uri, je bil že na nogah in kava ga je ob tem času morala že gotova čakati. Skuhala mu

jo je Anka, in dasi je vstala ob pol štirih, se ni več vračala v posteljo. Ko se je hitro oblekel in popil kavo, je odšel Matković na gumno ter se vračal šele opoldne domov. Tisto jutro, pred odhodom je odštel Anki denar, da ga pošlje Luji za pot, ne da bi rekel pri tem kako besedo, kakor da včerajšnjega popoldneva sploh ni bilo. Nato je vzel beležnico in solnčnik, si po navadi otipal vse žepe, se še tu in tam s stopnic dvatrikrat vrnil, kakor da je nekaj pozabil, ter vsakokrat zaklical hčerki: „Z Bogom!“ Poljubil bi jo, ji rekel tisoč nežnih besed, ali ni znal biti nežen, zunanost njegova je bila prenespretno orodje njegove notranjosti. Vsa njegova ljubezen in nežnost se je osredotočila v tej edini besedi: „Z Bogom!“ Hčerka je dobro čutila vso globino te enostavne besede. Ta besedica je obsegla tudi vsa njena čustva in ni vedela, kako bi jih napram očetu izrazila najtopleje. Tu in tam je vsa razigrana in na pol v šali odvrnila očetu:

„Že trikrat ste mi rekli — — —“

„No pa „z Bogom!“ ji je vzkliknil on četrtrič ter je z upognjeno glavo in mahaje s solnčnikom odhitel ven, ves srečen, da je ona v resnici slišala vse tri njegove pozdrave. In nato se je z istim počasnim in čvrstim korakom napotil na gumno, idoč ravno kakor volk, ne oziraje se niti na desno niti na levo.

Ko je oče odšel, se je lotila Anka vsakdanjega posla. V svetli jutranji obleki se je ostro

izražala njena visoka in lepa rast. Kakor obleka, tako so bile tudi njene kretnje enostavne in naravne. Nič ni bilo preračunjenega na njej, nič polepšanega, nego vse tako, kakoršna je bila v resnici. V vsaki kretnji, v slehernem koraku se je izražala njena skromnost in usmiljenost, neka neizmerna topla dobrotà, ki je napolnjevala vso njeno okolico.

Ko je dovršila svoj jutranji posel, je vzela denar, sedla in začela pisati bratu sledeče pismo :

„Dragi brat Lujo !

Evo Ti denarja, ki Ti ga pošilja oče za na pot. Moram Ti povedati po pravici, da mu ni bilo baš povsem prav, da pišeš že drugič po ta denar. Ti veš, da bi on za nas žrtvoval vse, ali boli ga in mora ga boleti, ako se njegova dobrotà slabo razumeva in še huje uporabljà. Ne mislim Ti ničesar predbacivati, ker Ti, ki si od svojega sedmega leta komaj en mesec ali dva v letu doma, sicer ne moreš vedeti, kaj je to, roditeljska skrb in kaj se pravi vzdrževati nas četvero otrok, da dobi vsak, česar potrebuje in želi. Jaz, ki se od prvega dneva nisem oddaljila od hiše, nego sem uprav rastla z njo, jaz edina od vas vseh lahko ocenim ono odtrgavanje, ono težko borbo, s katero se oče za nas bori in skrbi, da nas vzdrži takšne, kakoršni smo. Jaz, ki poznam vsako njegovo misel, ki gledam dan na dan, kako

vsak njegov čut, vsak njegov las živi samo za nas, vidim, da on samega sebe niti ne računa, nego živi takorekoč poleg nas. Mi bi ga ne smeli samo ljubiti in spoštovati, nego se mu uprav diviti in ga obožavati. Jaz za svojo osebo ga tudi pomilujem, pomilujem iz dna duše, ker vidim vse to zapostavljanje njegove lastne osebe, a vse radi nas. Moram Ti po pravici povedati, da me je naravnost bolelo, ko sem Te zagovarjala pred njim, da Ti pošlje vdrugič ta denar. Za se ne zahtevam mnogo od njega, samo da bi mu bilo lažje podpirati vas ostale, ali od vas zahtevam, da imate malo več usmiljenja napram njemu, ker morate pomisliti, da je on sicer dolžan, svojo deco vzgajati in jih izobraževati, ali njegova dolžnost ni, da bi bil suženj svojih otrok. Veruj mi, da on ne išče več nobenih zabav, ne mara za nič več, da ga nič več ne boli niti oživlja, kakor edina ljubav in misel na svoje otroke. — To sem Ti rekla kot sestra, ne srdi se, ker jaz ljubim vas in očeta. — Vinko ni napravil izpita in ne bo več zahajal v gimnazijo. Mama, toliko da ni obupala radi tega, a oče se ne srdi niti najmanje, temveč mu je le žal, da ni vzel Vinka že prej iz šole. Kam pojde dalje, še ni odločeno. Za sedaj pomaga očetu in gospodu Lešiću na gumnu. On in gospod Lešić sta se tesno sprijateljila, vedno sta skupaj. Postavila sta si senčnico v onem kotu vrta, kjer je Tebi

ugajalo, in sta namesto mize postavila tja ogromen hrastov panj. Gospod Lešič pravi, da boš imel sedaj mirno mesto, kjer boš lahko v miru pregledoval paragrafe. A Vinko se roga, da se bo v tej senčnici izlilo več litrov vina v Tvoja usta nego paragrafov v Tvojo glavo. Osramoti ga, ko prideš! — Nela je, kakor ti je znano, pri teti. V nedeljo pojdeva tudi jaz in mama tja na plesno zabavo. Meni baš ni prijetno iti tja, ali moram, da je ne žalim. A sedaj z Bogom, sladki moj malopridnik! Glej, da se nam srečno vrneš domov in objameš zdrav ljubečo Te sestro.

NB. Prinesi Neli kak dar, ona že davno sanja o njem.“

V tem je prišla gospa Matkovičeva povsem opravljena; sedši za mizo, je izpila svojo skodelico kave počasi in z neko neprisiljeno eleganco, da si pri tem ni niti najmanj umazala niti rok niti ust. Tudi njej kakor da ni bilo ravno po volji, da Lujo že vdrugič prosi za potnino. Ali takoj nato se sladko nasmeje, najbrž ji je ugajala misel, da ji sin umeje življenje drugače nego mož.

„Kakor da bi se moglo mlademu človeku zabraniti in zameriti, da kak trenutek preživi lepše in po svoji volji,“ je bila končno njena sodba o tem ter je s svojim, še vedno bistrim, črnorumenim očesom pogledala okrog sebe, kakor bi iskala moža, da tudi on sliši njeno mnenje.

V tem stopita v predsobje dva mlada človeka, vsak s puško in ulovljenim zajcem. Starejši, gospodarski pristav Vladko Lešić, je poljubil gospe Matkovičevi roko, dočim je drugi, mlajši sin Matkovičev, gimnazijec Vinko, shranil puški in obesil zajce. Mladeniča sta bila oblečena na način, ki se mu navadno pravi „genialni nered“, bolje rečeno: mladima, svežima in veselima možema je pristojala najbolj odrgnjena obleka lepše, nego ovenelemu starcu najfinejši frak.

„Nadejam se, da nama milostiva ne zameri, ker sva taka. Najrajši bi bil, ako bi se mogel obleči v tak plašč, kakor ga je imel včeraj naš debeli gospod ravnatelj na sebi —: zamotal se je namreč v njo od glave do pet. Njegovi obleki se ne more kaj zameriti, ker razen te dolge suknje in kape nisem na njem videl ničesar drugega! ... A tukaj na meni suknjič z mastnim ovratnikom, telovnik s komaj tremi gumbi, hlače na levi nogi raztrgane — česar v ostalem nisem jaz kriv, nego oni zajec tam — in naposled še nekoliko nakravljeni čevlji, ki, ako je še pravica na svetu, petindvajsetletnemu gospodarskemu pristavu še vedno dobro pristojajo.“

Temu krojaškemu analiziranju so se vsi smejali, a najslaje Lešić sam s svojim duhovitim utripanjem oči in usten. Pri vsem tem srčnem smehu je gospa Matkovičeva vendar pomislila, da bi njen Lujo česa takega nikdar ne govoril, in nehote ji je stopila pred oči njegova najno-

vejša temno-zelena elegantna obleka, v kateri je bil o Veliki noči doma.

„A na klobuk si pozabil,“ reče Vinko in dvigne mehki lovski klobuk, daje mu vsakovrstne oblike, stezajoč in raztezajoč ga. „Škoda, da ga ni videl Ovidij, gotovo bi napisal kakih deset onih budalastih metamorfoz več!“ se nasmeje Vinko, ki se je lahko sedaj po mili volji maščeval nad šolskimi klasiki. Bilo mu je veliko lažje, iz grmovja, razprostirajočega se čez sto oral, prepoditi zajca, nego v poletnem Ovidijevem distihu najti samostalniku pripadajoči glagol...

Po žilah obeh mladcev je brizgala ona objestna mladeniška kri, in ona duševna sloga, ki jima je spajala duši, še je povečevala to razposajeno šalo in radost. Vinko je odšel v kuhinjo in si prinesel kavo, mleko in kruh sam, žvečoč tudi one skorjice kruha, ki so ostale materi, mlaskaje pri tem z jezikom, kar je pričalo o posebnem teku in zdravju.

„Vinko, Bog s teboj! Kako pa ješ — do sem se sliši, kako grizeš!...“ Gospa Matkovičeva se je hotela od čudenja prekrižati, a radi Lešiča si je premislila še o pravem času.

„Kako pa naj jem, ko sem lačen!... Pojdi, Vladko, sem — kaj nas briga! Kdor je tri ure letal po lovu, ta ne vpraša, kako se je po naj-novejši etiketi.“

Sedla sta na drugi kraj mize, natakala si sama kavo in si mazala kruh s surovim maslom

ter nista pustila tega Anki, ki je hotela postreči vsaj Lešiču.

„Prosim, gospodična, ne trudite se, tako je bolje,“ odvrne Lešič z nežnostjo, ki je ni bilo v njegovih dosedanjih besedah.

„Ko bi se le tudi kava mogla jesti s prsti,“ reče zopet Vinko.

Ko sta se okrepčala, jima je očitala gospa Matkovičeva, zakaj sta dve noči prenočila na škednju; domov naj bi bila prišla, kakor se to pristoja mladim ljudem.

„Bog ve, kaj tam delata — —?“

Nato se jame Lešič opravičevati, da je ena skupina delavcev šele ob desetih po noči čistila žito, tako da je moral biti neprestano na gumnu; in ni mogel vzeti na svojo dušo, da bi pustil tristo mernikov pšenice kočarjevi skrbi — in to je bilo vzrok, zakaj nista prišla prvo noč domov. Drugo noč sta prenočevala tam zato, ker je zvedel, da namerava prili ravnatelj pregledovat delo, in je hotel biti zato na škednju od zore do mraka.

Malo prej razbrzdani mladec je govoril sedaj tako resno, da se je videlo, da, razen one tople, iskrene šale biva v njem tudi neko drugo čustvo, ono čustvo dolžnosti, ki tudi najmanjšo nalogo umeva po njeni resnobi in važnosti.

„Gospod ravnatelj vas je gotovo tudi pohvalil...“

„Srečen sem, da me ni odpustil, ker ne vem, kaj bi se pri tem našem gospodarstvu moglo

pohvaliti. Nas vse bi trebalo pobesiti, začeni od ravnatelja pa do kočarja — ravnatelja seve naj-pozneje!... To je bilo uprav divno! Mi trije stojimo pred kupom slame, a v slami, baš ravnatelju pred nosom cela pest zdravega, neizmlačenega klasja. Stal sem kakor na iglah, zakaj njegovo nadzorovanje nima drugega namena, nego da se prepriča, ali je slama dobro premlačena, da bi ne ostajalo zrnje v slami — to je vsa kontrola... In zdelo se mi je: Sedaj pa sedaj mu obstane oko nad tem neizmlačenim klasjem. Ves nestrpen, se domislim naposled in rečem: „Dovolite, magnifice, da vam odženem smrdljivega Martina z vratú! On se nato ves strese in pripognivši se, mi obrne hrbet — a jaz zgrabim v tem hipu ono klasje ter z njim udarim magnifikusa po hrbtu, da ni niti eno zrno ostalo v klasu... V zahvalo me potrka po rami češ, da dobro mlatim in da dobro delam!... Smrdljivega Martina seveda niti ni bilo... Tudi pozneje se je hotel napram meni pokazati dobrohotnega ter me je kolegialno vprašal, koliko konj zahteva današnja znanost, da se racionalno izmlati križ žita, naglašaje posebno besedico: racionalno. Na to sem, da bi me ne požrla zemlja od sramu, jel nekaj jecljati o parnih strojih in kaj vem še drugega.“

„No, vem, vem,“ reče on, „ali stroj vlečejo konji...“

Nato sem zopet začel nekaj govoriti, da izvlečem sebe in njega iz škripcov, o konjskih silah.

„Naravno, naravno — prav imate, niso vsi konji enaki. Štajerec je dvakrat močnejši od slavonskega konja; natančno se to ne da nikoli določiti...“ In vnovič me potrka po rami, kakor da sva se povsem zedinila v nazorih.

Dočim se je Vinko temu pripovedovanju smejal iz vsega grla, so se Lešiću le oči duhovito iskriale in okrog usten mu je igral nasmešek, kakov je viden samo pri ljudeh, ki so si v svesti svoje duševne premoči. Gospa Matkovičeva se je smejala z onim interesantnim, nekoliko škodoželjnim nasmehom, s katerim se smeje samo žena mlajšega uradnika neznanju starejšega ali predpostavljenega, — a gospodično je, kakor se je videlo, bolj zanimal način pripovedovanja nego li stvar sama. Njen fini, komaj vidni nasmeh je bil zelo sličen Lešićevemu. Ono nekaj, kar se je ob Lešićevem pripovedovanju kretalo med njima, je bilo slično trenutnemu blisketanju sredi noči, ki sicer razsvetli za hip vso okolico z veličanstvenim sijajem, ali v resnici se ne more pri tem svitu nič točno razbrati.

„Kako je to spanje zunaj na škednju? Tega si ne morem prav misliti. Večkrat si mislim po dnevi, da bom prenočila na vrtu. Ali ko se mrači, jame slabeti tudi moj sklep, dokler povsem ne izgine.“ Tako je govorila Anka, stavljaše sicer to vprašanje Lešiću, a gledajoč Vinka.

„Tega vam ne more opisati nikdo, a še manj pojmiti oni, ki ni nikdar prenočil zunaj.

Zakaj, kakor je v sobi vsaka noč enaka, tako je zunaj ne samo vsaka noč, nego vsaka nočna ura drugačna. Samo to vam lahko rečem, da človek, ki prespi tri noči na zraku božjem, šele tedaj prav uvidi, kako se je oddaljil od svoje lastne človeške narave. Zakaj čudnejšega čustva ni, kakor če ležiš na dehteči travi in zaspano zreš v divno nočno nebo ter slučajno misliš na svojo temno spalnico in posteljo, stisnjeno med štiri nizke zidove!... Tam grob, smradljiv vzduh — a tukaj nepregledno nebo, vonj celotne narave, življenje in večni melodijozni žubor; in istotako življenje diha iz tebe, čutiš uprav, kako vsaka tvoja žilica bije z zdravim, vedrim življenjem, in ko se dvigneš, si tako lahek, da ne moreš verovati, da je v resnici minila noč. V tem trenutku pomislim na velikomeščane in na njihove četveronadstropne zgradbe, polne stenic, in nehote se mi zazdi, da je človeštvo storilo neodpustljiv atentat nasproti samemu sebi.“

„To se vam samo tako zdi! Ali predstavite si prostorno in visoko spalnico, s široko, masivno posteljo, s tigrovo kožo, električno razsvetljavo in z vso ostalo udobnostjo, ki si jo je ustvarila moderna družba — pa primerjajte to z vašim slamnatim ležiščem na skednju,“ je dejala zanosno gospa Matkovičeva.

„O tem je vsekakor težko odločevati, kakor o vsaki stvari, ki je odvisna od „gusta“ poedinih ljudi. Toliko bi si usojal še reči, da ves današnji

luksus ni nič drugega nego imitacija, težnja za približanjem k prvotni prirodi — a to za drag denar.“

„Vi ste, zdi se mi, ves navdušen za to življenje na kmetih — gotovo ste se radi tega odločili za gospodarsko stroko.“

„Radi tega ravno ne — mnogo važnejši razlogi so me odločili za ta poklic. Ti razlogi so mnogo globlji in bi vas, milostiva, ne mogli interesirati že radi tega ne, ker bi jih vi ne odobraval — kolikor sem se do sedaj vsaj o vašem mišljenju mogel prepričati.“

„Ako vas ni privedla do tega ljubezen za prirodo in selo, potem v resnici ne vem, kateri razlogi bi naj to bili.“

„Rekel sem že, da vas moji razlogi morda ne bi zanimali, ali ker že hočete odgovor, moram vam povedati, da me je do tega privedla ona ogromna množina mrtvega kapitala, ki se nahaja v naši zemlji, a mi ta mrtvi kapital še množimo, ker smo z ene strani kar planili vsi, da glodamo golo kost, a z druge strani smo preveč komodni, da bi zasukali rokave, se uprli in izvlekli zaklade iz naše zemlje. Mi smo s celo našo družbeno zgradbo začeli delati od zgoraj, mesto od zdolaj in vam je sedaj naravno nepojmljivo in nečastno, zakaj nekateri — a med temi tudi jaz — beže z one višine dol, ker so uvideli, da jih je tam gori preveč, da je jelo tam postajati pretesno, da se tam začenjajo dušiti in rušiti. In akoravno se to že preveč dobro opaža, vendar jih hiti na sto-

tine dan na dan tja gor, ker smatrajo ono tesno življenje, ono glodanje kosti za edino dostojno eksistenco samo zato, ker je na visokem vidiku; dočim je oni dolnji položaj, kjer še imajo vsi dovolj prostora, da se udobno razmestijo, še vedno preziran in omalovaževan. Med onimi gori razumevam oni razred naše družbe, ki živi od siromašnih suhih krajcarjev, ki se mu mesečno odkažejo za ono težko, neproduktivno delo, ki se vsako leto zлага v pisarniške akte, da ga tam grizejo molji. To so takozvana gospoda, a v resnici niso drugo, nego zadnji hlapci — zakaj vsak drugi hlapec, ako odide od enega gospodarja, najde še isti dan drugega, dočim eden od gospodov-hlapcev, ko je enkrat odpuščen, redko zopet najde drugega gospodarja. Oni drugi razred — — “

„Sedaj že vem — oni drugi razred, v katerega se štejete tudi vi, hočete hvaliti, ali meni vendar ne boste dokazali, da oni prvi razred ni bolj priznan in bolj cenjen od tega vašega, za katerega se zavzimate.“

„Vsak človek na svojem mestu ima svojo stalno vrednost in treba ga je povsem po tej vrednosti ceniti. Ali uprav to je pri nas abnormalno, ker je cena onega, vam omiljenega razreda nerazmerno mnogo večja, nego drugega. A ta abnormalnost ne more dolgo trajati, ker sta cena in vrednost relativna pojma. Ako ima na primer neka vrsta blaga na trgu zelo visoko ceno, pa

hočemo vsled te visoke cene neizmerno mnogo tega blaga producirati, je povsem naravno, da mora s časom pasti cena temu blagu. — Mi smo z našimi družbenimi odnošaji uprav v stadiju, kjer se neka vrsta blaga radi prevelike produkcije ne more nikamor odriniti ali spraviti v denar; kjer se že mnogi trgovci vračajo s trga z neprodanim blagom, ne vedoč v zdvojnosti, kam z njim, pa ga dajo v stiski čisto pod ceno. Ali da me, milostiva, bolje razumete: Ves za 16—20 šolskih let izdani kapital se daje državi za 700 do 900 goldinarjev letne plače, in to za osem do deseturno delo na dan. To ni niti zaslužek po vrednosti, a kje so obresti! Ta stan ni pri nas še niti od daleč ta, ki bi naj bil, in sicer: več ali manj najboljši sloj, ki ga človeška družba redi v svojem naročju, marveč je še vedno nekak azil, neka vrsta obskrbnega stanu, kamor vse beži, da se prehrani, edino radi žalostne misli, da jim je to najsigurnejši kruh! A tu, tu je zemlja še mladeniška s svojimi bogatimi plodovi; tu je še toliko znanja in umenja, ki bi lahko pri nas bujno cvelo, a mi ga še niti ne poznamo po imenu — in poleg vsega tega se še gnetemo v oni azil, a ne da bi na svoji zemlji dvignili svojo hišico, svojo svobodico...

Gospodična Anka in Vinko sta poslušala s pobožno radovednostjo Lešičevo razlaganje. V njuni duši so se oglašale iste strune, na katere je on udarjal, razvila se slika, akoravno ne po-

vsem jasna, ki jo je Lešić le od začetka očrtal. Samo gospa Matkovičeva je ostala do prezira hladna, zakaj njej je najnižji uradnik bil več, nego najizkušenejši in najinteligentnejši gospodar.

„Jaz vam, milostiva, ne zamerim, da niste mojega mnenja, zakaj dobro vem, da sta z vami istih nazorov dve tretjini človeške družbe naše domovine. Vzrok temu je pomanjkanje naobrazbe v obrtnih in gospodarskih strokah znanosti in z njimi združene podjetnosti, ki edina ustvarja in dviga blagostanje naroda. Pri nas ne gre denar skozi tisoče rok od konsumenta do producenta, temveč gre od prvega k drugemu in tam potem tudi ostaja. Milostiva, moral bi vam celo nacionalno ekonomijo razložiti, da bi vas popolnoma prepričal o resničnosti svojih nazorov. Ko sem prvikrat prečital Smithovo knjigo o tej stvari, so se mi takoj pred očmi razkrili vzroki našega nizkega ekonomskega stanja, in tedaj, ko sem to spoznal, sem razumel šolo in znanost povsem drugače, nego se razume pri nas, žalibog...“

Lešić je izvrstno dovršil gimnazijo ter bil deželni štipendist. A že kot dijak ni mogel prenesti nikakih spon. Njegovemu odkritemu značaju in bistremu umu ni ugajala bodočnost, ki ga čaka, ko dovrši vseučiliške nauke ter bo na podlagi izpričeval moral zaprositi za vežbeniško mesto, bolje rečeno, za vežbeniški kruh. Z vsem poženjem naprej hrepeneče duše je slušal na du-najskem kulturno-tehničnem tečaju nacionalno

ekonomijo, finančno znanost in razne gospodarske vede. Zahtevalo se je pa od njega, da položi izpite iz teh predmetov, ali tega ni hotel, nego je odvrnil, da ne posluša svojih predmetov, da bi mogel pri izpitu nekaj o njih izbrbljati, nego jih posluša zato, da zadovolji svojemu notranjemu nagonu, ki ne ide za praznimi besedami, nego hrepeni, da prodre v dušo dotični znanosti. A oni, ki so mu dali štipendijo, niso hoteli o tem ničesar slišati ter je tako po drugem letu izgubil deželno podporo. Pa ni mu je bilo več potreba, ker se je v dveh letih naučil več nego drugi v petih. V rokah je imel ključ za vse to, kar bo v bodočem praktičnem življenju rabil. Globoko v dušo se mu je vsadil razvoj blagostanja človeške družbe, in on sam je iskal vzroke, kateri ga zastavljajo in kateri ga dvigajo. Premišljajoč često o tem, se je nemalo srdil na svojih osem „izgubljenih“ gimnazijskih let, kjer se je učil vsega, samo tega ne, kar zahteva od človeka devetnajsti vek. Srdil se je na ono takozvano visoko, v resnici pa puhlo naobrazbo. Ljutil se je na vse one, ki so se v svoji naobraženi nadutosti bahali z latinskimi poslovicami: *Finis coronat opus...* *Bis dat qui cito dat...* itd., a nobeden ni vedel, kdo sta in kaj sta apostola znanosti nove dobe A. Smith in Darwin.

„Da, evo to smo vam mi Hrvati! Da pri-
demo na lahek način do kruha, da „obrezbedimo
sebe in obitelj“, kakor se že glasi ta žalostni

tehnični izraz — pa z Bogom, talent! Z Bogom, znanost! — Tisoč goldinarjev imam na leto, dovolj je, ni se mi treba več učiti, ni mi treba znati, da koraka človeška družba naprej!... In tako trohnimo v komodnosti, ker nočemo vedeti, da je človek najboljši kapital v vsaki deželi.“

V takih zanosnih trenotkih je bil Lešić uprav krasen. Njegov blede, dokaj suhi obraz, ki je menjal barvo, kakor so pač bili vtiski — od zelene do rdeče — zelo energično čelo z ostrim, izrazitim nosom, to je značilo jasno, da se vrti v tej glavi poseben svet. Dokler ni začel govoriti, ni bil lep; šele ko je jela v njem kipeti vsaka žilica, ko so njegove temne, napol zaprte oči oživele ter sevale sedaj z zmagovalnim sijajem, sedaj z najslajšo milino, se je z vsako besedico izlivala iz njega tudi simpatija. Po bledem licu in globokem pogledu so sodile razuzdane žene, da je pohoten. Vsled molčečnosti — zakaj v veselji družbi je navadno molčal — sodeč, so mislili nekateri, da je nesrečen — dočim jih je malo vedelo, da njegova duša koprni neprestano za lepoto in resnico, da njegovo srce izgoreva od veselja nad dobroto, a se zvija od muke in boli radi hudobije...

V duši gospe Matkovićeve je bil Lešić tekmeč njenega Luje. Kadarkoli je opazila, da komu to ali ono na Lešiću ugaja, ga je vedno primerjala s svojim sinom. Akoravno je Lujo v mnogem in marsikaterem svojstvu daleč zaostajal za Lešićem,

se vendar ni mogla s tem njej preveč odkritim in iskrenim mladcem sprijateljiti. A to največ radi tega ne, ker v njegovem poklicu ni mogla najti nobene garancije za bodočnost. Mnogo bolj bi ga cenila, ako bi se tudi on zatekel pod zaščito tega ali onega državnega urada, z eno besedo, da bi bil državni uradnik. S tem merilom je merila ljudi, a ne po njihovi lastni vrednosti.

„Torej ne boste šli gledat sprejema, ki se pripravlja v slavo prihoda Njegove Prezvzišenosti?“ vpraša gospa Matkovičeva Lešića.

„Ne! Zakaj prvič imam nujnega posla, a drugič nimam nobenega interesa.“

„Torej gredo samo oni, ki imajo kakov interes?“

„Vsaj jaz mislim tako — zakaj eden gre, da se naužije cele slike, ki jo nudijo take prilike; drug gre zopet, da vidi to ali ono osebo, in mnogi naposled gredo zato, da jih vidijo drugi.“

„Potem mislite menda reči tudi o meni, da grem tja koga gledat?“ reče gospodična Anka z nekako negotovim glasom.

„Ne vem. Morebiti tudi zato, da vas vidijo drugi,“ odvrne z istotakim glasom Lešić.

Na te besede, ne vedoč niti sami zakaj, umolknejo vsi, kakor da je v tej družbici zazvenela druga struna, ki je zadonela vsem z nekakim, njim vsem nenavadnim, nepoznanim jekom.

„Ali greva?“ vpraša prvi Vinko.

„Pojdiva!“ skoči Lešić odločno. „Dobri dve uri imava do gumna.“

Obesila sta zopet puški na rame in sta, priporočivši se, odšla. Anka ju je pospremila iz pred-sobja, in ko ji Lešić ponudi roko, mu reče:

„Užalili ste me... Mene ne smete šteti med one. So tudi taki, ki morajo iti tja.“

Lešić je v duši pričakoval, da mu Anka razjasni svojo udeležbo, a ni mogel reči nobene besede. Samo s hvaležnim in prosečim pogledom ji pogleda v oči in odide z nemim poklonom. Ob njegovem pogledu je šinila v njeno rumenkasto prozorno lice tiha, komaj vidna rdečica, ki je izginila še isti hip — ali Lešić jo je vendar dobro opazil in razumel. Razumel je, da je to de-viško rdečico privabilo ono isto čustvo, od kate-rega se je tudi njegov, drugače izraziti pogled raz-tekkel v otroško molitev... Ta pogled in ta rdečica sta pričala, da oba sramežljivo skrivata neko svoje čustvo, ki je že začelo prodirati iz njunih src.

III.

Zabava v slavo Njegove Prevzvišenosti je obetala biti sijajna. Sijaj oblek bi naj izenačil imovite in siromašne, visoke in nizke. Besed: potreba in štedljivost, bi se niti ne pristojalo izgovoriti, kaj šele se po njih ravnati, zakaj to bi ne odgovarjalo duhu družbe devetnajstega veka, ki ne vprašuje: odkod in kako? nego samo eno-

stavno zahteva, naj bode! ter se rogaje vrže na onega, ki ne more ali noče plesati v tem besomučnem vrtincu.

Gospa Matkovičeva je v resnici prišla z Anko k svoji mlajši sestri, poročeni z nižjim uradnikom. Tudi Lujo je došel iz Zagreba pravočasno, in tako se je sestala vsa rodbina, razen starega Matkovića in Vinka. Sicer pa za nju niso ravno posebno marali; niso ju takorekoč smatrali za člana obitelji.

„No, in kaj dela?“ je vprašal gospod Vuković svojo svakinjo. In radi sožalno-porogljivega naglasa so vedeli vsi, da vpraša po Matkoviću.

„To, kar vedno,“ je skomizgnila gospa Matkovičeva, misleč, da ni vredno o tem dalje govoriti. Pri vsem tem pa gospoda Vukovića ni moglo motiti, da bi ne pil vina in jedel kruha iz pšenice, katero mu je drage volje poslal njegov svak. Vuković je mislil, da ni treba, da bi za to bil hvaležen svaku, nego da se mu sme po mili volji rogati, kakor nekakemu čudaku, ki ni pri pravi pameti. On, njegova soproga in gospa Matkovičeva, so bili trdno uverjeni, da so oni odgojili Matkovičeve otroke in če bi ne bilo njih, bi bili ti otroci danes ali jutri pravi nikdoviči. To svoje mnenje so posebno krepili z Vinkom, ki se je najbolj vrgel po očetu, češ, iz tega pač ne bo nikdar nič. Ti trije so razpravljali in odločevali usodo Matkovičevih otrok, seve pri

Vukoviću, ker pri Matkoviću si niso upali o tem niti črhiniti. Lapidarni Matković se ni znal nikomur laskati in je imenoval Vukovića na prosto vola in prazno bučo, ki se je imel zahvaliti edino svoji lepi rasti in visokim zvezam svoje žene, da se je popel do uradnika desetega plačilnega razreda. On je smatral Vukovića za to, kar je bil v resnici, za siromaka, ki ga je moral človek pomilovati, naj ga je gledal s katerekoli strani. Nasprotno pa zopet naduti Vuković ni hotel niti slišati, da bi bil Matković od daleč zmožen, oceniti njegovo vrednost. Imel ga je za prostega divjaka, na katerega bi se nikdo niti ne ozrl, ako bi ne imel žene in svaka kraljevega uradnika Vukovića... Vuković, njegova in Matkovićeva žena so živeli v neki umišljeni višini, ki so jo gradili s praznimi besedami. Največja slast jim je bila, razgovarjati se o stvareh in idejah, ki so bile od istine in izpolnitve daleč, kakor je daleč zemlja od nebes. Vrhunec njihovih nad sta bila Nela in Lujo. Aničino ime jim je že nekako težilo srce. Zabrinjeni pogled gospe Matkovićeve je umel njen svak vsakikrat razvedriti.

„Ne boj se, to je moja skrb... Najdem tudi za njo...”

In gospe Matkovićevi je v resnici odleglo na te prazne Vukovićeve besede.

V tesnem, iz treh malih sob obstoječem državnem stanovanju gospoda Vukovića se človek ta dan ni mogel niti obrniti. Vse naokrog, gori

in doli, je bilo obloženo z oblekami in ženskimi opravami. Vsaka obleka se je dva-trikrat oblekla in zopet slekla, popravljala, poizkušala in prikrajala. Desetkrat so jo nabrali sedaj tako, sedaj drugače, da bi se samo čim lepše zčila s telesom. Služkinja je neprestano letala sedaj po trakove, sedaj po gumbe, sedaj po igle, sedaj po cvetje. Kadarkoli je prišla služkinja h gospodu Vukoviću, sedaj po toliko novčičev za to, sedaj po toliko za ono, se je vsakokrat izpremenil v obrazu. Ko je bilo že vse v redu in je odleglo nekako tudi njeru, opazi gospa Vukovičeva nena doma, da ji je črevelj malo počil. Ni preostajalo nič drugega nego poslati po nove in to — ker je danes sijajen ples — zelo elegantne. Gospod Vuković samo prebledi, ali ne prigovori niti besede, zakaj v prisotnosti svoje svakinje, ki ga je toliko cenila, ni smel danes škrtariti z denarjem. Ves se je vglobil v račune in kombiniral na vse načine, ali mu bo svota, ki jo še ima v žepu, zadostovala na današnji zabavi. Z ene strani se je bal Lujinega suhega grla, a z druge strani je želel, da se pokaže galantnega pred svakinjo. Na svojo radost je izračunal, da bo zvečer nekako izplaval — a do „prvega“ kar Bog da... Komaj se je pomiril, potrkala na vrata nepoznana služkinja in preda gospe Vukovički pisemce. Ta ga odpre z veliko radovednostjo, ali ko ga prečita, se ji zmrači lice, da bi jo človek komaj spoznal. Pismo je bilo od njene šivilje, ki jo prosi, naj ji plača

en del dolga za šivanje obleke, ker da danes zelo potrebuje denar.

„Povejte gospe, da imamo goste in da imamo silno posla. Naj oprosti, „prvega“ ji vse plačamo.“

S to staro formulo odpravi gospa Vukovičeva šiviljino služkinjo, smejoč se sladko, kakor da ji izkazuje posebno milost. Njen obraz se zopet razvedri in oblije z dosedanjo radostno vznujanostjo. Gospod Vuković ni vedel, za kaj gre, a ko je videl brezbrizno lice svoje soproge in se spomnil, da bi ne bilo lepo, ako bi pred gosti izpraševal ženo — pogoltne že začeto vprašanje.

Naposled izjavi gospa Vukovičeva z zmagoslavnim nasmeškom, da je toaleta v redu, da bo gospa Matkovičeva impozantna v črni obleki, da bo Nela v roza-obleki in z belimi atlas-črevljički kakor sladkorček, da je tudi Ankino obleko preuredila, kakor da je nova — in nato vzdihnejo vse, kakor od težkega dela, in v svesti si, da vzbude vseobčno pozornost s svojimi oblekami, sedejo naposled k večerji. Radi malega prostora so si dajali stole drug drugemu preko glav in se tako zgnetli nekako okrog mize. Gospod Vuković je bil nekoliko neugodno iznenadjen, ko je, deleč kruh, naenkrat vsega razrezal, a že je bil izračunal, da bo ta kos zadosti do drugega dne. Košček pečenega mesa je razrezal na šest delov. Gospa Vukovičeva je odstopila svoj del Luji, češ, da zvečer raje je kako zelenjavo. Tudi Nela ni

hotela jesti, da bi ji na plesu ne škodovalo, in je pripadel njen komad gospodu Vukoviću.

„Ne izbiraj, nego jej! Nisi na vasi, da bi se lahko vsega nametal, kakor prasec... Ali si videl malo prej — krajcar za krajcarjem, pa izgine pet goldinarjev, kakor bi jih odpihnil!...“ Tako je govoril gospod Vuković Luji, ali z nekim ponosom, kakor da njemu ni do teh petih goldinarjev, nego da pokaže, da jih ima.

„Govoriš, kakor da boste šli lačni od mize,“ reče gospa Vukovičeva.

„Bog varuj! Kako lačni... Hočem mu samo povedati, kako je danes živeti, da se pobriga, da bo kaj iz njega... Moj „prvi“ — kakor bi bil svet,“ reče Vuković in šine z očmi od gospe Matkovičeve do Luje.

Pri takih pogovorih se je vkradlo v srce njegove svakinje nekako pomilovalno čuvstvo. Bolelo jo je, ker njen mož ne ume tako govoriti, ker dobiva samo neznamenit del plače v denarju (bilo jo je sram povedati: koliko?), a ostalo v hrani in v raznih deputatih. Bolelo jo je, ker ne more iti s svojim možem tako ponosno izpod roke, kakor gre sestra s svojim. Bolelo jo je, da nima čina in naslova, kakor njena sestra, ker njenega moža kličejo sedaj za upravitelja, sedaj za provizorja, sedaj za gozdarja — kakor komu ugaja — a nje sploh z nobenim imenom... Videla je samo zunanji sijaj Vukovičeve hiše, a ni videla onih gladnih pohot, s katerimi je njen

svak gledal v njen voz, da vidi, kaj mu je prinesla iz te omražene vasi. Ni opazila v njegovih zadnjih besedah prikrivane, a neprikrite izpovedi, da tu vsaka drobtinica, vsak krajcar pomeni del življenja... Vsega tega gospa Matkovičeva ni videla, zakaj v dobroti, ki jo je obdajala na vasi, se ji take misli niso mogle niti poroditi.

V tem je prišel čas, da bi odšli na ples. Gospod Vuković se je oblekel v dolgo črno obleko, del na glavo cilinder, nataknil eno rokavico, puhnil ponosno (ne znajoč niti sam, zakaj) ter z naglo kretnjo roke pogladil brke in brado in jel važno korakati po sobi gor in dol čakaje, da se dame opravijo. Ko so naposled prišle ven, jih je bilo komaj spoznati. Gospodu Vukoviću se je zdelo, da sam sebi zavida lastno ženo, ko jo je zagledal vitko, majestetsko, blestečo se v krasni opravi. V tem hipu, ko so mislili iti, se za trenutek ustavijo, da pogledajo še z zadnjim pogledom drug drugega: gospod Vuković je gladil svoj cilinder, njegova gospa je dostojanstveno navijala malo, zlato uro, gospa Matkovičeva je šumela v črni svili, a Nela toliko da ni sama iz sebe poletela, da čim preje stopi v plesno dvorano. Gospa Vukovičeva še enkrat reče Anki, naj se malo poravnava in vzdigne glavo, a Nelo opozori, naj pazi na neravni tlak radi svojih visokih črevljičkov — in nato odidejo.

Prihod v plesno dvorano ni bil baš tako sijajen in slavodobiten, kakor si je to domišlje-

vala gospa Matkovičeva. Damam so se primerno poklonili, kakor je to v izobraženi družbi navada, dočim gospoda Vukovića skoro nikdo niti pogledal ni. Edino Nela je nekoliko oživila dvorano: nekoliko „mladih ljudi“, a največ osmošolcev, vseučiliščnih slušateljev in domobranskih poročnikov se je zbralo okrog nje, trudeč se z vso svojo prirojeno in imitirano nadarjenostjo, da ji kar najbolj ugođe. Pa ni se jim trebalo toliko truditi; zakaj Nela je znala vsakemu poedinemu reči kaj ugodnega, znala jih je na en mah pogledati vse z zaljubljenimi očmi in vsak od njih je bil uverjen, da je njen izvoljenec. Očaravala je idealiste in materialiste, vsi ti mladci so ginili za njo, vsi ji peli pesmi, dasi morda ni nobeden vedel, zakaj jo prav za prav ljubi. V njej je bilo nekaj, s čimer te je takorekoč prisilila, da se uprav v njo prvikrat zaljubiš. Gledala te je in mamila s svojimi vedno se bliskajočimi, velikimi očmi, kakor da ti nudi svojo ljubezen. Z melanholikom je bila melanholična, kakor mesečina v jezeru, s šaljivcem vragoljasta, kakor mačka, a če je trebalo, je umela biti tudi resna in sočutna, kakor dobra sestra. Kdor je bil zaljubljen v njo, ta ni imel smisla za druge žene; za vso svojo okolico je bil gluh in slep. A to so bili samo oni, ki so bili zaljubljeni prvikrat v svojem življenju. Pri onih, ki so prvo ljubezen že preboleli, je veljala ona edino še kot prijetna brbljavka, s katero se lahko človek zabava pol ure, da se reši

slabe volje ali takega drugega neugodnega čuvstva. In zabaval si se lahko z njo vsak čas, bodisi na plesu, bodisi na izprehodu ali na oknu. Kjerkoli si jo videl, vedno je bila vesela in razpoložena, vedno je igrala s svojimi nemirnimi sivimi očmi, s katerimi je pogledala sedaj tožno, sedaj ognjevito, sedaj ljubko in izzivalno, dokler ni pogodila tvoje prave strune. A ko si se enkrat z njo spuščal, te je vzela vsega in nisi imel niti toliko časa, da bi pogledal kam drugam, da bi slišal še kogarkoli razen nje. Narava je ni nadarila z globokim čuvstvom, ona ni vedela, kaj je prava ljubav. Vsi njeni občutki, vse njeno čuvstvanje ni imelo korenin v njenem srcu nego na površini njenega lica. Govorila je z vsakim svojim pogledom, z vsakim živcem svojih lepih usten, ali sama ni vedela, kaj je govorila, ker njene besede niso tekle iz duše, nego samo z jezika. V tej igri svoje zunanosti je bila nedosegljiva in s tem je neizkušeno mladino kar leteč osvajala.

Ko se je začel ples, si ni Nela niti trenutek oddahnila, nego je neprestano prehajala iz roke v roko; pa tudi pri plesanju samem ni zanemarljivo nobenega svojih častilcev, umela je s hitrim pogledom vsakemu reči: Vidiš, kako se vsi trgajo za me, a vendar nisem pozabila na tebe; poleg vseh tolikih te vendar odlikujem...

Gospa Matkovičeva in sestra se nista mogli iznebiti neprijetnega čuvstva, da bo Anka morda ves večer presedela pri njiju, ter sta že dva-tri

krat opomnili gospoda Vukovića, naj se pobriga za kakega plesalca. A ta bojazen je bila povsem odveč, zakaj ko je Anka prvikrat zaplesala z Lujom, je vsakomur oko obviselo na visoki, krepki devojki močnega in pravilnega stasa ter sramežljivo povešenih oči, ki so bile povsem zastrte z dolgimi, črnimi trepalnicami. Za trenutek in vsa družba je gledala samo njo. Neka neprisiljenost, svežost, kakor jutranji gorski zrak, je navdihoval vse njene kretnje, vse na njej je bilo istinito in naravno. Ni si prizadevala, da bi bila interesantna, da se pred vsemi pokaže — ali baš zato je odsevala njena prikazen v nekem posebnem čaru iz gruče dam, oblečenih na vse načine, samo da sigurneje obrnejo na se pozornost. Anka je bila ona vaška, jedrnata in resnična novela, poleg velikomestnih, puhlih, z vsemi mogočimi zgodbami in nezgodami prepletenih romanov, z nenavadnimi naslovi in pozlačeno vezavo.

Anka je plesala precej več, nego ji je bilo po volji, in sicer z mnogo finejšimi plesalci, nego so bili Nelini. Gospa Matkovičeva je mislila, da ima za to zahvaliti edino svojega svaka.

Gospoda Vukovića so izpraševali sicer glede Anke, čul je celo besede: „Nikdo bi ne verjel, da sta si sestri.“ Ali niti on niti gospa Matkovičeva nista mislila, da veljajo te besede v prilog Anki. Med onimi, ki so v Anki gledali svežo, inteligentno prikazen, ki se je s svojim preprostim vedenjem zelo razlikovala od ostalih plesalk, je

bil tudi predstojnik nekega urada, človek šestin-tridesetih let in dokaj prikupljive zunanosti. Ko je prvič preplesal z Anko po dvorani, se takoj predstavi gospe Matkovičevi, ki ga je sprejela sicer dostojanstveno, a vendar z vso ljubeznivostjo matere, ki ima dve hčerki na plesu. Občevala je topleje z njim nego Anka, ki morda edina od vseh deklet ni prišla na ples z namenom, da koga ulovi in se poroči. In to je bil eden izmed onih čarov, ki so obkroževali njeno bitje kakor gloriola. V njenih očeh so bili vsi moški enaki, in to je delovalo, da se ji je vsak približal s posebnim odlikovanjem in spoštovanjem. Odmerjena strogost in iskrenost njenih besed je vplivala na moški spol tako, da se na prvi mah ni nikdo zaljubil v njo, a te njene lastnosti so silile vsakogar, da jo spoštuje. Ona ni vzbujala v moških momentanih ognjemetnih efektov, kakor Nela, nego jih je napolnjevala s čuvstvom tihe lepote, ki se mirno in polahko, a vedno globlje vsaja v dušo. Na njenem obrazu se niso vsak trenutek menjavala druga čuvstva, nego so počivala na dnu duše skrita, kakor amanet. Na njenih temnih, globokih očeh ni bilo tisoč oken, skozi katera bi vsakdo pogledaval v ta amanet...

Dokler se je plesalo, dotlej je gospa Vukovičeva tolmačila svoji sestri, kdo so poedine dame in gospodje, ki so se šetali v posameznih gručah, se naposled zbrali v nekem kotu in živahno ter važno o nečem razpravljali. Na stolu v kotu se

je iztegoval dostojanstveno suh, dolg gospod z ovenelimi prsti in živahnimi očmi, na fraku s Frana Josipa redom. Sodeč po ostalih, ki so stali okrog njega ter ga sedaj poslušali pazno, sedaj se laskavo smejali, in po onih, ki so mimo prihajali ter se ponižno klanjali, so bili to najvišji uradniki okrog svojega šefa. Od njih se je dokaj jasno razlikovala po vsej zunanosti in izrazu druga gruča uradnikov, ki je stala na nasprotnem koncu. Poedini med njimi so z ostrim očesom motrili obleko drug drugemu ter se tudi drugače trudili, kako da se z vedenjem in nastopom odlikujejo od drugih. Med te je spadal tudi gospod Vuković. V stranski sobi okrog mize je bila zmes vsakovrstno oblečenih, nekateri v črni, nekateri v pisani obleki, a vsi s prstani in debelimi verižicami, ukazujoč z odločnim glasom natakarku ter pozorno gledajoč, ali je vino čisto, vračajoč ga brezobzirno, ako so opazili najmanjo pegico na steklenici. To je bil obrtniški in trgovski stan. Mnogi od njih pred enim, dvema letoma ni niti sanjal, da bo kdaj posečal plesne zabave, a kaj šele, da bo znal pred natakarkji igrati tolikega gospoda. Starejši člani tega stanu so pozdravljali eno in drugo skupino uradnikov, dočim so mlajši nemarno hodili mimo one druge gruče.

Kakor med gospodi, se je opazala razlika tudi med damami. Žena bogatega trgovca se je kazala z neko posebno slastjo in zloradostjo pred gospemi sodnih svetnikov, da jim pokaže, da nima

nobena druga danes popolnoma nove obleke, kakor samo ona. Mesarica z debelo, zlato verižico na polnih grudih, ni mogla, poleg vse ljubeznivosti, s katero je hitela pozdravljati gospe uradnikov, izbrisati z lica one poteze, ki je govorila: Oho, ti imaš danes nove črevljčke in rokavice, a dolguješ mi že nad tri mesece!... A zakaj si ti zopet tako trda — tvoj soprog profesor je bil v normalki kolega mojega moža; edino radi tega ga čaka že šest mesecev — ali dalje to ne bo tako šlo, draga moja!

Hladni ton z ene, drzni, izzivajoči z druge strani je delil družbene razrede preveč jasno. Ako bi ne bilo ognjene mladine, bi bila cela zabava hladna predstava, v kateri bi posamezne skupine motrile druga drugo s kritičnim očesom. En razred se je ponašal s svojim činom; na okorelih obrazih se je čitala uradna trdota, ki ni delala razlike med nobenim, ki je bil izpod njegovega čina. Neka hladnost, mrtvilo in zavist so bile glavne poteze tega sloja. Drugi razred, poln bujnega življenja, ne vprašajoč prej, kaj stane ta ali ona jed, ne vprašajoč, kdo pije in kdo plača, je priznaval na videz onemu prvemu neko prednost, ali v tem priznanju se je čitalo še nekaj, kar se je reklo: tebi čast, a meni denar! Ti dobiš vsak mesec, a jaz — ako zaslužim — vsak dan; tebi so odmerili drugi, ali koliko imam in dobivam jaz, tega ne ve vsakdo. Drage volje ti snamem prvi kapo, prvi te pozdravim, ker vem, da bo

ves denar, ki ga prejmeš ti prvega, prišel že drugi dan v moje roke in da se nikdar več ne povrne k tebi... Za tebe ni denar nič drugega, nego da ga zameniš za vsakdanji kruh in obleko — ali za me ima še neko drugo vrednost. Iz mojih rok odhaja in prihaja, ali vrača se skoraj vedno podvojen, a za tebe ima komaj nominalno vrednost, kvečjemu petindevetdeset odstotkov.

Okoli polnoči izjavi Anka, da ne bo več plesala in da pojde domov. Akoprav so jo na vse načine zadrževali, naj še ostane, se ni dala pregovoriti in čeprav jo je Nela zagotavljala, da se razvije šele sedaj najboljša zabava... Nela je s teto in Lujom ostala do zore, in domov jo je spremljala cela četa obožavateljev ter ji priredila tudi serenado...

Drugi dan zaran je bila cela rodbina srečna in zadovoljna. Pripovedovanju o snočnjih dogodkih in o raznih malenkostih — ki jih lahko samo žene opazijo in si jih zapomnijo — ni bilo ne kraja ne konca. Vsaka obleka se je ocenila, vsaka kretnja izmerila, vsaka beseda odtehtala. Po vsaki razpravi se je gospe Matkovičevi vrnila misel na njene otroke in na dnu duše si ni mogla tajiti, da je izvanredno zadovoljna s včerajšnjim večerom. Vsa navdušena ni vedela, katero hčerko bi pogledala prej. Nela je razumela njene misli ter se ji je, kakor mačka, laskavo umiljavala.

„Ali si jih videla, mama! Vsi, vsi so mi na izbiro!...“

Gospa Matkovičeva si ni mogla kaj, da bi je ne poljubila na okroglo, polno lice . . . Nato je vnovič pogledala Anko in se spomnila vitkega, gibčnega predstojnika. A pri tej misli jo je nekaj zazebló v srcu, a v duši ji je šepetalo: Morda ta človek . . . morda! . . . Bil je napram meni preveč uljuden in ljubezniv! . . . In s te misli je njena domišljija splavala po rožnatih poljanah, in blaženo je gledala krog sebe. In ko je misel njene mlajše hčerke zaplovila v isto strujo, je Ankina duša lebdela tam nad onim tihim domom na vasi, nad onim vrtom z zlatim sadjem, nad ono hladno senčnico, v kateri je po obedu snedla svojo hruško ljubimico in z naslado prečitala feljton očetovih časopisov. Gledala je vso idilo očetovega doma: gledala je veselo življenje na dvorišču, dovažanje letine in dehtečega sena; gledala je vrvenje hlapcev okrog živine. Eden nese golido in žene pred seboj štiri pisane krave, drugi vleče voz iz kolnice, išoč skrbno, ali se ni kaj pokvarilo, tretji zopet se s težavo preriva skozi čredo svinj, ki iščejo svoj napoj . . . Gledala je, kako se vrača četa puranov s polja, sedaj bežeč drug za drugim, sedaj zopet zaostajajoč, šopireč se in tekaje drug okoli drugega, da naposled zakukurikajo na ves glas. In na vso to zadovoljno okolico je padalo zahajajoče solnce, obsevajoč jo z zlatimi žarki skozi drobno listje košatih akacij; napolnjevala jo je s tiho srečo glasba k počitku zapadajočega, utrujenega letnega dneva, ki je z

onim škrlatastim rumenilom, z onim ljubkim slovesom ptičjih glasov že danes govoril: Jutri zaisijem zopet tako krasen in veličasten, da se mi bo svet iznova divil in me vzljubil... In še ena slika se je pojavila v Aničinih mislih, kakor tiha mesečina; sama sebi jo je skrivala in tajila, ali čim bolj jo je zatajevala, tem močnejše in svetleje je lebdela pred njeno dušo: pred to sliko je zatemnel ves včerajšnji večer, vse osebe, vse bande... kakor da jih nikdar ni videla, nikdar ni slišala.

IV.

Vsa obitelj Matkovičeva je bila doma, kar se je dogajalo zelo redko. Ono čuvstvo novosti in vznemirjenosti, ko se človek vrne iz tujine domov, je trajalo pri Luji komaj dva dni. Lujo je ta dva dneva razložil očetu vso politično in strankarsko življenje glavnega mesta in je zabelil ta svoj politični pregled z vrlo pikantnimi, ali i vrlo neverjetnimi opisi posameznih znanih oseb, kakor tudi bodočih namer vlade. Stari Matković je molče poslušal nekako bedasto visoko leteče, temno prepletene politične kombinacije svojega sina; a kdor bi ju dalj časa motril pri tem razgovoru, bi opazil, da ne da oče prav nič za te sinove sanjarije, a sin zopet smatra očeta za duševno preveč omejenega, nego da bi lahko umel vzroke in posledice visoke politike — ki mu jih je on razložil kakor na dlani. Očeta so bolj

zanimale sinove študije; čitajoč poročila „izpred sodišča“ ter imajoč v posameznih slučajih svoje lastno mnenje, je vprašal Luja po njegovih nazorih, ali pa je celo hotel, da mu raztolmači, kako je umevati zakon v teh in teh paragrafi, češ, on jih ne more po svojem zdravem razumu spraviti v nobeno pravo zvezo. Pri takih prilikah je prinesel tudi izrezke iz dotičnih časopisov, ki jih je skrbno čual. Nato je jel sin še bolj omalovaževati očeta, ki ga morejo zanimati take malenkosti. In ko je stari Matković — svojevoljen človek — silil za odgovor, a se je sin, ki ni imel niti pojma o dotičnih paragrafi, trudil, s kakršnoli hitrino izbiti očetu ta sitna izpraševanja iz glave, je planil Matković ljuto in vzkliknil:

„Ti ne veš ničesar, ti se nisi ničesar učil. Ti si tele, cela tri leta si jedel moj kruh zaman — niti za en dan ne pojdeš več na vseučilišče, za tebe je plug in motika, a ne jus... Ti, ti... ti si...“

Na te besede se je mladi jurist zaprl v svojo sobo in ni prej prišel iz nje, dokler ni odšel Matković po svojem poslu.

Skoraj isto tako se je godilo z Nelo. Prva dva, tri dni, dokler je še živela v svežem spominu na mestno življenje, ni niti opazala, da je na vasi. No, tretji dan, ko ni imela več ničesar pripovedovati materi o sebi in svojih uspehih, je postal tudi njej, kakor bratu Luji, očetov dom neznosen, in živela sta oba samo še ob spominih na lepe dneve v mestu ter sta se v tej vasi sama

sebi zdela uboga sužnja. Nela je od samega dolgotrajnega vsak dan zračila in čistila svoje obleke in oblačila sedaj to, sedaj ono, samo da mine čas. Lepega pravnika Lujo je bilo komaj spoznati v stari poletni obleki, ki mu jo je vzel oče s podstrešja in mu jo položil pred posteljo, a ono novo obleko je zaprl v svojo omaro. Gospa Matkovičeva se je srdila, kadarkoli ga je pogledala tako izkaženega, boječ se, da bi se njen lepi Lujo ne izpremenil tudi v obrazu in ne postal grd v tej nepristojni obleki.

Med temi nezadovoljneži je edina Anka živela prijetno in srečno ter ni niti opazila v vsakdanjem delu, da teko dnevi. Ona se ni sramovala nobenega dela ter se je celo skrbna Matkovička čudila, kako jo pač more vse to zanimati. Nela je včasih odšla na vrt ter očistila in zalila kakšen grm cvetlic, ali ne zato, kakor da jo to delo zanimala, nego da vidi, kako ji bo pristojala obleka vrtnarice. In kadar je vzdihala, češ, kako da je trudna, je rekla materi:

„Mama, vse cvetlice sem ti zalila, vse rožice očistila... joj! Ko bi vedela, kako sem utrujena, glej, kako mi gori čelo, Anka mi ne verjame...“

„Samo da te niso snedle gosenice,“ se je pošalila Anka in podražila utrujeno „dninarico“.

„Mama! Anka se mi neprestano roga. Ne pojdem nikdar več na dvorišče niti na vrt. Še čez dvorišče ne smem; oni neumni puran teka

neprestano za menoj, komaj mu uidem. Anka ga vedno hujska na me.“

Gospa Matkovičeva je dobro vedela, da se vaška gospodična ne more dičiti s takimi besedami, ali tolažila se je, da ima Nela takih izvanrednih svojstev, da ji ne bo nikdar v življenju potrebno, se briniti z vrtom ali drugim gospodarstvom.

Ko sta prišla Vinko in Vladko z gumna, tedaj je vsa hiša nekoliko oživela. S tema mladima človekoma je prišla v hišo radost, kakor prihaja s cvetjem vonj. Nela je bila srečna, ako je prišel v hišo kakršenkoli tujec. Tudi radi Lešića se je nakitila in nagizdala, napenjajoč vse svoje jezične vrline in hitrine, kako bi očarala tudi tega vaškega prostaka, ki je s fino šalo vse njene davno izrabljene puščice odbijal od sebe na pol resno, na pol porogljivo. Lujo je mislil, da mora v prisotnosti materini nekako z višine gledati in občevati z Lešićem in mlajšim bratom, in je poslušal z neko prezirno molčečnostjo njune pogovore. A ko so se vsi trije popoldne sestali v senčnici pri steklenici vina, tedaj oholi jurist ni bil tej dvojici samo povsem enak, nego v marsičem še mnogo, mnogo nižji od gospodarskega pristava Lešića, ki je gledal v svet s kod in kam resnejšimi očmi in z mnogo večjim duševnim fondom iskal naravnim in družabnim pojavom vzroke in posledice. Akoravno je bil Lujo zmeren v priznavanju in razkrivanju svojih

misli — svojstvo ljudi, ki razumejo mnogo, ali tudi onih, ki razumejo jako malo — vendar je iz njegovih nazorov sevala ona dijaška lahko-miselnost, ki še ni umela svoje naloge. Videlo se je, da Lujo mnogo rajši govori in misli o ugodnejši, nego o resnejši strani življenja; videlo se je, da je bil Nelina slika in prilika, samo v moškem okviru. Kraj vseh telesnih, pa tudi nekaterih duševnih vrlin, ki so krasile tega mladca, ni bilo v njem duševne energije, ni bilo v njem smisla za višje ideje, ni bilo onega nečesa v njem, da bi se lahko reklo: Na tega človeka se lahko zanesesh in nasloniš. Neka nemarna mlačnost, ki je živel v njem od danes do jutri, je bila glavna črta njegovega značaja. Nasproti temu je Lešića baš oni energični, daljnovidni pogled dičil vselej in povesod.

Ko so nekega dne vsi trije brezdelno sedeli v senčnici, so se dogovorili, da povabijo dame na izlet na Lešičevo gumno „Čardačine“, da jim preide eno popoldne drugače, nego drugi dnevi. Lešić, kot gospodar gumna, naznani damam ta sklep. Dame so drage volje sprejele povabilo, a Nela je pozdravila idejo z nekim navdušenjem. Njeno prvo vprašanje je bilo, ali je povabljen še kdo drug iz okolice na ta izlet. Na njeno žalost ji je moral Lešić to vprašanje zanikati, zakaj najbližja vas je bila dve uri vožnje oddaljena od gumna... Nato je zopet sledilo zmerjanje in zasmehovanje te nesrečne vasice, kjer človek po cele mesece ne vidi „poštenega“ človeka, in

da mora biti nekdo že težko poškodovan ali ubit, da pride kaka komisija, a tudi pri tej so večinoma stari zdravniki in že — oženjeni sodniki.

Nato se je določil dan, kdaj se naredi izlet. Nela je sedaj imela zopet kak tak vzrok, da se za hip pozabava s svojo toaleto. Sanjarila je, kako jo bodo njeni obožavatelji iz daljave gledali in se ji divili ter spremljali v duhu vsak njen korak, ko bo skakala preko strnišča. Že v naprej si je predstavljala, kaj bi ji v tem trenutku dejal ta in s katerim cvetjem bi jo primerjal oni njen oboževalec. Na vse te poklone jim je odgovarjala v duši — temu slaje, onemu resneje... In vsa ta duševna zabava je izvabila tudi telesno delo: vsakemu izmed njih se je drugače nasmehnila...

Dan pred izletom se je ulila plcha, ki je ugodno razhladila zrak in očistila zaprašeno atmosfero, tako da je vožnja na gumno bila uprav ugodna. Na prostoren voz so sedli štirje: gospa Matkovičeva z Lujom in obe hčerki, in odrinili so ob eni popoldne na gumno, kjer sta jih že pričakovala Lešić in Vinko.

Med potom so se izkušali razgovarjati, a čili konji, kakor da so leteli po utrti poti, in tako jim je urno prešla volja, drug drugemu dva-, trikrat ponavljati svoje besede. Zatopili so se v ono tiho razmotrivanje, ono mrtvo in brezsmrtno sanjarjenje, ko človek ne more uprav nič zbranega misliti. Gospa Matkovičeva je opomnila, da je

po noči nekaj sanjala, ali se ne more več spomniti kaj — a vsekakor je bil nekaj izvanreden sen ter se ji zdi, kakor da ji še sedaj leze po žilah. Nela nato takoj doda, da ima vedno lepe sanje, dočim pove Anka, da sanja redkokdaj kaj.

Ko so dospeli iz gosposčinskega gozda z redkim in izkaženim drevjem, so zagledali visoke kupe pšenice, a za njimi gospodarska poslopja, v katerih je stanoval Lešić z gosposčinskimi delavci. Na gumnu je mlatilo do trideset ljudi; v senci visokega kozolca je postavil Lešić prostorno senčnico iz vejevja za današnje goste in pri vhodu v senčnico je visel, spleten iz slame, velik napis: „Dobro došli!“ Ko se je pripeljala kočija z gosti v ostrem diru pred gumno, sta izstrelila Vinko in Lešić samokrese, a mlatiči so zaklicali: „Živeli!“

„Mislim, da niso sprejeli tako niti Njegove Prevzvishenosti, kakor smo sprejeli mi vas,“ se pokloni Lešić laskavo gospe Matkovičevi, pomagajoč ji z voza.

Gospo Matkovičevo je ta sprejem prijetno dirnil. Smatrala je Lešića za neolikanega zato, ker se ni hotel ukloniti raznim njenim nazorom, in ji je ta sprejem sedaj laskal, kakor da ji ga je priredil oni, ki se kesa svojih ji povzročenih žalitev in prosi edino odpuščanja in milosti.

Nela, oblečena v lahko pisano obleko, je bila podobna nemirnemu metulju. Vsaka njena beseda, vsaka kretnja je govorila: Ali me ne vidite, kako sem lepa, ali mi ne morete reči nobene

laskave besedice, kako divno sem se napravila?! Lešić, ki je znal biti galanten, ako je hotel, pri-
nese venec iz klasja ter ga položi Neli na glavo:

„Dovolite, da vas kronam kakor kraljico!...“

Ovenčal je sicer Nelo, a njegove oči so govorile dovolj jasno, da je spletel ta venec za Anko, a njegove roke še nimajo toliko moči, da bi ji ga ovile krog čela. Anka ga je razumela in v duši odobravalala, da je ovenčal Nelo, a ne nje.

Nela se je razposajeno in razuzdano smejala in bi dala pol sveta, ako bi mogla sedaj dobiti zrcalo, da bi se videlo, kako ji pristojata venec. Delavci so jo gledali, kakor kako čudo, a ona si je mislila, da so tudi oni zaljubljeni v njo.

Lešić in Vinko sta povedla svoje goste med mlatiče. Ena gruča je še mlatila. Potni konji so utrujeno in mehanično korakali okrog tečaja, dočim so ženske pobirale z grabljami izmlačeno slamo z zrnja in jo podajale moškim, ki so jo metali in zlagali v kupe. Druga gruča je vejala na vetrenjačo; oni, ki je sipal žito v vetrenjačo, je bil od znoja in prahu črn kakor dimnikar ter je Nela, ko ga je zagledala, vrisnila od strahu. Pod vetrenjačo je sedela lepa, mlada žena, zgri-
njajoča z eno roko čisto zrnje, ki je kakor voda iz vrela drselo po strmi deski, dočim je z drugo roko pestovala lepo, debelo detece, ki je z vso duševno silo motrilo materino delo. Anka je vzela otroka ženi iz rok in ga dvignila kvišku, a otrok

se je smehljaj in veselo mahal z debelimi ročicami in nogami okrog njene glave.

„Herziger Fratz!“ reče Nela. A ko ji je Anka hotela dati otroka, da ga poljubi, se je odmaknila, češ, da se ji studi prijeti golo dete v roke...

„Ali zakaj se menjajo ti tukaj?“ vpraša Nela, ko je mož zamenil svojo ženo pri vrtilu vetrenjače.

„Zakaj? Izvolite poizkusiti!...“ Zastavivši vrtilo, ponudi Lešić Neli, naj poizkusi poganjati. Nela prime v resnici za vrtilc, a ta se ni hotel niti premakniti.

„Ne gre — — —“

„Zaženite z roko, uprite se malo...“

Nela se upre z vso silo, a kolo se je premaknilo komaj za en zob.

„Joj, moja roka, moja roka... to je impertinentno... Mama, meni odpade roka!...“ je jadikovala Nela, držeč desno roko v levi.

„Kaj ji je vraga, da je tako zastokala...“ rečejo ljudje-mlatiči nekako v čudu, apatično.

„Sirota, ni vajena tega,“ so pomilovale ženske Nelo.

Ko je Nela prenehala jadikovati, se lotijo tudi ostali in poizkušajo zavrteti vrtilc. Gospa Matkovičeva je zavrtela dva-trikrat. Lujo, ki je mislil, da to ni nič, je postal ves rdeč in je zasopel že, ko je zavrtel kolo komaj sedmikrat. Samo Lešić, Vinko in Anka so zavrteli po desetkrat, ne da bi se jim poznala posebna utrujenost.

„To je strašno! Kako morejo ti ljudje ves dan v tej vročini opravljati to zoprno, težko delo,“ reče Nela, ki ji je morda bolečina v roki vdahnila te besede, zakaj take misli so se redkokdaj pojavile v njeni glavi.

„O seveda, gospodična! Še mnogo bolj nesrečni so neki drugi, ki opravljajo še zoprnejše in težje delo, ki jim pri tem delu ginejo vsi živci, telesni in duševni, dokler nazadnje ne usahnejo kakor suho drevo. Med te spadajo tudi oni, ki jim je vse orodje pero in papir. To so vam oni robovi, ki jim pravite vi gospoda, ki na dan po osem in deset ur gibljejo svoja pljuča nad mizo in vdihavajo zrak, s katerim bi se to dete v enem dnevu zastrupilo. A vidite li to gibanje tu, ki pregiblje v istem času tudi oni živec, iz katerega rastejo lasje na glavi, in onega, iz katerega raste nohet na malem prstu? To je življenje, kakršno je prisodila človeku narava. Ta človek tukaj ne vene in ne gine, kakor oni v uradu. Njegovo življenje utrne, bodisi v visoki starosti, ko je smrt podobna snu, ali pa ga v desetih dnevih zlomi ljuta bolezen, kakor če prelomi vihar najmočnejši hrast. Vidite li ta znoj, kako teče z njih, in vprašajte jih, ali jim kaj škoduje, ker tako znojni pijejo vodo? Vprašajte jih, ali ta prah kaj škoduje njihovem pljučem, ki ga vdihavajo, ko delajo in pojo? Primerjajte samo ta kontrast! Vi mislite, da se oni ubijajo s tem težavnim delom, a oni v resnici pri tem delu pojo iz vsega grla! Ako

je koga treba pomilovati, teh tukaj gotovo ni treba... Pa zakaj ste obmolknili, zapojte, da slišijo gospe, kako umete pevati," se obrne Lešić k mlatičem.

Mlade žene pogledajo druga drugo pol sramežljivo, pol v smehu — in v istem hipu zadoni po gumnu sladka slavonska pesem, kakoršne ni več nikjer na celem svetu...

Nato popelje Lešić svoje goste v senčnico. Sredi senčnice je stala dolga miza, zbita iz desek, in po njej je bila razvrščena jed za jedjo.

Sredi mize, na velikem pladnju, je bil cel zajec, kraj njega na obeh straneh okrogle, tolste jerebice in prepelice, vsaka pripravljena na drug način. Zatem presna, suha gnjat, izrezana v okroglo-podolgovate koščke, ki so se rdečili kakor pesa. Zatem dišeči ovčji sir z vrhnjo in kiselim mlekom, a na zadnje raznovrstno sadje. Na enem oglu so stale tri steklenice piva, a na drugem tri steklenice vina. Dame so se ne malo začudile, videč to izbrano množino jedi.

„Za Boga milega, toliko stroškov," vzklikne gospa Matkovičeva.

„Kaki stroški, milostiva! Zajec in jerebice stanejo deset novčičev smodnika in svinca in pol dneva lova. Pivo me stane šestdeset vinarjev — in to je vse, to je ves strošek..."

„A ostalo?"

„Kaj ostalo?! Mar sir in gnjat? No, pa vam povem: Danes delajo na tem gumnu trije gospo-

darji in če jim sedaj rečem: „Jutri dobim goste, glejte, da bo kaj!“ Oni trije bi prinesli, kar imajo doma najboljšega. Ali glede plačila jim ne smete reči niti besedice, zakaj za njih ni večje žalitve, nego če se misli o njih, da kupčujejo s svojo ljubavjo in spoštovanjem. Čutili bi se morda edino s tem užaljene, če bi od vseh treh zahteval, dočim mislijo oni vsak za sebe: Zakaj reči onemu drugemu, ako pa imam jaz sam, kar je potrebno za goste! Iz njegove hiše česa zaprositi, to je za njega dika. On ne meri človeka po denarju nego po srcu in poštenju.“

„Ali kdo vam je vse to tako izborno priredil?“

„Kdo neki — jaz sam! To menda ni nikaka umetnost, kakor si žene navadno domišljajo, ako kdo pohvali njihovo jed — —“

„Oho! Vi počenjate biti galantni!“ se nasmehe Anka, dočim je Nela takoj pustila jerebico, ko je slišala, da jo je priredil Lešić.

„Vem, gospodična, da ste uverjeni, da se moje besede niso tikale vas,“ se obrne Lešić k Anki s povešenimi očmi.

„Potem so se morda mene,“ reče ko-
ketno Nela.

„Vas še manj,“ odvrne Lešić.

Gospa Matkovičeva, ki je dobro razumela ta odgovor Lešičev, se mu ironično prikloni:

„Vi ste vedno oni stari — —“

„Izvolite, milostiva, povsem izreči: oni stari grobjan! Hahaha . . . A to radi tega, ker še nisem

imel sreče, da bi se poklonil kateri jedi, ki bi jo priredila gospodična Nela — —“

„To je impertinenca! Mama, ni res, da so bile moje „Vanilie-stangle“, ki sem jih naredila pri „tantiki“, izvrstne — „onkel“ Vuković jih je tako rad jedel!...“

„Ej, ako je tako... potem kapo dol, in čast in spoštovanje še nepoznanim „Vanilie-stanglam“,“ se Lešić Neli afektirano prikloni.

Dokler so dame sladokusno pokušavale sedaj to, sedaj ono jed, so mladi ljudje vztrajno uničevali pečenko za pečenko in pili vino čašo za čašo.

„Vinku se ne čudim, ali čudim se tebi. Snedel si že dve jerebici, pa še hočeš gnjati,“ je dejala gospa Matkovičeva Luji z očitajočim glasom, zakaj želela je, da ohrani Lujo svoj fini ton napram drugim tučli na gumnu.

„In potem se še lotim sira... Tu na zraku ima človek vražji tek,“ se je izgovarjal Lujo, pozabivši povsem svojo dosedanjo ulogo.

„Škoda, da ni tukaj strica Vukovića, ta bi se osvetil temu zajcu!... Nekoč je pri nas snedel pol praseta odojčka in celo janjčjo stegno — no, ali tisto noč se je godilo marsikaj... Ha — haha!“ se je smejal Vinko veselo, kolikor se je najbolj mogel.

„Moral bi pač malo bolj spoštljivo govoriti o svojem stricu,“ ga opomni gospa Matkovičeva s strogim pogledom.

„Mislim, da to ni sramota, reči o človeku, da je snedel pol praseta, ako ga pa na leto vidi samo po enkrat na svoji mizi — a leče in graha vsak dan po dvakrat...“ se je smejal Vinko še dalje.

Gospa Matkovičeva ga je pogledala vnovič z jeznim pogledom, dušech v sebi gnev. Nje ni mogel nikdo huje užaliti, kakor če je govoril tako o gospodu Vukoviću. Nasprotno pa ni mogel Vinko svojega strica trpeti za živo glavo ter je pri vsaki priliki omenil njegovo „fino požrešnost“ in „bedasto modrost“...

Po jedi so se dvignili vsi, da se izprehodijo po strnišču do nedaljšnih gospodarskih poslopij, kamor se je zapeljal tudi voz. Vinko, Lešič in Anka so šli naprej, dočim so ostali trije zaostali za njimi.

Anka je pobirala med potjo raztreseno polno klasje ter je pretila Lešiču, naj hvali Boga, da ni ona ravnatelj.

„Pa kakšna kazen bi me čakala, ako smem vprašati?“

„Tega za sedaj še ne vem... ali gotovo bi se tako dobro ne izmuznili, kakor pri gospodu ravnatelju.“ Pri tem mu Anka pogleda v oči, a solnčni žarki, lomeč se ob visokih vrhuncih suho-brkih brestov, so se zaiskrili v njenih temnih očeh, kakor dva rubina. V povsem enostavni letni obleki z belim slamnatim klobukom, ki je brez vsakega nakita dražestno, kakor metuljček z napol povešenimi krili, sedel na njenih laseh, je korakala z

drobnimi, resnimi koraki. Z onim blagim izrazom sreče in dobrohotnosti na licu, je bila podobna žarki letni prirodi z bogatimi njenimi plodovi, ki se jih vse raduje, ki jih vse blagoslavlja, vse željno pričakuje... Tako je bila ona divna v tej enostavnosti, a Lešiću je bilo, da bi pokleknil in pomolil pred njo, kakor pred božanstvom.

V tem se dvigne jata jerebic in Vinko odhiti s puško za njimi. Lešić in Anka ostaneta sama. Obema se je stisnilo okoli srca in pogledala sta se istočasno kakor tatova, zasačena v kvaru.

„Niste mi še pripovedovali, kako ste se zabavali tam na plesu?“

„Ali vas to tako zanima?“

„Ples najmanje... ali nekaj drugega. A te pravice še nimam, da bi vas točneje vprašal... Bal sem se, da se ne vrnete več takšna, kakoršna ste odšla tja...“

„In kaj bi vi raje imeli, da sem se povrnila takšna, kakor sem odšla, ali drugačna?“

Lešiću je zadrhtelo vse telo pri tem vprašanju. Njegovo čuvstvo se je vznemirilo, kakor magnetna igla, ako jo ukloniš s smeri, ki jo vleče neodoljivo in neizgrešno proti enemu cilju. Ona je zapazila to vznemirjenost na njem in se je v tem hipu že tudi kesala, zakaj ga je ono vprašala. In kakor da ne polaga nobene važnosti na one besede, nadaljuje, obrnivši se na pol lica od njega:

„En tak izlet mi je ljubši nego tisoč onih zabav...“ In pogleda ga vnovič, da vidi, ali ga je pomiril ta odgovor. Sreča, ki je vnovič zasevala iz njegovega očesa, ji je govorila, da jo je razumel.

Med tem se je Vinko povrnil in dospeli so vsi pred Lešičevo stanovanje. Kraj njegovega stanovanja so bila v četverokotu razvrščena ostala gospodarska poslopja, v katerih so stanovali „bi-roši“ in njihove obitelji. Dokler je pripovedoval Vinko svojo nezgodo z jerebicami, so dospeli tudi ostali. Gospa Matkovičeva je komaj dočakala, da vidi Lešičeve sobe.

„Milostivi mislita, da bosta videli Bog ve kaj. Ne verjamem, da vas bo kaj zanimalo v teh prostorih.“ In Lešić povede goste noter. Bili sta dve veliki sobi. Ena je bila Lešičeva spalnica, izvanredno čista, a tudi primeroma v redu. Bilo je tu knjig, časopisov, albumov, fotografij, raznih predelov, raznih vrst živali — in to vse v prav priličnih lesenih okvirjih — zatem majhnih modelov vsakovrstnih strojev in tako dalje. Vse to je bilo razvrščeno dokaj okusno. Druga soba je bila, kakor se je izrazil Lešić, „soba za karsibodi“. V enem kotu je bilo prostrto razno semenje, v drugem naboji in druge lovske stvari, v tretjem rogovi od srn, lisičje in kunine kože, razne gr-baste veje i. t. d.

„Kako da vas ni tukaj strah. Jaz bi ne

smela biti po dnevi sama med temi zidovi," reče gospa Matkovičeva.

„Ako bi vi, milostiva, poznali vse čare tega življenja, zadovoljna v samoti med temi štirimi zidovi, bolje rečeno, na tej prostrani poljani, ne zamenjali bi jih niti z Belvederom, a kaj šele z onimi zatohlimi sobicami po velikih mestih, kjer človek za okužen zrak plačuje še drag denar..."

„Raje sem tam lačna in žejna, nego v tej pustinji kraljica. Obžalovala bi celo svojo sliko, ako bi morala tukaj viseti," je ščeбетala Nela.

„Ni treba, da bi jo obžalovali, gospodična, jaz sem prepričan, da bi vaša slika, ako bi bila količkaj dobro pogojena, tudi sama pobegnila od tod..." se odreže Lešić Neli, ki se ji nikakor ni posrečilo, da bi bila tudi napram Lešiću „duhovita" in interesantna.

Ko so odšli iz sobe, vpraša gospa Matkovičeva, zakaj tudi ona druga polovica, na oni strani gospodarskih poslopij, ni poorana in posejana.

„Zato, milostiva, ker smo še mi ničle, ki nismo ničesar drugega zaslužili, nego vešala, kakor sem vam že nekoč, zdi se mi, povedal. Teh pet stotin juter na tej strani leži po dve leti zaman, češ, naj jih narava sama pognoji, mesto da jih pripravimo mi sami vsako leto za produkcijo... To vam je mrtev kapital, ki vrže obresti samo vsako tretje leto, dočim skozi dve leti propadajo obresti v letni vrednosti od štiri do pet tisoč, torej na dve leti povprečno devettisoč goldinarjev."

„Devet tisoč! Pa zakaj se tako dela?“

„Zakaj? Da vam to razjasnim, milostiva, se moram zopet — ako mi dovolite — dotakniti one vam neugodne teme o nerazmerju stanov in strokovnih poklicev v naši deželi, a storim to samo zato, ne bi li uvideli, da nimate prav, ker gospodarski in obrtniški stan pred uradniškim tako omalovažujete. Ta zemlja tukaj bo dajala obresti vsako tretje leto tako dolgo, dokler bo hrvatska inteligenca pošiljala svoje sinove v šole samo za profesorje, pravnike itd., a prezirala trgovske in gospodarske šole in dokler bodo ti sinovi rajši životarili z onimi devetsto goldinarji letne plače, dokler bodo rajši proletarci in kruhoborci, dokler bodo prezirali ta kapital tukaj, ki komaj čaka človeških rok, da pod njimi oživi in obrodi zlatá... Ko bi se samo polovica onih, ki drve v uradništvo, posvetila gospodarski stroki, bi bila naša domovina za dvajset let druga dežela, zakaj tedaj bi ne bilo niti tega mrtvega kapitala tukaj, to je, neobdelane zemlje, niti bi ena polovica uradniških mest bila istotako mrtev kapital...“

Gospa Matkovičeva je izprevidela resničnost Lešičevih nazorov, a se vendar ni mogla otrestiti trdno vsesane ideje, da je uradniški stan vendar najčastnejši in da mu vsekakor gre prvenstvo v človeški družbi. Neli ni bilo jasno niti eno niti drugo. V motnosti njenih pojmov se ji je dvignila, kakor olje, samo ena misel na po-

vršje, namreč, da njeni oboževalci ne spadajo niti sem niti tja, nego da so kakor mali polbogovi, vzvišeni nad vse — uprav, kakor si dijaki in poročniki to tudi v resnici umišljajo ...

Solnce se je že povsem nagnilo nad gozd, modri golobi so vedno češče poletavali na visoke breste, tu in tam se je slišal osamljen prepelični klic, iz gozda je jel strujiti prvi blažilni hlad. — Nela se obrne za solncem in nato zapre svoj solnčnik, a gospa Matkovičeva se zahvali Lešiču za lepi sprejem ter ukaže kočijažu, naj požene. Lešić da osedlati svojega konja, da jahajoč pospremi goste domov, dočim je Vinko ostal na gumnu. Za trenutek zdrči kočija, a Lešić zajaše vzporedno z njo visokega, izrabljenega konja, ki se je na vse načine trudil, da vzdrži enak korak in dir z onima, ki sta bila vprežena v kočijo. Anka je sedela spredaj v kočiji, tako da je bila z okom v oko obrnjena v Lešića. Vendar se njun pogled ni srečal niti enkrat, motile so ju lastne oči. Ona ga ni niti pogledala... vendar, ona ni na prostranem polju, niti v gozdu, kamorkoli je pogledala, videla ničesar drugega nego konjenika, ki jaha kraj nje. Ničesar drugega ni slišala nego topot in hrzanje Lešičevega konja. V njeni duši so goreli, kakor plamen, ona dva — trije hipi in onih nekoliko besed, ki jih je na samem izpregovorila z njim; in od tega časa je bila na jasnem, da jo on ljubi. To je opazila pri vsaki njegovi besedi, na vsaki njegovi kretnji. Povsem jasno je čutila, da ji on

ne bo niti od daleč omenil ali ji s kakršnimkoli znakom izrazil jasneje, da jo ljubi, a kamoli ji povedal v obraz... A vse to, kar on dela in govori, ji je govorilo mnogo jasneje nego prazne besede, da jo spoštuje in obožava. A njej je to skromno izdajanje ljubezni mnogo bolj ugajalo, ker je vedela, da je iskreno, da se ne more falzificirati, kakor besede: Jaz te ljubim! Ona je že v prvem hipu čutila, da ju veže sorodnost duš, ki se ne da z ničimer niti pridobiti niti skaliti, ki ni odvisna od zunanjih vtisov, nego je ukoreninjena v dnu človeškega srca, in kjer tega sorodstva ni, tam je ljubezen samo izgovor, beseda praznega imena, ki ni vzknila iz srca, nego samo zablodila vanje, da v prvi priliki zopet izgine. To, kar jo je na prvi mah privezalo na Lešiča, je bilo, da je tega mladega človeka razumela v dno duše, da je mislila isto, čutila isto, kakor on. Videla je v njem svojo rojstno polovico, videla zrcalo, ki je vsa in tudi najskrivnejša njena čuvstva kazalo z najzvestejšo sličnostjo. Pogajala je njegove misli, kakor da so njene lastne.

Kočija in jezdec so v prijetnem večernem hladu prehiteli gozd, nato zopet polje, in ko je začel legati prvi mrak, so prispeli v vas. Pred hišo na klopi je sedel gospod Matković in zraven njega njegova svakinja gospa Vukovićeva. Nela se je močno vzradostila, zapazivši tetko, dočim se je gospa Matkovićeva nekako vznemirila, ker si ni mogla raztolmačiti naglega poseta svoje

sestre. Prvi pogled gospe Vuković je obstal na Anki, a ona, ne vedoč sama zakaj, je poiskala z očmi Lešića. Pogledala sta se z istim čuvstvom, kakor da kličeta s tem pogledom drug drugega na pomoč, kakor da drug drugega izpodbujata... Lešić se poslovil od Matkovičevih na vrat na nos, kakor bi ga nekaj podilo stran, kakor bi mu šepetalo: Tu si odveč! Kakor blazen izpodbode konja in oddirja tja skozi vasi, kolikor je le mogel konj dirjati... V njem je zavrela kri, sedaj mu je gorelo lice, sedaj zopet je čutil hladen zrak na znojnem čelu. Bilo mu je, kakor da se mora vrniti, da gospe Matkovičevi pove eno besedo, in na njen odgovor ali ostane v oni dragi hiši na vse veke — ali pa se vrže pred Anko na kolena, jo dvigne in oddirja z njo daleč, daleč iz tega kraja...

V.

Gospa Vukovičeva je prišla z radostno vestjo, da je oni mladi gospod, ki se je na zabavi predstavil gospe Matkovičevi, predstojnik v svojem uradu, Urbanitzky, vprašal njo — tetko — ali bi smel snubiti Anko.

Gospa Matkovičeva se je komaj znašla v sladki vzrujanosti ter v prvem hipu skoro ni hotela verjeti svoji sestri, ki se je hvalila, da ji je to srečno novico javila prva. Gospe Matkovičevi je bila ta novica že tudi iz tega razloga nenadna,

ker si je v sebi bila povsem na čistem, da bo slavila prej Nelino svatbo, akoravno je Nela mlajša, ter se je tolažila, da se najde poleg nje, ko se omoži, sčasoma najbrž ženin tudi za Anko. Ko se je osvestila od prvega veselja in ko ji reče sestra, da pride Urbanitzky že jutri popoldne snubit Anko, še-le tedaj je razumela vso resnost in važnost sestrinih besed. To resnost poveča še gospa Vukovičeva, rekši:

„Vprašal me je, ali bi se smel drzniti in zasnubiti Anko in kdaj bi na to vprašanje mogel dobiti točen odgovor.

Na to sem mu odgovorila, da lahko pride sem, kadarkoli hoče, in da je lahko siguren, da ne naleti na nobene zapreke; na to mi odvrne, ves srečen, da pride takoj jutri... Mislim, da ne boš imela ničesar proti temu. Pomisli: tako mlad, pa že šef urada! V ostalem je človek v vsakem oziru na svojem mestu, z eno besedo, sijajna partija, ki jo bo Anki vsakdo zavidal.“

Gospa Matkovičeva, dasi se je radovala, se je vendar zganila na sestrine besede, „da ne naleti na nobene zapreke“. Njena bistroura sestra je brzo opazila to točko, vsled katere se je vzradoščeni obraz gospe Matkovičeve nenadoma stemnil, ter nadaljuje vneto:

„Mislim, da Anke ni treba niti vprašati, ako bi se protivila. Sicer pa, nadejam se, da bo toliko pametna in ne bo odbila tako sijajne partije, s katero bi se ponašali mnogo večji ljudje.

To bi bila za nas velika sramota in neugodnost, ako bi ona odbila tako uglednega snubca.“

Gospa Matkovičeva je bila povsem sporazumna s svojo sestro; v njej se je počela buditi ona roditeljska radost, ki ji žena — razen one prve, ko postane mati — ne pozna večje. To radost ji je kalila edino Anka sama, ker ni vedela, kaj poreče ona na vse to. Sestrino mnenje, da je ni treba niti vprašati, ako bi se protivila, ji je bila edina, ali zelo problematična rešitev, da se vzdrži v tej sreči. Poizkušala se je tešiti tudi s tem, da je Anka preveč razsodna, nego da bi ne mogla spoznati, kaj ji je v korist. Z druge strani se pa ni mogla otresti neugodnega čuvstva, da z nasiljem, ako ga stori na svojem otroku, užali v dno duše svojo nežno hčer, da jo morda Anka poneha klicati za mater — in pred njeno dušo se je prikazala slika njene hčerke v oni obliki, v kateri je dosedaj še ni videla — zato, ker ni hotela, da jo vidi tako.

Gospa Matkovičeva pokliče nato svojega moža, in akoravno doslej ni posebno marala za njegove nazore, jo je sedaj sililo nekaj neodoljivega, da zve tudi on, za kaj gre. Mislila je celo, da opre svojo vročo željo na njegovo avtoriteto, ki jo ima pri svoji hčeri. Matković ostane hladen in ravnodušen, kakor vedno — dočim sta sestri mislili, da bodeta stali pred njim kakor zmagovalki.

„Ako Anka hoče, meni je prav; ako ne, je ne bom silil.“

Tako se je glasil njegov odgovor, in vsaka beseda je bila slična njemu.

„Jaz mislim, da to ni dovolj, reči: ako ona neče, je tudi meni prav, — ti kot oče, mi kot roditelji ne moremo govoriti o tej stvari, kakor da nam naš otrok nič mari. Naša dolžnost je, sveta dolžnost, da se pobrigamo za njeno možitev, za njeno bodočnost, da jo poučimo, kaj bo koristno za njo in kaj ne.“

„Jaz se povsem zanašam na njen razum, ki je sigurno ne zapusti. Uverjen sem, da v tej zadevi ne bo potrebovala niti tvojega niti mojega niti čigarkoli nasveta.“

„A če ona ne bo hotela, ako odbije to sijajno partijo?“

„Ako ne bo hotela — kaj je tako strašnega na tem! Ostala bo pač tudi nadalje moja hči!“

„Ali mi jo moramo omožiti, zakaj stara je že dvajset let. Imamo tudi Nelo, ki ji najdemo vsekakor tem lažje moža, ako bo starejša hči enkrat oskrbljena.“

„Meni moji otroci še niso tako breme, da bi jih moral siliti, naj gredo od mene“

„Ti nisi nikdar umel roditeljskih dolžnosti, pa jih ne razumeš niti sedaj. Ti ne veš, kako se vse žene, da oskrbi svojo deco . . .“

„Osiguranje in sreča otrok ni vedno isto. Jaz hočem, da vidim svojo deco zadovoljno in srečno.“

„Kako jo hočeš osrečiti drugače, ako ne s tako sijajno možnostjo?“

„Torej dobro, naj se omoži, ako hoče, jaz ji ne branim — ali siliti in nagovarjati je nočem nikdar, ker mislim, da to ni dolžnost roditeljev.“

Nato je Matković odšel; menil je, da nima reči ničesar več.

V drugi sobi najde Anko in Nelo, ki jima je bil tajni razgovor materin in tetin še vedno nepoznan.

„No pa — poroče te torej, draga moja!“ reče Matković Anki ter jo naglo poboža po licu, kakor da jo bolj pomiluje, nego se raduje te vesti. Od njenega štirinajstega leta je ni pomiloval, a sedaj je mislil, da te po njegovem mnenju za vsako deklico težke besede mora ublažiti z neko nežnostjo.

Anka prebledi, dočim Nela zavriska in poleti k materi in teti v sobo.

„Jaz ti puščam svobodno voljo, ako ti ni po godu — —“ In ta na zunaj trdi, rezki človek ni mogel končati, nego zopet poboža Anko po laseh in čelu ter ganjen in prevzet od čuvstev odide iz sobe.

„Ančica, čestitam ti“ — priskače Nela nazaj. „Ni sicer posebno lep, meni se ni nikdar dopadel, ali pravijo, da je dober — čestitam ti še enkrat.“ Tako je skrivala Nela svojo zavist, ki ji je vrela na vsa usta na dan.

„Še niti ne vem, kdo je — ali naj bo kdorkoli, ti si s svojo čestitko morda prišla prezgodaj“ — odvrne Anka nekoliko vznemirjena.

Te besede je slišala tudi mati in teta, ki sta prišli v tem hipu iz druge sobe. Gospa Matkovičeva je videla Anko sedaj v isti sliki, kakoršno je malo prej gledala v duši. In zazebljo jo je na dnu srca ter ji zaprlo vsako besedo. Izginila ji je vsa osnova, s katero je mislila Anki naznaniti sestrino novico.

„Anka, veselim se, da si dobila snubača, kakor si ga tudi zaslužila. Gospodu Urbanitzkemu si ugajala prvi hip, ko te je zagledal, in jutri pride, da te zasnubi.“ S tem pozdravom prime gospa Vukovičeva Anko za roko in jo srčno poljubi na usta.

„Gospod Urbanitzki!“ ... reče polglasno Anka in upre izrazito oči pred se, da bi se točneje spomnila vitkega gospoda s plavimi melanholičnimi očmi in lepo dolgo brado.

Mati in tetka zbereta vso svojo duševno moč, da bi iz vsakega drhtaja njenih potez v obrazu, iz utripanja oči mogli razbrati, kake misli se v tem hipu porajajo v njeni glavi — a ničesar nista mogli najti. Prej mračni Ankin obraz je prešel, ko je začula ime Urbanitzky, brž v vsakdanjo vedrino in iskrenost. Niti za hip ni v srcu podvomila, da se za stalno odloči v tej stvari. Mati in teta sta bili presenečeni, ko

sta jo videli tako vedro; nista vedeli, kako naj si potolmačita ta duševni mir in pokoj.

„Mislim, Anka, da boš umela to odlikovanje, to čast, in ga boš znala tudi ceniti...“

„Umejem jo in cenim, a ne grem za njo.“

Gospa Matkovičeva je postajala že nestrpna. Bila je preveč razburjena, nego da bi umela Anko in njene misli.

„Meni se je gospod Urbanitzky zelo omilil, brž ko sem ga ugledala; posebno ugodna je njegova mehka, simpatična govorica. Visok uradnik je, a ker je mlad, bo sigurno še višji. Ako vrh tega še pomisliš, da te zelo ljubi, da te uprav obožava — mislim, da niti največja izbiralka ne more od človeka več zahtevati...“ — Tako je tetka začela juriš na to krasno deklico, ki se je z iskrenostjo besede takorekoč igraje upirala vsej bistrournosti in nagovarjanju matere in tete.

„Mislim, da to ni dovolj, da se samo zahteva nekaj od njega, marveč je treba preceniti tudi ono, kar se mu more dati za vzdarje.“

„Govoril je s toliko izvestnostjo in odločnostjo o snubitvi, niti od daleč ni omenil dote, ne zahteva ničesar, njegova plača je dovolj. Pomisli samo, koliko jih je dandanes, ki ne iščejo dote — —?“

„Draga teta, nisem na to niti mislila, nego na nekaj povsem drugega. Za me nima niti dota niti velika plača nikake vrednosti — — —“

„Dobro, on ne zahteva dote, ljubi te, a sčasoma vzljubiš tudi ti njega in kaj hočeš več! V ostalem, danes se nikdo ne poroča iz ljubezni, nego eni radi dote, drugi radi protekcije, tretji radi časti — — —“

„Jaz ne spadam v nobeno teh — — —“

„Gotovo ne spadaš, ker te poroči on iz ljubezni, ničesar drugega ne zahteva — — —“

„Ali mislite, da je za zakonsko življenje dovolj, ako on mene ljubi?“

„Ne vem, kaj še hočeš več? Vsako dekle je za to, da se poroči, a redkokatera se poroči, kakor bi ravno želela, ker to je na svetu nemogoče. Glavno je to, da ji je s poroko zasigurano življenje, ako ne oljčše, ap vsaj tako, kakor je bilo v očetovi hiši ...“

„To pri meni ni glavno — — —“

„A kaj je glavno pri tebi?“ vpraša mati in teta hkrati.

„Prej bi se vdala za onega, katerega ne ljubim jaz in kateri tudi ne ljubi mene — nego za onega, ki mene ljubi, a ga jaz ne ljubim!“

Gospa Matkovičeva še ni vedela, pri čem je. Da ni bila tako zavzeta za to ženitev, bi mogla in morala že uvideti, da Anka to možitev odklanja, da ne more vzeti onega, katerega ne ljubi. Gospa Matkovičeva je obrod vedela, da bo težko prisiliti Anko k čemu; zato se je trudila, da jo vsaj z mirnim razlaganjem pregovori. Pa niti to se ji ni posrečilo, ker ji je bila hčerka

preposeben značaj, nego da bi kakemu prigovarjanju žrtvovala svoje ideje.

Stari Matković se je vrnil z Lujom v sobo in uganil takoj hčerine misli. Močno mu je odleglo, ko je videl Anko vedro in brezskrbno ... V njegovi duši je med tem preletela panorama njegovega življenja, počenši od poročnega dne do danes. Vedel je, da ga njegova žena ni ljubila nikdar, ali zakaj jo je vkljub temu vzel, tega ni znal. Prišlo je nekako tako, kakor se to dogaja na svetu vsak dan. Pa živela sta vendar, odgajala krasne otroke, a med njima ni bilo nikdar one obiteljske topline, nista bila nikdar dve telesi z eno dušo, bila sta dva protivna tabora — in prva posledica tega je bila, da so tudi njuni otroci postali taki. Dvoje jih je odšlo v materin tabor, a dvoje v očetov. A niti otroci sami ju niso zbliževali, nego so ju uprav še markantneje razdruževali. Nikdar se nista toplo in iskreno porazgovarjala o usodi svojih otrok, nego je vsak v sebi odločeval in še le tedaj, ko so si odločitve nasprotovale, še-le tedaj sta izpregovorila kako besedo, ali ta beseda je bila že ogorčena in svadljiva ter je njunim otrokom padala v srce tako, da sta se Anka in Viniko odtegnila povsem materinemu, a Lujo in Nela očetovemu vplivu in svetu. To je bolelo Matkovića tembolj, ker je vedel, da niso tega krivi otroci nego oni, starši. Da prikrije ta madež pred deco, jih je ljubil nad vse in se žrtvoval ves za nji-

hovo dobrobit. Na videz je sicer prepustil vso odgojo ženi in kril po možnosti pred otroki jez, ki je zeval med njo in njim . . . Zato si sedaj ni mogel predstavljati večjega greha nego siliti svoje dete, da vzame nekoga, za katerega ne čuti prave istinite ljubezni, za katerega ga ne veže oni notranji sklad, ki se pozneje ne da doseči niti z zlatom niti z mogočnostjo ali s kakimi koli žrtvami. Po svojem dvajsetletnem zakonu je bil uverjen, da je ljubezen glavni pogoj vsake ženitve, in akoravno ne pri vsakem paru, gotovo pa pri Anki, zakaj njeno srce ni bilo vdano nobenim muham in hirom, ki bi se ji mogli danes ali jutri maščevati — kako bi trpela, če bi vzela neljubega moža . . .

Gospa Matković in sestra nista mogli večerjati, nego sta odšli zopet v drugo sobo, da se vnovič posvetujeta.

„Iz vsega njenega govora izprevidim, da ga neče,“ je začela tetka. „Kaj je temu dekletu? Ali je na tej vasi podivjala in se umika moškim — ali je morda že v kogarkoli zaljubljena? Samo je vsekakor žalostno, da pri svojih otrocih nimaš toliko ugleda in moči, da bi jim mogla dokazati, kaj je za njih koristno in kaj ni.“

„Znano ti je, da je bila vedno molčeča in da je delala vedno po svoji volji — ali da bi bila neposlušna, tega ne morem reči.“

„Kako da nisi mogla dosedaj spoznati njenega mišljenja, spoznati njenih skrivnosti in še

o pravem času nastopiti na pot temu, kar ni koristno in rešilno!...“ je govorila razdraženo tetka.

„Nikdar je nisem razumela in zato tudi nisem mogla spoznati, kaj misli — ona je vobče taka, kakor da ne misli ničesar in ničesar ne čuti.“

„Gotovo je zaljubljena.“

„Morebiti, jaz ne vem! Ali povej mi: v koga? Tu ni nikogar.“

„Nikogar... Morda v Lešiča...“

Gospa Matkovičeva prebledi od čuda na te besede.

„V njega... morebiti, a ne verjamem, prav ničesar nisem opazila... Pa tudi kako naj bi se zagledala vanj, ko pa on nič ni, preprost gospodarski pristav...“ je govorila gospa Matkovičeva pretrgano, kakor da govori bolj sami sebi nego komu drugemu. In v tem trenutku se ji je zdel Lešič tako mrzek, da se je čudila, kako je mogla sploh s tem človekom izpregovoriti kdaj kakšno besedo. Ni mogla pojmiti, kako se ji je dalo danes iti k njemu na gumno, stopiti v njegovo sobo, kako ga je mogla, če tudi le za trenutek, imeti za interesantnega — kakor je bil danes v resnici... On in Urbanitzky! — Sramovala se je, da je vzporedila te dve sliki v svoji domišljiji.

„Nisem mislila, da doživim to sramoto od Anke; pomisli samo, kako naj pogledam jutri gospodu Urbanitzkemu v oči, ko sem mu pa obljubila tako gotovo?“

Gospa Matkovičeva se je videla pahnjeno z visoke stopnice, na katero jo je dvignilo ime Urbanitzky, in ni se mogla vzdržati, da ne bi potočila solze...

„Jaz mislim, da še ni vse izgubljeno,“ nadaljuje zopet gospa Vukovičeva z vedno odločnejšim in strožjim glasom. „Najprej ne puščaj v svojo hišo nobenega mladega človeka, za katerega ti ni, da postane tvoj zet, a posebno ne tega Lešića. Vsekakor bi bilo dobro, da pošlješ Anko za kaka dva meseca k meni, da si v mestnem življenju izbiže te trdovratne misli — in ako bi tudi jutri odbila Urbanitzkega, ga bomo na to pripravili in mu zbudili nade, da je Anka plaha in sramežljiva, in če mu že jutri ne da svoje roke, se to zgodi za kak mesec dni gotovo, ko se počasi privadi njegove osebe. On je tako zaljubljen v njo, da ga prvi neuspeh sigurno ne zastraši in ne odbije.“

Gospa Matkovičeva je povsem odobrila načrt svoje sestre, na kar ji je nekoliko odleglo ter ji je zopet razsvetlil dušo žarek nade. Ko je stopila v drugo sobo, da leže k počitku, je vsa srečna in razdragana objela Anko, ki je v tem hipu prej pričakovala materino kletev nego poljub...

Gospod Urbanitzky je prišel v resnici drugi dan popoldne ter privedel s seboj nekega svojega uradnika, ki je bil šele nedavno k njemu

premeščen. Vstopil je v Matkovićevo hišo kakor znanec ali kakor vsak človek, ki prinaša v hišo nekaj izvanredno dobrega, kjer ga željno pričakujejo. Videč obe gospe, ki sta ga pozdravili najpristrčneje, je Urbanitzky iz njenih pogledov čital popoln sporazum z njegovim prihodom ter je mislil, da ni treba pred gospo Matkovićevo ponavljati, zakaj je prišel ... Tudi Nela jih je sprejela, svečano oblečena, z velikim in koketnim pogledom in nasmeškom, ter se hitro pridružila gospodu Neumayerju, še mlademu človeku idealne višine in tančine, s plavim „cvi-kerjem“ na velikem, ostrem nosu, bledih lic in dolgih prstov, s katerimi je neprestano popravljal kakor sneg bele in zelo široke manšete. Bil je to človek v šestindvajsetem letu, šele nedavno imenovan uradnikom pri finančnem uradu; njegovi zunanosti ni manjkalo ničesar, da bi ga vihrava Nela ne našla galantnega in zanimivega. Lotila se ga je z vso silo svojega jezika, a njemu, ki mu je, kot pravkar imenovanemu uradniku, bilo mnogo do samega sebe, je bila prva misel, da na prvi mah osvoji Nelino srce, smatrajoč njeno neprestano naivno čebljanje za iskreno izpoved mladega, nepokvarjenega srca, ki se mu je povsem vdalo ...

Ko sta gospoda prišla, je bila Anka na vrtu in Urbanitzky se je nekako plaho oziral po sobah za njo. Gospa Vukovićeve se ustavi sama z njim v eni sobi.

„Torej —?“ se je glasilo njegovo kratko vprašanje, ki je zahtevalo, da se mu tudi odgovori z isto kratkostjo.

„To, kar je pri vsaki deklici, kadar je tako nenadno zasnuhljena, kar se bo tudi vam zdelo povsem naravno, ako pomislite, da vas je videla samo enkrat v življenju in govorila z vami ... Tako nekako, kakor da se boji izreči, a — mislim, da vas to ne vznemiri, zakaj mi vsi smo Vam vdani in skrbimo, da dosežete svojo željo.“

Urbanitzkemu se je zresnil obraz in komaj vidljivo se je poklanjal gospe Vukovičevi. Od narave dokaj nadarjen, je imel tudi že toliko izkustva, da je vedel, koliko veljajo besede gospe Vukovičeve. Te besede, akoprav zanj skoz in skoz laskave, so imele v njegovih očeh povsem drug pomen. Kljub vsej sladki zgovornosti gospe Vukovičeve je uvidel, da so njene besede potvorenja lepota, izkrivljena istina.

„Ali bi lahko govoril z gospodično?“ — vpraša z vljudno odločnostjo, kakor da kliče na račun podrejenega uradnika, s katerim ni povsem zadovoljen.

Nato je šel z obema gospema na vrt, da poiščejo Anko.

Sestanek z Anko je bil spoštljiv, celo prsrčen, kakor sestanek ljudi, ki imajo vsak svojo izvestno voljo in načelo in se ne boje tega načela pred nikomur priznati. Prošetala sta se enkrat in ostala na samem.

„Kakor vidim, ste vi v svojem cesarstvu, v svojem elementu — da se ne izrazim z vsakdanjim izrazom,“ reče Urbanitzky.

„Ako človek hoče, da ne bo nadležen sebi in drugim, si mora dati posla s tem, s čimer je zvezan tako ozko, kakor smo mi z vasjo.“

„Velika sreča je to, ako si človek v svojem lastnem domu najde duševne in telesne zabave. Ako se zahtevam njegovega duha, okusa in naobrazbe ustreže ob enem, mora imeti tak človek v resnici mnogo čuvstev in nežnosti. Dandanes je takozvanemu izobraženemu svetu vas isto, kar robstvo.“

„Kakor na primer tudi moji sestri — dočim je zopet meni popolnoma nerazumljiva plesna naslada, v kateri ona toliko uživa. Jaz ne morem v plesu najti prav nobene zabave telesu, a še manj duhu, zakaj za plesne razgovore mora imeti človek mnogokrat več potrpljenja nego esprita, da ga krivo ne razumejo in ni izpostavljen vsakojakemu obrekovanju.“

„Naravno — ali ni treba tam vsake besede tehtati, ne sme se tam vzeti tako strogo, kakor pred sodiščem, nego tako na lahko roko — treba se je vdati struji, ki slučajno teče, kakor če gledate tri, štiri metulje, ki se podijo, a ne morete prav niti razbrati, ali lete po svoji volji, ali jih nosi veter, ali leti ta k temu ali oni k onemu.“

„Ali tudi za to je potreben nekak dar, dar hitrega medsebojnega spoznavanja, prilagodenja,

zaupanja — a pri meni, vidite, ni tega, meni so vsi ljudje tuji, nepoznani in mi je uprav nemogoče, se tako na vrat na nos sprijateljiti z nepoznanim človekom. Ne morem takoj govoriti z njim tako od srca, da bi mi bil ta razgovor v resnici duševna zabava, a ne prazne fraze, kakor sem že rekla, ne razumem ...“

„Povsem razumem, gospodična, kaj mislite.“

„Ako me razumete, potem gotovo veste, da na plesu, kjer človek v kratkem času pride v dotiko s toliko osebami, nastane zelo redko med moškim in žensko prav ona beseda ali misel, ki bi jima povedala, da sta oba istega prepričanja, da sta njuni duši čudovito skladni, da se lahko razgovarjata o vsem in da prideta vedno do ene sodbe in enega spoznanja. Taka dva se bosta pogovarjala tudi o tem, kjer stavlja etiketa meje človeškemu jeziku, zakaj nadaljevala bosta svoj razgovor z mislimi, čuvstvi in ko zopet otvorita usta — jameta oba zopet z isto mislijo, morda tudi z isto besedo ...“

V tem hipu se pogledata oba s pogledom polnim samozavesti in umovanja, kakor bi govorila drug drugemu: Na zadnjem plesu se nisva tako razgovarjala, med naju ni padla ona iskra, ona misel ...

„Popolnoma se strinjam, gospodična, z vami, in edino, kar mi je žal, je to, da sem našel v vas to — kar iščete tudi vi, našel — ako se ne varam — prepozno ...“

Anka, mesto da mu odgovori z besedami, da jo je v resnici našel prepozno, mu poda molče roko, — in oba si stisneta roke, kakor prijatelja, ki sta se radi neznatnega nesoglasja posvadila in se zopet pomirila.

Urbanitzkega je zbolelo v duši, ne z bolestjo odbitega snubca, nego z bolestjo onega, ki je izgubil polovico svojega lastnega bitja. Ta boleost je slična oni, katero občuti človek, ki ga odbije bogata zaročenka, ker si je izbrala drugega, — samo da se taka boleost izpremeni v mržnjo, a boleost Urbanitzkega se je izpremenila v oboževanje. Njemu je bilo, kakor človeku, ki je v neki skromni trgovini našel oni redki, željno iskani predmet, našel tudi v tem trgovcu človeka, ki umeva popolnoma vrednost tega predmeta, ter bi se pri tem za ceno niti za trenotek ne pogajala — ali na tem predmetu je bil že listek, ki je pravil, da ima ta dragoceni predmet že svojega lastnika... Sedaj mu je postalo še težje, zakaj Bog ve, kdaj najde zopet to dragocenost.

„Moja mama in teta se bodeta čudili, ko naju vidita tako složna. Nikakor ne bosta pojмили, da pri vsej slogi ne moreva midva biti to, kar onidve želita...“

„A onidve to želita? — —“

„Želita tako vroče, trudili sta se z menoj na vso moč — — —“

„Na vso moč...?“ se ustavi Urbanitzky.
„Oprostite, gospodična, še niti ne vem, kolik

krivec sem, koliko muke sem vam morda že učinil, — hočem takoj ostaviti to hišo, da vam prištedim vsako nadaljnjo bol in neugodnost. Krivec sem, ker sem vas meril z istim merilom, kakor druge ženske, mesto da bi prej poizkusil čitati v vaši duši, kakor danes . . .“

„Razumela sva se enkrat in nimava prav nič oproščati drug drugemu. Ako sem jaz kaj pretrpela radi vas, in bode te vi pretrpeli radi mene, tedaj te bolesi nisva povzročila drug drugemu midva nego oni, ki naju ne razumejo nego mislijo, da je za srečo dvoje mladih ljudi zadosti neki dohodek, od katerega bosta mogla živeti . . .“

In Ankino lice izpreleti ironija, kakor redkokdaj . . .

Obžalovaje sta pomislila na te ljudi in si vnovič stisnila roke ter odšla z vrta v hišo . . .

Tam sta našla veliko radost in vzhičenje: Neumayer si je malo prej zasnubil Nelo! To iznenadenje je zmešalo ves oni lepi mir, ki je po burnih čuvstvih legel Anki in Urbanitzkemu na dušo — ter niti ona ni vedela, kaj dela, ko jo je jela Nela, vsa rdeča od veselja, objemati, istotako ne Urbanitzky, ko mu je njegov podrejeni uradnik javil, da se je zaročil. Gospa Matkovičeva in njena sestra sta mislili, da ne more biti za Urbanitzkega primernejše prilike, da zasnubi Anko, in si nikakor nista mogli raztolmačiti njegove drevenosti in miru, tem manj, ker se je

Anka z njim toplo in prijetno razgovarjala, kakor dosedaj redko s kakim moškim. Gospa Vukovičeva se je trudila ves večer, da bi bila za kak trenutek sama z Urbanitzkim, da zve, kako se je odločil — a on je to opazil ter se je znal vsakikrat spretno izmakniti. Ta dostojanstveno stopajoča, vedno se sladko smehljajoča ženska mu je postala naenkrat zoprna...

Tetki in materi je bilo njegovo in Ankino vedenje popolnoma nerazumljivo. Mislili sta, da čaka morda Urbanitzki na Matkoviča, da tudi njega obvesti o svoji nameri, ter sta se ljutili, da ga tako dolgo ni domov. Premišljali sta tudi, če ni morda Urbanitzky užaljen, ker je Neumayer prej zasnubil Nelo nego on Anko, in tako dalje. Poleg te negotovosti ju je vznemirjala tudi radost radi Neline zaroke in nista vedeli, katerega izmed njiju naj pogledata dobrohotneje, kateremu otroku se naj sladkeje nasmehneta in ga navorita s slajšimi besedami...

Šele pozno v noč pride stari Matković z Vinkom domov. Dasi ga je iznenadila Nelina zaroka, se je ipak hitro znašel v situaciji. Kot človek odkritosrčnega značaja in brez postranskih misli je takoj postal oče Neumayerju, a Urbanitzkemu prijatelj. Neumayerja je malo čudno dirnila obleka in okorno ponašanje Matkovičevo ter mu nikakor ni šlo v glavo, da je to mož njegove elegantne bodoče tašče in oče njegove dražestne zaročenke, ki se mu je sedaj v odsevu

sveč zdela še čarobnejša. Urbanitzkemu pa je ugajal že na prvi hip ta enostavni, pošteni Matkovič, v katerem je spoznal prasliko Ankino. Oba sta se hitro sprijaznila in kmalu sta sedela in se razgovarjala kakor davna prijatelja. Urbanitzky se ni obotavljal naznaniti Matkoviču, kako je z njegovo snubitvijo. Sklenil je, da tudi odide, ne da bi razen Matkoviču komu kaj omenil, ker se je bal, da bi ga gospe ne razumeli popolnoma, najsi bi jima tudi povedal, in bi poleg tega še morala morda Anka trpeti. Zato je zaupal svoj pogovor z Anko samo Matkoviču, in ta ga je razumel ter ga srčno zahvaljeval, da je razumel njegovo dete.

„Ne bilo bi večje nesreče za njo, nego če bi se morala poročiti s kom, ki ga ne mara,“ je končal Urbanitzky.

„Glede tega sem že davno na jasnem. Za Nelo sem dobro vedel, da vzame onega, ki jo zasnuje prvi, zato me tudi njena nagla zaroka ni iznenadila niti najmanjše. a jaz sem preveč izkušen in dober oče, nego da bi v tej stvari vsiljeval svojim otrokom svojo voljo. Rajši jih jaz blagoslavljam, nego da bi oni mene proklinjali.“

Najbolj iznenaden je bil Vinko. V enem mesecu se je toliko odtujil šoli in mestnemu življenju, da mu je bilo nekako neprijetno pri srcu, ko je videl to oholo, fino oblečeno gospodo. Vedel je, da pride danes Urbanitzky snubit, in mu je uprav odleglo, ko je zvedel, da še

Anke ni zasnubil. In ko se je Lujo že sprijaznil z Neumayerjem in pil z njim bratovščino, je odšel Vinko po mraku na vrt; rahlo žvižgajoč in naglo korakajoč po vijugastih stezicah, se na nekem križpotju sestane z Lešičem.

„Nela je zaročena — — —“ hukne ves razburjen in prime Lešiča za roko.

In ona — — ?“

„Ona... ni!...“ izpregovori komaj Vinko od veselja.

Nato sta jela z velikimi koraki hoditi po vrtu, kakor blaznika, ne da bi mogla drug drugemu reči le besedo. Vinko je še danes zaran naznanil Lešiču, po kaj je prišla gospa Vukovičeva. Lešič je hotel takoj poleteti v Matkovičev dom — pod pretvezo, kakršnokoli —, a v tem je dospela njemu in Matkoviču vest, da je debeli ravnatelj umrl naglo od kapi, in odšla sta oba takoj k ravnateljstvu, odkoder sta se vrnila šele sedaj. V Matkovičevi hiši niso še vedeli ničesar o tem, ker Matković ni maral vznemirjati svojih gostov.

Ko sta dala z naglimi koraki duška svoji veseli razburjenosti, sta se Vinko in Lešič ločila, poljubivši se toplo, kakor se moreta poljubiti le dve složni srci, dve istomisleči duši...

Ko se je vrnil Vinko v hišo, spravljali so se tam k počitku. Na vratih spalnice sreča Anko, ko je prenašala posteljnino, in nagnivši se k njej, kakor na poljub, je zašepetal tiho:

„Prinašam pozdrav! ...“

Anka ga je slišala in razumela. A čuvstvo, da je on ta trenutek v njeni bližini, da ni mogel vzdržati, da bi v tem važnem trenutku ne bil blizu nje, to čuvstvo se je razlilo po njeni duši, kakor sladka pesem, kakor blag okrepljajoč vonj, v katerem bi človek snival in sanjal do konca svojega življenja. Ako bi se on sedaj prikazal pred njo, bi šla k Urbanitzkemu in mu rekla: Evo, vidite ga, to je on — sodite sami, ali me je vreden!...

VI.

Ko je prišel drugi dan trenutek razstanka, a Urbanitzky še ni niti z eno besedo omenil snubitve, nista vedeli gospe, ali se je Urbanitzky z njima našalil ali si pa v zadnjem hipu premislil. V prvem hipu sta menili, da ga je Anka na vrtu odbila, ali ona jima je rekla svečano, da je ni niti zasnubil. Urbanitzky, ki ga je snočišnje razburjenje čez noč minilo, je bil še ledenejši in molčečnejši nego včeraj ter mu je bilo nekako neprilичno, ko ga je stari Matković pustil samega z gospema, zakaj iz celega njunega bitja je čital eno edino besedo: Torej povej, kaj misliš, zasnubi jo že vendar enkrat! To tesnobo v hiši je oživiljala edina Nela, ki je, kakor razposajen metulj, letala iz ene sobe v drugo, ne znajoč niti sama zakaj; kakor da ni

nití čutila, da se moží, ní pomislila, kaj je to, možítev; začutila je sámó neko novo ugodno izpremembo. Bilo jí je vse lepo, vse veselo in srečno . . . In da so jí rekli: Neumayer je nocoj prelomil dano tí besedo, a zato te je zasnužil Urbanitzky, bí je to novo iznenadenje ne raztúžilo — nego bí jo prej razveselilo... Dolgo, dolgo je mahala z robcem za Neumayerjem, ko se je voz premaknil in se še komaj videl skozi prah; a da jo je kdo povprašal, zakaj to dela, bí se začudila in bí ne znala dátí drugega odgovora, nego da se to mora tako delati, da to zahteva etiketa . . .

Anka je morala zabrinjeni materi in teti po desetokrat pripovedovati, kaj je govorila na vrtu z Urbanitzkim. Storila je to s prirojeno ljúbkostjo in pripravnostjo, da nista mogli niti za trenotek dvomiti o njeni iskrenosti. Tolmačili sta sí njen in Urbanitzkega pogovor o zabavi na plesu na vse načine, popraševali Anko, ali ga morda ní s čím užalila, pretresali vsako njegovo besedo in opazko — a nikakor nista mogli najti pravega vzroka njegovemu čudnemu vedenju. Gospa Vuković ní mogla Urbanitzkega vroče želje: da lí sme zaprositi Ankino roko?, nikakor spraviti v sklad z njegovo današnjo otrplostjo, — zato je komaj čakala, da se vrne domov in razjasní vso stvar. Gospa Matkovićeva je po stokrat prosila, naj jí za božjo voljo takoj piše, ko kaj zve — ter je s težkim srcem pričakovala prvo sestrino pismo . . .

To pismo je prišlo že tretji dan, a iz njega ni mogla ničesar zvedeti, edino to, da se je Urbanitzky nekje izrazil, da se je s snubitvijo prenaglil. „V katerem pogledu, draga sestra, se je prenaglil, tega nisem mogla zvedeti —: morda se mu je Anka oni večer na plesu zdela lepša, nego ko jo je prišel snubit; ali mu morda ni ugajalo njeno prostodušno vedenje doma, morda mu je preveč vaška in neizobražena... A lahko je mogoče, da ga je odvrnila tudi groba neotesanost tvojega soproga, ki se ne more prikupiti nobenemu finejšemu človeku... In tako se je, vidiš, obistinilo ono, kar sem ti vedno pravila, da je Ankina odgoja izgrešena, ker si jo preveč prepustila lastnemu mišljenju in družbi tvojega moža-prostaka.“

To je bil edini smisel, ki se je mogel dobiti iz lista, dolgega štiri strani. Gospa Matkovičeva ga je prečitala nekolikokrat — in naposled je napisala sestri istotako dolgo pismo, v katerem se je vsaka druga vrsta končavala z nekoliko znamenji klicajev in vprašajev... A na vsa ta vprašanja in izraze začudenja je mogla dati gospa Vukovičeva samo eden ter isti odgovor: da ni zvedela ničesar o Ankini stvari; Urbanitzky da je napram njej spoštljiv, kakor dosedaj (to zadnje je podčrtala dvakrat), edino to se ji zdi, da je nekoliko melanholičnejši, nego je bil poprej...

In tako je to dopisovanje med sestrama trajalo tri tedne, dokler ena ni imela več, kaj naj vpraša, a druga ne, kaj naj odgovarja...

Neumayer je bil ves srečen, a to srečo je še bolj v njem razgreval gospod Vuković, ki mu je vsakikrat vedel povedati o Neli nekaj novega in prijetnega. V tonu onih, ki so Neumayerju čestitali na zaroki, je opazil on sam tudi nekaj porogljivega, ali bil je uverjen, da mu vsi ti ljudje zavidajo, ker je baš njemu pripadla ta ljubka in mila Nela, za katero toliki hrepene in vzdihujejo. In dokler so njega nekateri pomiluje pogledovali, je on mnoge obžaloval, za katere je mislil, da jim je vzel Nelo. Popolnoma se je predal v roke zamamljive in izkušene Neline tete, ki je po svoji volji ravnala z njegovim mišljenjem. Odrejala je, kdaj in kako se naj vrši poroka, kdo naj bo pozvan na svatbo in kdo ne. Izbirala je stanovanje, v katerem bodeta mlada dva stanovala. Vsak dan je imela novo, izvrstno idejo, da jo je Neumayer v sebi smatral za svojo previdnost. Poslušal je samo s srečnim nasmeškom njeno spretno in natančno opisovanje Neline poročne obleke in nakita njenega... Kadarkoli je prišel tja, vsakikrat je našel polno sobo ilustriranih cenikov o pohištvu — poedini listi teh cenikov so potovali neprestano na vas h gospe Matkovičevi, a od tam zopet nazaj, ter je gospa Vukovičeva mogla vsakikrat obradovati Neumayera, da se njegov okus za čudo povsem ujema z Nelinim in da se naroči vse to, kar želita — — —

V istem času se je odigrala na vasi ista igra med Nelo in materjo. Anka je tudi tuintam

prisostvovala temu posvetovanju pri izbiranju raznih stvari in cen, a njeno mnenje ni bilo merodajno, in to največ radi tega, ker je mnogo-krat pripomnila, da je ta ali oni luksus povsem nepotreben. Na tako pripombo je Nela prasnila v smeh ter pomilovalno pogledala Anko, očitajoč ji, da omalovažuje njen položaj in ulogo, ki jo bo odslej igrala v meščanski družbi... Matkovića pri naročanju reči ni nikdo ničesar vprašal. Njemu so se pokazali samo gotovi računi. In akoravno skrben in štedljiv, ni mogel v tem trenutku zakriti svoje dobrote in mehkobe srca ter je drage volje vse račune poplačeval; ali baš ta njegova dobrotà je bila vzrok, da so Neli neprestano vstajale želje po nadaljnjih naročbah.

Lešića ni bilo v Matkovićevo hišo, odkar sta bili gospe na gumnu. Neli je čestital pismeno na zaroki, in to z zelo laskavimi in poetičnimi besedami, da je gospa Matkovićeva po Urbanitzkega nezgodi — tako je nazivala „neuspelo“ Ankino možitev — zopet povsem drugače sodila o Lešiću nego na predvečer prihoda Urbanitzkega.

Razen Neline možitve je bilo še nekaj, kar se je pričakovalo v Matkovićevi hiši z nekim nemiro — in to je bila nagla smrt debelega ravnatelja gosposčine ter z njo združeni polustrah in poluradost, kako se bodo sedaj stvari v gosposčinski upravi razvile... Prvo iznenadenje je

bilo to, da je bila za ravnatelja imenovana doslej nepoznana oseba. Gospa Matkovičeva je na to vest prebledela, zakaj ona je že sanjala o ravnateljstvu; a brzo se pomiri z uteho, da se ji vsaj ne bo treba svojim dosedanjim kolegicam klanjati, kar bi jo neizmerno bolelo...

Prvo svoje delo je započel novi ravnatelj z naredbo, s katero je od vseh svojih podrejenih gosposčinskih uradnikov zahteval curriculum vitae, izpričevala o izvršenih šolah in o dosedanjem službovanju. Že sam ton te naredbe je navdajal mnoge uradnike z doslej nepoznanim strahom. Stari Matković ni imel nobenih izpričeval; dovršil je nižjo gimnazijo, stopil kot učenec k ravnateljstvu gosposčine ter ostal tam do sedaj, povzpevši se s časom do oskrbnika prvega razreda. Po tolikih letih si je pridobil popolno izkustvo v svojem poslu ter je bil cenjen kot eden najizkušenejših in najboljših uradnikov, a njegova točnost in nesebičnost je bila uprav poslovična. Nasproti temu pa mu je manjkalo dar pismenega občevanja, tako da so bili njegovi dopisi in poročila brez glave in repa, in pri tem je bil naravnost len v reševanju službenih spisov. Vedno je govoril, da to pisarjenje ne pomeni ničesar, in ne enkrat sta Lujo in Vinko po njegovem navodilu reševala zaostale spise za več mesecev. Spisi so bili večkrat razmetani po vseh knjigah in novinah, a stari Matković se je izgovarjal, da niti pokojni debeli ravnatelj ni bil v

tem pogledu boljši, nego je malone na vsaki naredbi dodajal familijarne beležke in pozdrave in je s tem tako rekoč sam vzel dotični naredbi vsako službeno strogost ...

Željno pričakovane nadaljnje odredbe novega ravnatelja hudo zadenejo gosposčinske uradnike: dobra tretjina jih je bila odpuščena, a ostali so bili urejeni z novo klasifikacijo. Po tej klasifikaciji je preskočil Lešić Matkovića, tako da je Lešić — ker je imel izpričevala najvišjega strokovnega zavoda — imel od novega leta dobiti večji Matkovičev okraj, dočim je imel Matković iti na pusto „Čardačine“, na ono gumno, nad katerim se je gospa Matkovičeva tako zgrazala. Matković je bil s to odredbo povsem zadovoljen, ker kot človek v letih je želel opravljati manjši okraj in manjše posle, tem bolj, ker so se mu dosedanji dohodki „z ozirom na dosedanjo zvesto službo“ tudi nadalje pustili ...

Gospe Matkovičevi je bilo obupati, ko je zvedela za vse to; vedno je mislila, da je samo začasno na tem ji odurnem selu, ter je živela v večni nadi, da bodo danes ali jutri premeščeni v katero večje in ugodnejše mesto — a sedaj evo obratno! V prvem hipu je hotela sesti v voz in se odpeljati k ravnatelju, da izprosi od njega preklic te naredbe, a energična protibeseda Matkovičeva, ki ji je predložil usodo odpuščenih uradnikov, jo je odvrnila od te nakane. Njo je to premeščenje bolelo tem bolj, ker se uprav sedaj

moži Nela! Zato je napisala sestri pismo, da bi se poroka pospešila kar najbolj in da o premeščenju ne omeni Neumayerju niti besedice...

Kakih štirinajst dni zatem je obhodil novi ravnatelj podrejene mu okraje. K Matkovičevim je prišel nenadoma v spremstvu Lešića, katerega je vzljubil in vodil s seboj na svojem prvem potovanju. Novi ravnatelj je bil izredno ljubezniv in inteligenčen človek, a v službi zelo vesten in po vnanjem vedenju kavalirsko prevzeten. Kljubu svoji ljubeznivosti si je umel od podrejenih uradnikov pridobiti izvanredno spoštovanje... Tudi gospe Matkovičevi je ta gentleman ugajal že na prvi pogled ter ga samo ni mogla razumeti, zaradi česa je Lešića tako vzljubil.

„Hotel sem ga vzeti k sebi v središče, pa on neče in neče; raje ostane zunaj — pa dobro, storil sem mu dovolji. Ali da je mene slušal, bi enkrat prišel na moje mesto, a tako ostane na veke oskrbnik,“ se obrne ravnatelj s hladno ljubeznivostjo k Lešiću in iz vsake njegove poteze se je čitala ona moč in samozavest visokega uradnika.

„Kolikor mi je znano, uživa gospod Lešić na deželi,“ reče gospa Matkovičeva.

„Bolje rečeno v kmetskem delu“ — — — pripomni Lešić.

„V ostalem, ako se za leto dni ne oženi, ga zopet premestim,“ reče ravnatelj z onim privlačno-strogim nasmeškom, za katerega ne veš, ali je šala ali resnica...

„Torej, sedaj vam ne preostaje nič drugega,“ se obrne gospa Matkovičeva k Lešiču, samo da nekaj reče; a ko se spomni Anke, se pokesa v istem trenutku teh besed.

Ko so se najživeje razgovarjali, je mislila gospa Matkovičeva, da je sedaj najboljša prilika, s fino zlobo očitati ravnatelju njihovo premeščenje na „Čardačine“; a drugače ljubeznivi ravnatelj ni hotel niti slišati o tem, da bi izpremenil svoj odlok, nego je istotako fino zavrnil gospo Matkovičevo.

Z Matkovičem je postopal ravnatelj kot s poštenim človekom, kakor je to tudi zaslužil; a vendar sta bila v neprestanem prepiru, ker je bil Matković v svojem izkustvu svojeglav, dočim se je ravnatelj opiral na prakso in teorijo. Zato so se njegovi nazori večjidel nagibali k Lešičevim, ali izvršitev svojih idej so vendar prepustili Matkoviću kot izkušenejšemu.

„Kaj hočemo, za sedaj moramo še tako, ker ne morem niti jaz čez noč narediti tega, kar se je zanemarilo skozi leta in leta; a človek mora tudi napram gosposčini sami biti oprezen, ker te vedno gledajo po strani, kadarkoli prideš s kakimi novimi zahtevami in izdatki. Iti hočemo polagoma ali vztrajno naprej!“ S tem se je navadno končalo razmotrivanje gospodarskih stvari med ravnateljem, Matkovičem in Lešičem.

Vest, da je Matković premeščen na „Čardačine“, je neugodno dirnila v Vukovičevi hiši,

in prejšnje zavláčevanje poroke se je naenkrat izpremenilo v „čim preje — tem bolje“. Gospa Vukovičeva je sokolila na vse načine svojo sestro, naj ne obupa, ako mora na „Čardačine“; za Anko je v enem oziru tudi bolje, da bo na pusti in ne na vasi, ker če že nima družbe sebi enake, ji ni treba tudi take, kakor jo je imela dosedaj na vasi; in pri tem je seveda največ mislila na Lešića — ne vedoč, da je ta mladi človek v zadnjem času poskočil visoko v vrednosti. „V ostalem, draga sestra, poznaš mojo naklonjenost napram tebi, veš, da so ti moja vrata vedno odprta, in ne bo mi niti najmanj težko, ako prebiješ večjidel leta pri meni. Storiti hočem vse mogoče, da ti olajšam tvoje težko breme.“ Gospa Vukovičeva se je rada bahala s takimi frazami, samo da v kateremkoli pogledu iztakne svojo osebo, zlasti tam, kjer je vedela, da ne pride nikdar do tega, da v resnici tudi doprinese svoje velikodušno ponujene žrtve. A njeno sestro so take besede vedno globoko dirnile ter je smatrala gospo Vukovičevó za edino svojo dobro zvezdo. Po vsakem takem pismu je prišlo v Matkovičevi hiši do neugodnih prizorov, ker je gospa Matkovičeva morala dati duška svojim čuvstvom, očitajoč Matkoviću svojo nesrečno možítev, njegovo žalostno službo itd.

Ostri Matković je vzkipeł vsakikrat na take besede ter ukazal kočijažu, naj zapreže voz in njegovo posteljo in stvari odpelje na „Čarda-

čine“, a ona — gospa — naj gre, kamorkoli hoče ... Ko se je izkričal do sita, je prišel zopet k sebi, ker jih je bila polna hiša, ker je bilo vsak čas drugega posla ter nobeno hipno čuvstvo — bodisi ugodno ali neugodno — ni moglo trajati dolgo časa ...

Lešić je prihajal v hišo še češče nego dosedaj; tako je namreč zahtevala služba pod novim ravnateljem. Ni bil povsem na jasnem, ali mu je gospa Matkovičeva naklonjena ali ne, a vedel je, da v tej hiši bijejo tri srca in mislijo z njegovo mislijo, in zato je vedno vesel prihajal tja.

S svojo iskrenostjo, ki je bila napram drugim, kakor tudi napram njemu samemu enako pravična, je deloval trajno in polagoma na gospo Matkovičevo, ki je poleg vse prevzetnosti bila ipak z vsakim dnem vedno toplejša proti njemu. Ali misel, da bi ji bil on zet, se ni mogla ustaliti v njeni glavi. Za to misel bi se morda prej ogrela, ako bi vedenje Ankino in Lešičevo kazalo dvoje zaljubljenцев, ali gospa Matkovičeva, ki si je to stanje povsem drugače predstavljala — tako nekako, kakor pri Neli in Neumayerju — ni mogla v ponašanju svoje hčere nili trohice zapaziti, kar bi ji povedalo, da ji je Lešić drag in mil. Ni mogla pojmiti, da lahko človek živi s svojim čuvstvom zase, ne da bi ga izdajal, da je to čuvstvo najslajše, ako za njega nikdo ne ve. Lešić pa, čim bolj se je prepričaval, da ga Anka

ljubi, tem bolj je postajal v njeni družbi molčeč; in če se ga je kdaj lotila zgovornost, se je — dušeč in boreč se sam s seboj — izpremenila v neko počasno ujedljivost, po kateri se je prej sodilo, da mu je Anka ravnodušna, nego da jo ljubi. Niti Lujo ni opazal čuvstva, ki je vedno tesneje vezalo Anko in Lešića. Edino Vinku, ki je bil iskreno udan kakor sestri tako Lešiću, ni moglo nič drugega priti na misel, kakor da se ta dva ljubita. Spavajoč na gumnu v divnih jasnih nočeh, sta si za deset let naprej izpredala svoj roman.

„Jaz, ti in tvoj oče bomo stanovali na „Čardačinah“. Zoper to ne more imeti ravnatelj ničesar. Tvoj oče ostane tu, a midva odjezdiva vsak dan v vas, da urediva vse, kar treba, in potem pa zopet nazaj sem.“

„To bo divno življenje... kaj nas briga vas!“

A tu se jima je beseda ustavila. Prišla sta do točke, preko katere si ni upal nobeden, ne vedoč, če stopi preko nje, kako bi to delovalo na onega drugega.

„Moja mati in Nela lahko ostaneta tam, a Anka pojde menda k nam“ — — — — reče Vinko.

Lešić samo ostrmi na te besede, njegove ustne pokažejo samo z naglim drhtajem, da so hotele, a niso mogle izgovoriti.

In nobeden izmed njiju ni imel moči, da bi ta razgovor nadaljeval. A to, kar je ostalo neizgovorjeno, sta govorila dalje v sebi, in rekel bi,

da sta tudi znala, da oba mislita isto. Vinku je bila že stokrat na jeziku beseda: „Kdaj jo že enkrat zasubiš?“ — ali mladeniški stid mu je zaduševal te besede v ustih, in samo nagla rdečica na licu ga je izdajala, da jo je mislil — — — — —

September se je bližal koncu; bogata rosa se je svetila in trepetala do poldneva na travi, prepleteni s tanko pajčevino; poletna dela so se dokončavala in začela se jesenska setev. Lešić in Matković sta že začela izmenjavati svojo upravo, kakor se je pač katero delo in račun končaval. Dva dni na teden sta delala račune pri Matkoviću, a gospe Matkovićeve se je v sosedni sobi pollašalo čudno čuvstvo ob misli, da bi se iz teh prostorov, v katerih je živela čez dvajset let, kjer je doživela toliko radosti in neugodnosti, sedaj morala seliti. Komaj si je mogla predstaviti, da je temu res tako. Sedaj prvič ji je postalo jasno, da je že dolgo v tej vasi, da ima dve hčeri za možiteve — in da taka žena ni več mlada, najsi čuti še toliko življensko silo, tolika čuvstva, zanimanje in strasti srca... Septembrsko solnce, ki je vsak dan grelo slabše, zatem ono tiho štetje številke v Matkovićevi sobi, oni večni nemir in vznemirjenost, ki jo je povzročala Nelina poroka, vse to je pripomoglo, da se je gospa Matkovićeve čutila nekako melanholično in utrujeno bolj duševno nego telesno. Ta duševna utrujenost, ki prehaja v tiho resignacijo, je začetek, ko se člo-

veška duša jame prilagati novemu stanju stvari. Iztrgana duša ne najde več zaprek tako težkih in neznosnih, kakor si jih je predstavljala v prvem hipu. Človek se jame voljnejše predajati onemu nečemu močnejšemu, kar ravna z njim.

Ko sta nekega dne Lešić in Matković dokončala en del računa ter poiskala krepčila, je prišla gospa Matkovičeva k njima ter v šali vprašala Lešića:

„Torej, kdaj nas boste izgnali? Ali ste se že odločili, kako si razdelite in uredite prostore?“

„Jaz vas izgnal, milostiva? To ne bo nikdar.“

„Kako, mar je naredba premenjena —?“

„To ne, ali jaz bi pustil prej službo, nego da bi vas krenil iz te udobnosti, ki vam je tako draga, da bi jo moglo le malokaj nadomestiti na svetu... A kaj treba meni samemu? Ako bi me tudi uprav prisilili, da moram stanovati tu, — pa dobro, naselim se na podstrešju, v hlevu ali na senu — pa mir in Bog! A do tega ne pride, nego jaz bom, kakor dosedaj, živel na svoji pusti ter bom iz srca rad delil oni dve sobi z gospodom Matkovićem, ker on ni mlad kakor jaz, da bi lahko odtod pregledoval polja in delo; meni pa bo to igrača, vsak dan prijezditi odondod sem. A gospodu ravnatelju bo menda več do tega, da mi svoje delo opravljamo, kakor je potrebno, nego do tega, ali med temi štirimi zidovi stoji vaša omara ali moja — ki je hvala Bogu še niti nimam...“

Gospa Matkovičeva se ni nadejala vsega tega, ni vedela, ali bi se temu mlademu človeku zahvaljevala, ali bi s prezirom odbila njegovo uslugo. Imela je že precej jasno sodbo o tem mladeniču, a njena sestra je omadeževala svetlo sliko Lešičevo pred njeno dušo; tudi sedaj je opazila, s kako močjo deluje njena sestra na njo, a ker se je navadila uvaževati njene nazore, si sedaj ni bila na jasnem, kaj da misli o Lešiču.

„Jaz, Vladko in oče bomo stanovali na „Čardačinah“, in vsako nedeljo odvedemo, makar tihotapsko, tudi Anko s seboj, da nam nakuha graha in napeče kolačev za ves teden — pa bom — mama — jaz kriv, ako ne bodeste vi večkrat prišli k nam, kakor mi k vam . . .“

Na te Vinkove besede se je morala gospa Matkovičeva od srca nasmejati.

„Samo, če vam bo hotela Anka kuhati —“

„No, to bo že naša skrb! . . . Kaj ne, da hočeš?“ se obrne Vinko k Anki.

Vsi uprejo oči v njo. V Lešiču je drhtelo vse, dokler Anka, smeje se, ne odvrne:

»Najprej se bomo morali pogoditi za plačo . . .“

In tako je nenadoma zvedla razgovor zopet v šalo, ker je že začel postajati resen, — a gospe Matkovičevi v teh trenutkih ni ušlo ono mučno pričakovanje, ono premenjeno lice Lešičevo, dokler Anka ni odgovorila . . . Spoznala je naposled, da se za tišino, ki je Lešiča in Anko

krila z nekako skrivnostjo, krijejo in križajo ognjeni bliski, ki se od časa do časa zasvetijo komaj vidljivo. Tudi Lešičev odhod in njegovo slovo od Anke, akoprav je bilo enako kakor dosle, je uverilo gospo Matkovičevo, da gori med njima nekaj nevidnega, da obstoji še ena dimenzija, ki prenaša njihove misli in čuvstva, ki jo razumeta samo Lešić in Anka. Njena že tako nežna hči se ji je dozdevala sedaj še stokrat nežnejša, vzvišenejša in lepša. Gospa Matkovičeva se ni mogla dovolj načuditi onemu blaženemu miru in pokoju, ki je v angelski dobroti seval z Ankinega čela. Ta mir je mogel obsevat samo ona božja bitja, ki so bila srečna in zadovoljna sama s seboj, ki so znala, karkoli delajo, da delajo samo za to, ker jim tako šepeta duša in srce.

Ko je Lešić odšel in je ostala Anka sama z delom, vstopi gospa Matkovičeva ter sede k njej.

„Anka! Jaz sem danes nekaj opazila . . . prosim te, povej mi vso resnico. Saj vidiš tudi sama, koliko sem za tebe pretrpela, ne muči me dalje s to neizvestnostjo.“

„Zakaj, s čim sem vas mučila? Mar s tem, ker vi niste hoteli nečesa videti, kar je bilo tako očito?“

„Ti si radi njega odbila Urbanitzkega?“

„Nisem! Urbanitzki je opazil na prvi mah, kar ste vi zapazili še le danes, pa je ta plemeniti človek enostavno uvidel, da je prišel prepozno . . . On me ni niti zasnužil, ker mene

zanj ni več bilo —: a njemu je ženitev, kar meni možitev: midva iščeva vsak eno celo bitje za sebe; midva ne vprašava za visok čin, za udobno življenje, naju mora nekaj drugega napolnjevati, privlačiti drugega k drugemu . . .“

„Ti govoriš vedno nekako temno, nerazumljivo o tej stvari. Jaz še ne vem prav, kaj ti misliš.“

„Mati, mogla sem Vam doprinesti to žrtev, mogla sem vzeti gospoda Urbanitzkega — da je on hotel . . . Morda bi, dokler ste živi, ne videli, da sem nesrečna, kakor niste dosedaj mogli opaziti moje sreče, — ali gospod Urbanitzky me ni niti zasnubil, ker je spoštoval mojo ljubezen, ker on ni tistega mnenja, da za srečen zakon zadočuje mesečna plača in zagotovljen obstanek. Gospod Urbanitzky se dosedaj ni oženil, ker ni našel onega, kar išče. In če najde, ne bo vprašal: kdo je ta oseba, kakor tudi jaz ne vprašam — kdo je Lešić . . . Jaz sem govorila z njim morda manj nego vi, ali to, kar govori iz njega, in to, kar govori v meni, to je govor enega bitja, ene duše . . . Sedaj sem vam, mati, povedala vse, kar znam, a ako mislite, da vas onesrečim, če postanem njegova žena, vam hočem žrtvovati svojo srečo, hočem ga pozabiti in tiho trpeti — nečem se poročiti z njim, pa tudi z nobenim drugim . . .“

In kakor se ni njena ljubav z ničimer izdajala, tako je tudi te težke besede izgovorila z

divnim mirom, z nevzburkanim čuvstvom, ki je vodilo samo sebe in dobro vedelo, kod ide. Gospa Matkovičeva je zaplakala in krčevito objela svojo hčer in ne da bi mogla izpregovoriti besedico, odide ganjena v svojo sobo. To je bil trenutek, v katerem je ono pravo, resnično materinsko čuvstvo nadvladalo konvencionalne navade in laži, v katerih današnji vek misli, živi in odgaja otroke V njej se je naposled omeščala ljubav in usmiljenost materina, nekaj dobrega in usmiljenega, kar ostane za svoje dete na dnu srca vsakega roditelja, in naj je to srce raztrovano s kakoršnimi koli svojevoljnostmi in strastmi. Oni ponos materin, ki smatra svoje otroke za najboljše, ki misli, da bodo ti otroci samo tedaj srečni, ako bodo delali in mislili vse to, kakor ta materin ponos zahteva od njih; oni ponos, ki dviga svoje otroke v višine, ga obkrožuje z vso zemeljsko veličino, ta ponos, ki je v duši gospe Matkovičeve bil neobičajno razvit, je moral popustiti, moral se je priznati prevaranega ter odstopiti svoje mesto — materini ljubezni . . . Ta ponos je tako velik, da one bolesi, ki se javlja, ako se on ne izpolni, ne more nikdo izlečiti; sredi veselja, sredi tuge tli ta neizpolnjeni ponos in plače za nečim izgubljenim. In gospa Matkovičeva se je po težki borbi naposled sprijaznila z možnostjo Anke z Lešičem. Ali to sprijaznjenje ni moglo dalj časa nobenega srečnega trenutka privabiti v

njeno dušo, ne privabiti smehljaja na njene ustne...

Šele, ko je Lešić nekega dne zasnubil Anko in toplo in hvaležno poljubil gospe Matkovićevo roko, kakor more poljubiti samo v resnici srečen človek, šele ko je videla v blaženosti sevajoči obraz svoje hčerke, ko je videla svojega moža krotkega kakor jagnje od prevelike sreče, ko je videla žurbo in veselo popevanje Vinkovo — tedaj je obsijalo tudi njo vse to kakor bled žarek — ali spomin na Urbanitzkega, na Neumayerja in Nelo je utrnil to čarobno iskrico, da se je brzo izpremenila v tleči, uničeni ponos...

VII.

S pismom, polnim zatajevanja, je sporočila gospa Matkovićevo svoji sestri Ankino zaroko. Vedela je, kak odgovor dobi na to pismo, pa se je že v naprej zavarovala zoper vsako upiranje sestrino, ker „se na tem gotovem činu ne da nič več premeniti“, je končala pismo in podčrtala debelo te besede. Ako tudi ne z besedami, je pa s to potezo hotela reči svoji sestri, da ji bo ves trud zaman, ako bi nakanila ovreči zaroko. Pismo samo je bilo zelo čuvstveno pisano in se je dalče razlikovalo od dosedanjih pisem gospe Matkovićeve. Gospa Vukovićevo je jedva mogla verjeti, da je pisala to njena sestra. V tem pismu ni bilo

niti sledu onemu visokemu poletu, onemu zidanju gradov v oblake, onim smelim kombinacijam brez temelja — ali zato je to pismo govorilo z vso silo materinskega čuvstva, tako da je gospa Vukovičeva kakor utrujena padla na stol, ko je prečitala pismo in ga molče dala svojemu možu, naj ga prečita tudi — on.

Ko se je gospa Vukovičeva razbrala, je napisala sestri dolgo pismo, polno izvanrednih fraz, kjer se je govorilo o ljubezni in denarju, o stanu in o činovnikih, o časti njihove obitelji in Urbanitzkem — in o vsem, kar ji je prišlo v tem trenutku na misel — a iz vsega tega gospa Matkovičeva ni mogla spoznati, kaj njena sestra prav za prav misli o celi stvari. Mnogo laže bi ji bilo, da ji je sestra makari odpisala: „Pa če že ni drugače — v imenu božjem, naj bo,“ toda v pismu ni bilo niti od daleč česa takega. Silno duševno borbo je pretrpela gospa Matkovičeva v tem času, prišlo ji je večkrat celo na misel, da razdere Ankino zaroko — no, krenivši v mislih na drugo, protivno smer, je klonila naposled vsa izmučena ter s težkim vzdihom končala ves ta duševni nemir, vse te muke ter trdno sklenila, da ne bo več niti mislila o tem ...

Takoj po zaroki je javil Lešić ravnatelju, da se ženi in da bo s svojo ženo stanoval na „Čardačinah“, ker da tega ne more prenesti, da bi ženine roditelje tiral iz hiše, v kateri so prebivali pol življenja. Iskrenost tega človeka je

ugajala ravnateljju tako, da mu je vso to stvar pustil na voljo . . . Sedaj se je zgradba na „Čar-
dačinah“ morala očistiti in popravljati: peči, ku-
hinjo, vrt, vse to je trebalo urediti na novo.
Lešić je le odrejal, kako treba napraviti to,
kako ono, tako da so se zidarji in mizarji samo
čudili, odkod ima ta človek ves ta okus in poj-
movanje za najmalenkostnejše stvari in potrebe...
Ko ga je povprašala gospa Matkovičeva, kaj misli,
kdaj bi mogla biti poroka, je odvrnil, da bi mu
bilo najljubše, ako bi bila že jutri, on da je pri-
pravljen vsak trenutek, ali ne bi rad Anki že
prvi dan dal skrbi za hišo; ko pa se sobe zad-
njikrat pobeje, ga ne bo nič več zadrževalo.
Nato ga je gospa Matkovičeva po strani vpra-
šala glede dote, na kar je Lešić odvrnil, da o
kaki doti noče niti slišati, in tudi kar se tiče
opreme, je prosil samo najnujnejše — česar
dosle sam ni imel. S cenikom v roki je izbiral
samo najenostavnejše stvari in ko so vse to se-
šteli, je zneslo komaj tristo goldinarjev. Gospa
Matkovičeva se je zastidila, ko je zaslišala to
neznatno svoto; ni hotela dovoliti, da pusti od
hiše svojo hčer „tako po beraško“, a Lešić ji od-
vrne, da ne jemlje finega ali enostavnega po-
hištva, nego ženo — in če prekoračijo stroški
tristo goldinarjev, da ne mara sprejeti niti tega,
nego da bo nakupil sam, česar je treba njemu
in njegovi ženi. Toda gospa Matkovičeva ni
mogla razumeti te njegove plemenite nesebič-

nosti. Hotela je vsaj s krasnim pohištvom nadomestiti oni sijaj, ki je po njenem mnenju Ankini poroki z Lešičem manjkal že a priori, — a ta Lešič se ponižuje tudi v tem pogledu. Njej je ugajal bolj Neumayer, ki razen svojih petdesetih goldinarjev mesečne plače ni imel ničesar, a je vendar znal govoriti o luksusu in sijaju kakor kak francoski rentir. Ona je gledala v tem višino položaja, ki mu ide Neumayer nasproti, dočim je v Lešičevi enostavnosti videla nižino stanu, bednost njegovega položaja. . .

Naposled se je določilo, da bo Nelina in Ankina poroka istega dne, in to v prvi polovici oktobra, da bo poroki lahko prisostvoval tudi Lujo — ki je to leto dokončeval vseučiliške študije. Dočim je gospa Matkovičeva s sestro, Nelo in Neumayerjem poedinosti poroke menjavala vsak hip, ko so izbirali kume (priče), goste in tako dalje, se je Lešič dogovoril z Matkovičem, da se poroči zgodaj v jutro ter se po poroki odpelje naravnost na „Čardačine“ . . . Ko je Lešič to nakano povedal Anki, ga je prvikrat objela in poljubila rosnih oči. Ta tiha poroka brez slave in sijaja je tako odgovarjala njeni duši in se je tako skladala s celim njenim mišljenjem, da se ji je odvalil kamen od srca in se je že smatrala nekako za poročeno. Ona nevidna dušna vez, ki ju je vezala dosedaj, se ji je dozdevala, da je sedaj oživela, da ni več slepilo, nego da je nekaj zrastle med njima, iz česar črpata vse

svoje duševno in telesno življenje. Njuno vnanje vedenje se ni niti sedaj mnogo razlikovalo od dosedanjega, isti mir, ista brezbrizna blaženost je lebdela nad njima, samo mnogo izrazitejša, mnogo sigurnejša in mnogo lepša. Niti besedice nista mogla izpregovoriti v družbi, nista niti smela započeti razgovora, ker sta si imela toliko povedati, da bi ono enourno ali dvourno bivanje Lešičevo pri Matkovičevih niti od daleč ne zadoščalo, da se izgovorita. Njuna čuvstva so se kopičila kakor cvetje na ogromni livadi, kakor dozoreli plod na veliki jablani, ki se ni dala v enem trenotku obrati, zakaj čim dalje si segal z roko, tem lepši plodovi so se krili v listju . . .

Nela je pričakovala poročnega dne z ono gorečo nestrpnostjo, kakor nekoč prvi pot na ples. Njo je najbolj zanimal zunanji sijaj poroke, in ona je uživala v tej svoji opravi in vencu, v Neumeyerjevem fraku in cilindru; niti za hip ni pomislila na bodoče zakonsko življenje, niti za hip se ni mogla udati mislim, da si predstavi in preišče Neumayerjev značaj, njegove nazore in čuvstva; samo koprnela je za tetkinimi pismi, da zve, kaj se o njej in o Neumayerju govori, ter je videla povsod tekmice in zavidnice, ki jih je po sreči nadkrilila. Uživala je tudi sedaj v Lešičevem (često zelo problematičnem) dvorjenju ter si je laskala, da je bolj zaljubljen v njo nego v Anko, in je Lešić v njenih očeh lahko čital: „Kaj ti bom jaz? Ne morem biti tudi tvoja, v

tisoč Nel se ne morem razdeliti, ne morem osrečiti vsega sveta!" Ankino mirnost je imela za pobitost in nesrečo. S svojo nestalno muhavostjo je izrabljala njeno dobroto do skrajnosti, misleč, da mora vsa njena okolica ustrezati samo njenemu veselju in sreči. Razen Vinka so bili vsi robovi njene nečimurnosti; Vinko ni trpel niti nje niti Neumayerja ter jo je večkrat s svojim prevzetnim roganjem razljutil do solz... Sedaj je oponašal Nelo, kako se vrti in šemi, sedaj zopet Neumayerja, kako popravlja ovratnik in vlači manšete; njej je dal priimek „Butterfassela“ in „kodravi golob“, a njemu „Telegraphenstange“ in „nalickana štorclja“... Naposled je te dve ptici tudi narisal, kako se komično objemata in ljubita, in ovil to sliko v okvir od kopriv ter jo obesil v jutru, ko je Nela še spala, vrh njene postelje...

Čim bolj se je bližala poroka, tem večjo tesnobo je čutil Matkovič. On, ki je izkusil vso težo življenja, ki je vsak dan enkrat vzdihnil: „Dandanes je težko biti človeku!“, je malone otrpnil, ko je pomislil, da bo morala nečimurna in prevzetna Nela za nekaj dni stati na lastnih nogah, da se bo morala prej ali pozneje naučiti, kaj je skrb in vsakdanje življenje. Dobro je vedel, da manjka Neli uprav vse, kar je potrebno ženi, ki vzame uradnika z neznatno plačo, tem bolj, ker se niti na Neumayerja ni Bog ve kako zanašal. Zdel se mu je sicer pošten in mi-

ren, ali slabe volje in premalega izkustva v temeljnih uvetih življenja. Ako bi mu tudi obiteljsko življenje bilo pod varstvom in brigo žene, kakor je Anka, bi bil izvrsten član človeške družbe, kakor je morda tudi dober uradnik pod strogo upravo državnega urada. Ali sedaj to devetnajsto stoletje s svojo svinčeno težo, s svojo vrtoglavico v vseh granah življenja, s svojim divjim hlastanjem in s svojo brezobzirnostjo, ki uničuje vse, kar ni čvrstih nog, da odoli vsem pretiranim zahtevam, vsem boleznim družabnih navad . . . Mnogo svetlejše in radostnejše se mu je prikazovalo obzorje Lešičevo in Ankino. Tu oni enostavni in energični mladenič z močno voljo in bistrim očesom, a tam žena, ki se ni bala pomanjkanja v nobenem oziru, ki ji je bilo delo potrebno, kakor vsakdanji kruh. Njemu je že po naravi njegovega značaja mnogo bolj uga-jalo tiho in samotno življenje dvoje ljubečih se bitij na „Čardačinah“, — nego ono v mestnem vrvenju, sredi borbe, kjer se tisoči in tisoči pe-hajo za istim ciljem, za isti krajcer . . .

Od Nele in Anke mu je preletela misel na sinova, a dočim je z ozirom na hčeri tako rekoč doigral svojo vlogo, mu je glede na sinova še bil daleč cilj, kjer bo mogel naposled truden sesti in si obrisati znoj s čela in mirno reči: Izpolnil sem svojo zadačo! . . . Ali ta cilj je bil še tako daleč, da ga prav za prav ni niti videl; kdaj bodeta njegova sinova jedla svoj lastni kruh,

kdo bi mogel to, vsaj približno, pogoditi! V de-
želi, prenapolnjeni uradništva, v deželi z neraz-
vitim gospodarstvom, z nizko industrijo — v
taki zemlji ne bo baš lahko mladim ljudem, se
postaviti na lastne noge, ne bo lahko, si ugrabiti
mesto, na katerem bi mogel stati, ne da bi te
vrglo drveče devetnajsto stoletje . . . In te ideje,
kakor da so starca pomladile, in z novim ognjem
svoje duše je objel življenje, ki je bilo postalo
že težko, z novo močjo je pogledal življenju in
njegovim borbam v obraz. On, ki si je tudi do-
sedaj že vse pritrgoval, v vsem skoparil, je ne-
prestano razmišljal, kje in na čem bi mogel še
kaj prištediti, samo da čim več položi pred svoje
otroke. Skoraj sam sebi ni verjel kako veliko
svoto je potrošil za svoje otroke, svoto, ki je
presegala že glavnico deset tisoč goldinarjev, —
a se niti od daleč še ni moglo presoditi, ali je
ta svota naložena dobičkanosno; za sedaj se ji
je samo videlo, da obstoji — a da še ne more
dajati obresti . . . Sedaj še le je po pravici spo-
znal, kako je zaostala naša družba, kako siro-
mašna je ta naša dežela, ki se mu je dozdevala
ogromna posest, v katero treba šele vložiti mnogo
denarja in za gospodarske zgradbe, stroje, ži-
vino itd., da jo zganeš, da postane rodovitna in
koristonosna. A kje smo še mi! Požurili smo se,
da dvignemo lepe stavbe, a pozabili smo na
stroje in delavne moči . . . Izprevidel je, da naše
duševno in ekonomsko delo ni šlo vzporedno,

da je ono duševno delo šlo daleč preko ekonomskega in je sedaj ostalo osamljeno, brez čvrstih tal, na katere bi se moglo in moralo naslanjati, ako hoče, da bi ne klonilo in ne nazadovalo. Duševni napredek je bilka, ki se hrani od materialne, ekonomske dobrine, iz te-le črpa vso svojo hrano in moč, da se more razviti v pravo, istinito smer, da obrodi zdrav in zrel, a ne puhel in slaboten plod...

K temu se je pridružil še oni luksus, ki ga poznajo jedva najbogatejše dežele. Prišlo je do abnormalnosti, da dve hiši na vasi, stoječi druga poleg druge, skrivata v svoji notranjosti začetek in višek človeške kulture: v eni miza, postelja, srajca in vse — izdelano od lastnika samega; v drugi, ki se ji lastnik materialno komaj razlikuje od onega prvega — zakaj med uradnikom s sedemsto goldinarji plače in seljakom, ki količkaj dobro stoji, ne more biti velika razlika v materialnem stanju — v tej drugi hiši se šopiri pohištvo, nabavljeno z Dunaja, pohištvo, za katero njegov lastnik morebiti še pred letom dni niti vedel, da sploh obstoji...

Matkoviću ni šlo v glavo, kako je to prišlo, da se njegovi otroci, otroci gospodarskega oskrbnika, oblačijo v zlato in svilo, si krase sobe, se ponašajo, da jih on sam jedva more spoznati!... Kdo je vlil tega duha v naš narod, kdo je prinesel to pošast luksusa k nam, to laž in slepilo,

ki z njim varamo samih sebe, zastrupljamo drug drugega! . . .

Matković je spoznal, da mora tega nena-ravnega stanja biti konec, da je že nastal nekak prenehljaj, za katerim pride preobrat, in šele po tem preokretu bomo vedeli oceniti vsako delo in trud, vsako stvar in denar po pravi meri in vrednosti; a sedanji luksus nastopi šele tedaj, ko bo človeškemu duhu in okusu v resnici nujen in potreben — a ne samo, da se z njim lepšajo prostori, da se izlaga brez svrhe na ogled, da z njim tekmujeemo drug z drugim, dokler oba ne izkrvavita ter naposled samoumor in ječe ne narede konca lažnivemu življenju . . . Ako se vzpo-redi duševni in ekonomski razvoj naše dežele z luksusom naših prostorov, lahko vpraša tujec : Kdo je zaslužil ta luksus, kje so ti veliki duhovi, kje so ta velika dela, ta veliki trud, ki si po to-likem duševnem in telesnem naporu hoče odpo-čiti v teh z zlatom in svilo okrašenih sobah, da se okrepi s to izbrano jedjo? . . . Mar so to zaslužili oni, ki jim polovica zemlje stoji neob-delana, kjer najrodovitnejša tla gniijejo pod vodo, kjer se duševna moč napenja samo dotle, dokler ne pride do skorjice kruha, a potem se pa vse delo in mišljenje obesi na klin! . . .

Vse te in slične misli so vrvele Matkoviću po glavi, ko je gledal one silne priprave za go-stijo, ono vsakdanje donajanje raznih skrinjic in zavitkov s pošte, izmed katerih nobeden ni bil

cenejši od desetih goldinarjev. Videl je, da bo moral seči tudi po onih par novčičev, ki jih je prištedil za najskrajnejšo silo, in ko naročevanje ni hotelo prenehati, reče mirno ženi, da bi sedaj že lahko bilo dovolj. Ona se je v prvem hipu vznevoljila; vest, da se je moralo seči tudi po prihranku, jo je neljubo dirnila — no naposled vendar reče, da „sedaj“ mora biti — naj se vzame odkoderkoli, a pozneje, ko vse to preide: kakor bo — tako bo!

„In da je zahteval Lešić še toliko dote in toliko opremo, kaj bi začeli tedaj?“ reče Matković.

„Kaj bi! Moralo bi biti, in če bi si izposodil . . .“

„Da, izposoditi — a vrniti? Ti veš, da raste naš izdatek letno za sto do dvesto goldinarjev, a dohodek je isti kakor pred desetimi leti. Niti sam že ne vem, od kod jemljem — če bo to še kako leto trajalo, popokajo vsi konci. Nela in Lujo mi delata največ skrbi, tvoja otroka sta, zastavi ju ti vsaj v tem nenaravnem zapravljanju, dokler ne bo prepozno, zakaj ko enkrat ne bo toliko, kolikor bo potrebno, tedaj mi bo težko — ali tedaj naj ne krive mene, nego samih sebe . . .“

Matković je redkokdaj govoril s svojo ženo v tako mirnem in toplem tonu. Njo so njegove besede zbudile kakor iz sna. Dosedaj ni vedela, kaj so finančne nepravilnosti, vedno je bilo vsega,

karkoli je trebalo, noben račun ni ostal neporavnani niti en dan, — pa uprav sedaj, v trenutku največje radosti, mora čuti, da je izvor vsemu dobremu in vsej udobnosti samo denar, katerega sedaj, ko ga treba največ, zmanjkuje. Ona je vse to uvidevala, tudi to, da je sedaj že prepozno, da je z odgojo svojih otrok zašla že daleč v kolovoz, s katerega se je seveda zelo težko povrniti. Mar naj sedaj zabrani Neli in Luji ono, kar jima je od njune prve mladosti sama vlivala v dušo? To se ji je dozdevalo ne-logično, preveč ponižujoče v očeh lastnih otrok.

„Mislim, da še o pravem času izprevidita,“ odgovori svojemu možu.

„Ali pa veš, kdaj pride ta pravi čas, in če ne pride morda prepozno in če bom mogel jaz vzdržati do tega časa? Ne bodo nama li najini otroci očitali, zakaj sva letela z njimi tako visoko, ko pa nisva mogla poleteti do kraja...? Zato mislim, da je bolje biti iskrenemu s samim seboj in s svojimi otroki, nego živeti v tej lažnivi luči in varati i sebe i njih. Vem, da sem na račun svoje dobrote v tem oziru sam mnogo zakrivil — lahko bi me bili videli med sabo bogataši kot berača, ali žalibog do danes tega niso videli — a to je tisto, česar tudi v bodoče ne bodo videli...“

Gospa Matkovičeva ni mogla dalje poslušati svojega moža, zakaj na take razgovore ni bila navajena. V zadnjih besedah svojega moža

je videla grajo, ki se je tikala največ nje, in da si ne zagreni ugodne atmosfere, v kateri je živel sedaj, ostavi svojega moža, ne odgovorivši mu niti besedice.

VIII.

Naposled se je približal tudi dan poroke. Lešić je uredil Čardačine, da so se belile od daleč kakor cerkvica. Njegovi delavci, ki so mu bili srčno udani, so tekmovali, kako bi lepše okrasili dom bodoči gospodarici Čardačin. Že od otroških dob so poznali Anko, jo spoštovali in ljubili in se divili njeni milobi. Bili so uverjeni, da lepšega para od Lešića in Anke ni na svetu in da si niti eden niti drugi ne bi mogel najti lepše polovice. Akoravno je bila jesen, so po Lešićevem napotku naredili vrt, ki je bil po velikosti in razdelitvi zelo podoben Ankinemu domu. Ti delavci so čitali v Lešićevi duši, videli so, s čim želi ugoditi Anki, pa so naposled delali tudi brez njegovih navodil vse, kakor si je on sam le mogel poželeti ... In ne samo delavci gospoščine nego tudi stanovalci bližnjih sel, ki so na tretjino obdelovali vlastelinsko zemljo, so se malone začudili na glas, da se „njihov gospod“ ženi. Prihajali so dan na dan na Čardačine in navadno tako govorili:

„E, slišali smo, gospod, ne vemo prav, ali je resnica, ali tako se govori — v božjem imenu,

bilo srečno! . . . Pa zato ne zamerite, da smo vas posejili, vedno smo si bili dobri, pa si bomo pač tudi odslej . . . Podeli vam Bog vsako srečo, a mi smo božji — in vaši . . .“ Pa vse to okolišanje je pomenilo: slišali smo, da se ženite, — pa ker vas ljubimo in spoštujemo, smo prišli, da vam poklonimo dar . . .

In v enem tednu so oživele Čardačine od tolike množine perutnine, od tolike množine veder in vreč, da ni bilo več prostora, kam da naj se vse to dene. Lešić je samo gorel od želje, kako bi pogodil tudi najtanjše misli in želje svoje zaročenke, ker je vedel, da bi ji ne ugodil toliko, ako bi položil vse zaklade tega sveta pred njo, kakor z najmanjšo malenkostjo, katero ji je pročitil iz duše. Ob njeni postelji je obesil istotako sličico, kakoršno je imela doma. Odstranil je vso pisano perutnino in pustil samo bele kokoši in bele goske in race, kakor so na njenem domačem dvorišču. Postavil je istotake stebriče z belkasto skorjo, na katerih so stali lončiči z doli visečim zelenim cvetjem — vse kakor na njenem vrtu . . . Ni mogel niti pomisliti na oni trenutek, ko pride ona tja noter. Ta čas se mu je dozdeval skoro neverjeten, neizmerno daleč, akoprav ni bil romantiški sanjač; pa zato je bil čuteč človek in kadar ga je prevzelo katero čustvo, je bil mehak kakor vosek, nežen kakor dete. Skoro bal se je, da ga bo ljubezen napram njej raznežila in da ne bo sposoben za resno

delo, kakor je njegov poklic. Ni še mogel vedeti, da ga bo ravno ta ljubezen še bolj sokolila in bodrila, da mu bo ona, človeku delavnemu in energičnemu, vlivala vsak dan nove moči, da bo vse, kar bo delal, delal z večjo samozavestjo, da bo vse delo v njegovih rokah proračunjeno, da bo špekulacija, dočim mu je bilo dosedaj kratkočasje, idila. Tudi dosle je vlagal vse svoje znanje in izkustvo v poverjeno mu upravo, tudi sedaj se je trudil, da ugrabi za to in ono delo najboljši čas, a pri vsem tem ga ni skrbelo, ali bo pridelal 1000 ali 2000 hektolitrov pšenice, ali bo ob času žetve, ali ob času mlatitve vlažno ali suho... In čemu tudi — on vendar ni mogel ukazovati prirodnim silam! A sedaj — ko zasije človeku nekak življenski cilj pred očmi, ko se ob vsem znanju in izkustvu prebudi v človeku še neka gorečnost, nekak polustrah, ki drhti nad takim delom, ki računa na leto naprej, ki bi rad vse elemente zvezal v svoje roke, da mu služijo po njegovi volji — sedaj še le postane v istini človek pravi človek!... Koliko osnov se je snovalo v njegovi glavi v nočeh brez spanja zadnje dni pred poroko! Koliko načinov je izmišljal, da bi ji ugodil in olajšal življenje —; kopal, oral, delal bo, kakor črv, samo da ona nikdar ne poreče, da ji je težko pri njem, da ji ne bo manjkalo ničesar. Na sebe niti ni mislil. Zadovoljen bo in srečen, ko bo videl, da je ona srečna. Akoravno ji je čital v duši, ipak ni mogel vedeti, da je ona mislila iste

misli, — tudi ona je računala, kako mu olajša življenje, tudi ona je — kakor on — mislila, da je dobila v njem po ceni neizmeren zaklad.

Dva dni pred poroko so pripeljali pohoštvo in Ankinе stvari na Čardačine. Lešić je sam odpiral zaboje in jemal iz njih stvari in jih zlagal. Iz vsake stvarce mu je vel oni sladki vonj, ki ga je čutil, sedeč kraj nje. Vsak robec, vsako maramico, kamor je izvezla ona svojo začetno črko, je poljubil z nekim svetim spoštovanjem. Nikdar ni mislil, da se tudi te stvari morejo poljubiti...

Na predvečer poroke je šel k Matkovičevim in niti sam ni prav vedel, zakaj gre tja. Kakor v svojem srcu, tako je našel tudi tam vse brezbesedno in molčeče, besede so se težko izgovarjale. Govorilo se je bolj z očmi nego z jezikom. Narasla čuvstva strahu, veselja in še drugih nepoznanih občutkov se niso še pomirila in izčistila in akoprav so si imeli marsikaj reči, vendar niso vedeli, kaj naj govore. Tudi na Nelo samo je to svečano pričakovanje nečesa nevidljivega in nepojmljivega delovalo v toliko, da je pobledela in da so njene besede in vedenje ter da je sploh vse bitje postalo nekako mehkejše. A nje, od narave jezične, ni ta svečanost čuvstva polepševala, njena vnanjost je bila ustvarjena samo za skakutanje in smejanje, ne pa za resnobne in svete trenutke. Ona je bila lepa samo tedaj, ko je bila vesela, njena prikazen je umela dražiti tuje živce na posmešek, a ne jim vlivati spoštovanja.

Lešić, akoravno je že spadal v to rodbino, ipak ni mogel vznemirjati tega svečanega, težkega miru, ki ga je dihala vsa hiša, nego se je ogledal dva- trikrat okrog sebe in zopet odšel ven. Kakor ni vedel, zakaj je prišel, tako ni vedel, zakaj je odšel. Kakor da ni delal samozavestno, kakor bi mu nekaj močnejšega od njega ukazovalo! Videl je v Ankinih očeh ono sevajoče božanstvo, videl je, da vsak del njenega telesa pozdravlja njegovo bitje, čuti njegovo bližino — in še nikdar ni čutil tako, kakor sedaj, da more tako silno ljubiti, kakor je ljubil ta trenotek. Ko je izšel iz hiše, je čutil, da je prišel samo radi nje, da v vsej hiši ni videl nikogar, samo njo; čutil je, da jo je odvedel s seboj, da gre ona nevidljivo kraj njega — tudi ozrl se je, ali ne za ono Anko, ki je ostala doma, nego za ono, ki gre kraj njega — in vsakikrat mu je preletel blažen nasmeš čez obraz, zakaj njemu se je zdelo, da jo vidi v istini kraj sebe.

V Matkovićevi hiši so šele pozno šli k počitku. Akoravno se je delalo in pripravljalo že mesec dni, vendar je še vedno kaj manjkalo. Neumayer in ostali svatje pridejo jutri ob zori. Nelina poroka bo predpoldne in Nela se bo z Neumayerjem po obedu odpeljala v svoj novi dom v mesto. Gospa Matkovičeva je želela, da bi se obe sestri poročili ob enem, a Lešić ni hotel na noben način pristati na to. Ni mogel trpeti onih praznih ceremonij, ni maral iti skozi

vrste množice, ki upira oči v poročence kakor v čudeže, ni mogel prenesti onih pogledov in sladkih vprašanj svatovskih gostov...

Telesno in duševno utrujen, je Lešić to noč sladko prespal. Zbudivši se zgodaj v jutru, je bil sam sebi izvanredno lahek, rekel bi, da ni niti čutil, da živi. Ko se je oblačil, je pevuckal, kakor ptica, karkoli mu je prišlo na misel. Misel, da gre na poroko, mu ni niti od daleč prišla v glavo.

Še je bilo povsem temno in megleno, ko je sedel v pripravljen voz in krenil v selo. Delavci so že bili na nogah in mu klicali: Bilo srečno — srečno!... Oktobrsko jutro je bilo hladno in nekoliko vlažno, v šumi se je slišal zadnji krik nočnih ptic in prvi zov dnevnih in tih veter je šelestel po polžoltem listju. Lešić se je stisnil k sedalu in brezmiselno gledal v svet; a niti ni ničesar videl niti česa slišal. To je bil oni srečni trenutek, za katerim je on tako hrepenel, to je bila ona slast, ki jo je čutil on v naprej in ki se je človek spominja, ko mine — ali sedaj v hipu, ko se dogaja, je povsem nepojmljiva in neopazna, ker je tako silna, da zamori vsako čuvstvo in da ostane človek brezčuten napram vsem zunanjim in notranjim vtisom.

Prispevši v vas, najde Lešić Anko že povsem pripravljeno. Bila je oblečena v temno, dokaj tesno obleko, sveža, a nekoliko bleda in je komaj pozdravila Lešića, ko je prišel. Na njej se je videla vsa resnoba in dostojanstvo tega tre-

nutka. Niti Lešić ni mogel govoriti, nego ji je samo molče poljubil roko... Tudi stari Matkovič in Vinko sta bila pripravljena. Starec je nemirno hodil sem in tja, nervozno se ozirajoč pri vsakem šumu, kakor da ga nekdo zove.

„Gotova sem, ali pojdemo?“ vpraša z zaupljivim glasom Anka, trudeč se, da bi zakrila vsako vznemirjenost. Nato odide v drugo sobo k materi, ki je bila še v postelji, in se za kratek čas vrne z njenim blagoslovom, ki se je zrcalil v dveh solzah na njenem pobledelem obrazu.

„A sedaj pojdemo,“ reče in poda z odločno in majestetsko kretnjo roko Lešiću. Ko jo je Matkovič v tem trenutku pogledal, se ni mogel vzdržati, da bi ne zaplakal. Ona se vrže očetu okrog vratu ter ga izljubi in nato še Vinka. Naposled sedeta ona in Vinko v prednji, a Matkovič in Lešić v zadnji voz in odpeljejo se v cerkev.

V cerkvi je bilo že vse pripravljeno. Poročni obred se je zvršil naglo in enostavno. Na duhovnikove besede je odgovarjala Anka s tihim glasom, da se je komaj slišalo, dočim je Lešić, ki od ganutja celo jutro ni mogel izgovoriti besedice, odgovarjal glasno, da je odmevalo po tihi, temni cerkvi.

Po poroki se oče in Vinko poljubita s poročencema ter odideta domov, dočim sta Anka in Lešić krenila naravnost na Čardačine.

Šele sedaj se je začelo svitati in na iztoku se je prikazalo zardelo nebo... Konji so vozili

ostro. Lešić je položil svojo roko v Ankino in ji hotel govoriti sladko, nežno, angelski, tako, kakor mu je sedaj strujilo v srcu, ali ni mogel; niti ene besede ni znal izpregovoriti. Ona je to čutila, obrnila se k njemu in ga pogledala s takim pogledom, da se ni mogel vzdržati, da bi je ne objel in krčevito ne stisnil k sebi... In tedaj jo je poljubljal in ji šepetal in golčal, kakor golob; in ko mu je ona za teden dni potem pravila, kaj ji je tedaj vse govoril, se ni mogel spomniti niti ene besedice.

Ko so prispeli na Cardačine, se je prikazalo solnce v vsem svojem veličanstvu, rdeče, okroglo in veliko, podeč oblake na vse strani.

„Solnce naše sreče!...“ To je bila prva njegova beseda, ki je zanjo vedel, da jo je izgovoril...

Delavci se niso nadejali, da bi mogla že priti, in ko so iznenada videli pred hišo prazen voz, so komaj verovali kočijažu, ki jim je rekel, da je pripeljal novoporočenca.

Med tem sta ona šla v sobo, pokleknila pred sliko Bogorodice in izmolila molitev čuvstva in zahvalnosti, molitev brez besed, ki se je, kakor kadilo, dvigala iz njunih zanesenih duš. In ko sta zopet vstala, objame on njo z eno roko in zapoje ono divno krščansko melodijo:

Tvoje ime posvečeno bodi,
tebi naj bo hvala in dika,
naj časte te, kar jih v prahu blodi,
od postanka svojega do veka...

126 A ko so veličastni akordi te pesmi odzveneli zadnjikrat, sta začutila, da sta dala Bogu, kar je božjega, začutila sta neko neizmerno dobroto v svojem srcu, ono živo čuvstvo, da sta svoja za vse čase. Sedaj se je pojavil prvi srečni nasmeh na njunih licih, nasmeh, s kakoršnim se more nasmehniti samo svoj svojemu. Ta nasmeh jima je otvoril vrata novega življenja, ki sta vanje stopila z ljubeznijo in zaupanjem drug v drugega.

V tem so prišle žene delavcev in otroci ter so jeli poljubljati roke novi gospodarici, čudom se čudeč, da je poznala vsakega otroka po imenu. Najlepša deklica, svečano oblečena, jima prinese zajutrek, kavo in mleko z belim, visokim kruhom. Malo da nista v en glas rekla, da nista lačna, a vendar sedeta za mizo. Oba sta pazila drug na drugega, kako bi drug drugemu naprej pogodila, kaj želi. Sedeč tako in kakor od dolgega časa srkaje kavo, sta si pripovedovala povest svoje ljubavi, ki je bila tako enostavna in naravna, kakor onadva sama. Nobene malenkosti si nista utajila za ves čas, odkar sta se videla prvič, in do danes — in drug drugega sta vedno bolj iznenadjala, odkrivajoč si svoje najskrivnejše misli. Vsa ona ljubavna bojazen, vse ono zdržno vedenje, s katerim sta mislila, da drug drugega užalita in razžalostita, vse te drobne duševne muke so jima bile sedaj tako mile, tako sladke — da jima je skoraj bilo žal, ker so tako brzo končale. Najbolj sta se radovala one skupne misli,

ko je — takrat ko sta se videla prvič — rekel vsak pri sebi: „To je moj mož, to je moja žena.“

„A če bi se to ne bilo izpolnilo,“ reče ona.

„Jaz sem, sladka duša, od prvega časa veroval v to, kakor v samega Boga...“

„A oni večer — —?“

„Ko je bil Urbanitzky? Moral sem priti na vrt, v tvojo bližino; bilo mi je kakor materi, ki se ne more oddaljiti niti za hip od svojega bolnega deteta. Ali bi mar ti ne imela pravice, mi očitati, da sem te ostavil samo v oni muki in borbi?“

„Hvala ti zato — — ali hvala tudi tistemu človeku, ki me je s svojo plemenitostjo rešil mojih muk, in to je Urbanitzky; veruj mi, da za teboj in za svojimi roditelji ljubim njega najbolj.“

In obema se orose oči in v teh solzah so bile oči Ankinе in Lešičeve vse lepše in božanstvenejše.

„Za danes sva se že dovolj napripovedovala, a sedaj treba iti na delo,“ vstane Anka in pokaže na uro, ki je kazala na deset. Na teh tvojih Čardačinah hiti čas na štirih konjih.“

„A meni se zdi, da te konje ravno ti naglo podiš. Kakorkoli hočeš, draga moja, a moram ti povedati istino, da jaz danes nisem za delo. Dovolila mi boš za danes, da preživim v sladkem brezdelju, da se naužijem slasti, gledajoč, da si ti v resnici pri meni.“

In ona je to „svojemu lenuhu“ za danes, ali samo za danes dovolila.

Pa ko jo je on zatem videl preoblečeno v znano mu domačo obleko, tedaj mu je bilo, kakor da jo vidi prvikrat, kakor da se sedaj šele začenja v njo zaljubljati. — — — — —

Med tem je v Matkovičevi hiši vse vrelo in vrvelo. Nakičeni gostje, šumeče obleke, vonj parfimiranih dam, srečni vzkliki in smehi gospodičen, dvorjenje črnooblečenih, pazno počesanih in obritih gospodičev — vse to se je vrtelo in mešalo v enem kolu in krogu, v katerem je vsakdo hotel, da bi bil viden in oboževan. Gospod Vuković je hodil z elegantnim in važnim korakom po sobah: njegova žena, oblečena v sijajno obleko, je pohitevala in odrejala na vse strani, da se je videlo, da brez nje ne more biti nič; in oni triumfatorski nasmeh je pomlajal tiste gibke, simpatične kretnje vitkega ji telesa, oni ponos današnjega dne jo je navdihaval z neko lepoto, s katero se more ponašati samo zrela žena in kateri postaneš lahko prej žrtev nego najmilejši dražesti nedolžne devojčice.

Starega Matkovića ni bilo v tem vrvežu. Kadar so ga radi česa trebali, so ga morali šele iskati.

„Naj te sveti Bog spozna, kak si ti človek!“ mu je govoril oholi svak. „In kako si se oblekel, danes bi bil vsaj mogel — — —“

„Kako — kako? Kaj manjka, a? Ali si ti boljše oblečen? Ženiš mar ti danes dve hčeri, a?“ In Vuković, boječ se, da Matković ne bi vzkipel,

kakor navadno, kadar se je začel z njim tak razgovor, je pobegnil od njega, pazeč, da se danes več ne bi srečal z njim.

Nela se je oblekla vsa v belino; a ker je bila majhna in okrogla, jo je prostrana bela obleka zaoblila še bolj in videlo se je na njej, kako se trudi, da bi vzrastla sama iz sebe, da bi bila stasitejša in impozantnejša. Bela obleka ni niti malo pristojala pobledelemu ji obrazu, edino nemirne oči so oživiljale to otrplost. Neumayer se ni mogel prav znajti v svoji vlogi. Ni si bil na jasnem, ali naj bi bil sentimentalen ali ohol. Za današnji dan je dvignil iz uradne blagajne tromesečni predujem ter si je s temi sto-petdesetimi goldinarji nabavil, kar je potreboval za današnji dan, in se oblekel kakor grof. A ta svota mu je komaj zadoščala in čeravno je bilo šele sredi meseca, ni imel v žepu niti vinarja, pa je v svojo hišo vedel mlado ženo! Ta hip mu je samemu bilo čudno, kako je on, neznaten uradnik, padel nenadoma v to polno hišo, s katerega razloga so mu pač Matkovičevi brez vsakega upiranja dali svojo hčer. Sicer je dokaj cenil svojo osebo, ali ni mislil, da si z enim mahom osvoji tako ženo. Ni vedel, da ni bil v ženskih očeh nič manj nego zaželjena partija: raven in visok, trde hoje, hodeč naravnost iz urada v svoje stanovanje in od tod zopet v urad, premalo še uveden v družbo, nego da bi ga ta-le поблиže spoznala, je bil dokaj privlačna

oseba, ker razen zunanosti se ni nič drugega vedelo o njem. A notranjost ni bila v skladu z zunanostjo, ker ni bil niti posebno izobražen niti bogat niti ni drugače imel kake lastnosti, s katero bi kako tako izvanrednost opravičil v vsakdanjem življenju. Bil je prazen, hladen uradnik, ki je bil v dno duše uverjen, da mu je njegov urad, ki mu daje mesečno petdeset goldinarjev, tudi oče in mati in da nima od ostalega sveta ničesar pričakovati — a ta svet je smatral to njegovo trdoto in ta molk bodisi za posledico bogastva, bodisi za polet duha. Tako nekako je mislila o njem tudi Nela. Njej je posebno ugaljal njegov način, kako razpenja svoj „cviker“ in kako briše in neguje oči. On dosedaj ni niti s pravo ljubeznijo ljubil, dosedaj je vzdihoval samo od daleč, ne poznavajoč še prav ženskega bitja, in ko se je prvikrat razgovarjal z Nelo, ki ga je obsula s ploho svoje koketerije, je mislil, da sta kakor ustvarjena drug za drugega — zaljubil se je v njo radi njenega laskanja. Smatral je njeno otroško prenavljanje in vzdihovanje za pravo, nepokvarjeno ljubav — dočim ona v resnici od same koketerije, od samega prizadevanja, da ugotovi vsem, ni niti mogla vedeti, kaj je ljubezen, ker ljubiti se more samo eden, a ne vsi... Tako sta se ta dva vzela na vrat na nos ter nehote drug drugega preslepila...

Gospa Matkovičeva se je danes odlikovala z veliko ljubeznivostjo. Materinsko čuvstvo je

nadkriljevalo puhle družabne forme, in po vsem vedenju in svečanem izrazu lica bi tudi tisti, ki je ni poznal, lahko presodil, da je mati, ki danes moži dve hčeri. Njena sestra ni bila z njo povsem zadovoljna, ker se ni oblekla tako sijajno, kakor je to ona želela, nego mnogo skromneje in enostavneje.

Naposled so okrog dvanajste ure izjavili vsi, da so pripravljeni. Trikrat je že bilo rečeno, da je iti v cerkev, — a vsakikrat se je nekje zastavilo. Sedaj vendar enkrat razvrsti gospa Vukovičeva pare, ki se izmotajo iz sobe drug za drugim, kakor metulji iz bub.

Poroka je bila, kakor vsaka druga. V cerkev so šli mirneje in svečaneje, nazaj bučnejše in vseleje. Nela je z zaljubljenimi očmi gledala v svojega moža, ki je bil za celo glavo večji od nje; morala je gledati gor k njemu, dočim se je on kar najelegantneje prigibal k njej. Ona je želela, da bi ji on tudi sedaj dvoril, da bi ji pohvalil poročno obleko in venec, dočim je zopet on pričakoval od nje izlive ljubavne sreče, ker je postala njegova žena. In že v tem hipu kakor da nista bila drug z drugim docela zadovoljna. Gospa Vukovičeva je vsa žarela od radosti ter se je trudila, da razveseli tudi svojo ginjeno sestro.

Zadaj za vsemi svati sta korakala Matković in Vinko, molčeče in potrto, kakor da sta zadnja v tej svečanosti. Na Matkoviću se je videlo, da

je globoko ginjen, ter je bil njegov temnordeči obraz še mnogo neugodnejši nego obično. Še niso take misli trle njegovega srca: že drugikrat gre danes od cerkvenega venčanja, dvoje otrok se trga izpred njegovih oči. Mar se je on zato tako mučil z njima, da ju, kakor zreli jabolki, preda v roke drugemu, a on da se po vseh očetovskih skrbih in mukah naj zadovolji s praznim naslovom „oče“! Hčeri se niti več ne imenujeta z njegovim imenom, njima je sedaj bližji povsem tuji človek, s katerim sta se slučajno sestali, a on, ki jima je dal življenje, ki je toliko dni in noči predrhtel nad njunim življenjem — on ni sedaj nič nego gola, prazna beseda „oče“... In tedaj, ko bodeta imeli otroke, se bo moral on še za eno črto umakniti dalje od njiju, — on bo samo „ded“... In naposled pride čas, da za vedno sklene oči, in v tem trenutku se bodo njegovi otroci spomnili morda zadnjikrat, da so imeli nekoč očeta!

„Strašna so tvoja pota, Gospod!“ je ponovil dva- trikrat sam pri sebi, on, ki na vero in cerkev ni nikdar mislil, ki mu je vsa vera obstojala v besedah: Misli in delaj pošteno!

Vrnavši se s poroke, sedejo svatje k obedu, k obedu sijajnenu in obilnemu, kakoršnega mnogi Nemec ali Anglež z deset tisoč letnih dohodkov v vsem svojem življenju ni videl. Jelo in pilo se je, nazdravljalo novoporočencema in srečnim roditeljem, vrhovni glavi dežele in prva-

kom naroda, in vsem tem v slavo se je morala izpiti čaša. In tako je šlo neprestano. Krilata beseda, globoka resnica, moder razgovor, za vse to ni mesta na slavonski gostiji: — jed in pijača, to je najvzvišenejši malik trebuha in duše slavonske!

Nekako proti koncu gostije vstane Vinko in napije sledečo zdravico:

„To čašo pijem na zdravje in srečo onih, ki sta si danes brez sijaja in slave v tihem, svetem miru naše cerkvice rekla, da se ljubita in da se hočeta ljubiti na veke. Njima, ki sta se, kakor dva goloba, ločila od jate in poletela v temni gaj, da v miru božjem preživita najsrečnejši trenutek svojega življenja, njima, stokrat srečnima sužnjema Čardačinske pristave pošiljam svoj bratski pozdrav!“ ...

Na to zdravico je nastalo tiho gibanje v vsej družbi. Nikdo se dosedaj ni spomnil Anke in Lešića, nikdo se ju ni spomnil z eno samo besedico. Nela in Neumayer, ki sta po prvih besedah zdravice mislila, da je namenjena njima, sta bila nemilo zadeta. Isto čuvstvo je skazilo tudi lepo, duhovito lice gospe Vukovićeve, samo gospa Matkovićeve ni mogla, da bi ne zaplakala na srčne in zanosne besede, ki jih je brat namenil sestri. Peklo jo je v duši, gledala je svojo hčer, ko je zaran prišla k postelji in položila glavo na njene prsi, proseč jo materinega blagoslova, — dala ji ga je, ali nekako

težko, hladno, da jo je sedaj od lastne besede zazebló v dnu srca. Bilo ji je, kakor da je njena hči pobegnila od nje in da je ne bo nikdar več nazivala mater...

Skoraj v istem trenutku pride pismonoša in preda brzojavko z naslovom: „Mnogospoštovani gospe Anki Lešičevi! Slavje, ki ga slavite Vi danes, je najdivnejše, kar jih more doživeti človek. Najlepši blagoslov božji snemam z neba in ga polagam na Vašo glavo! Urbanitzky.“

Kakor za hip poprej Vinkova zdravica, tako pade sedaj ta brzojavka, kakor grom z neba, med svate. Razen starega Matkovića ni tega brzojava nikdo niti razumel.

„Ali nimaš ničesar več?“ vzklikne razgreti Neumayer pismonoši.

„Nimam!“ odvrne ta — a ta beseda zbode Neumayerja na dno srca, da je bolj padel nego sedel na sedež. Mislil je za gotovo, da je njegov šef tudi njemu čestital.

Kratek čas na to se konča gostba nekako naglo in nenadoma, kakor če burja razžene delavce na polju. Naenkrat so bili vsi složni, da je čas za odhod... In ni potrajalo dolgo, pa so priletele nakičene kočije. Gospa Matkovičeva je sedla solznih oči k Neli, da jo spremi na polpota. Neumayer, ki je pomolil Matkoviću v slovo samo roko, je bil v nepriliki, ko ga je ta objel in poljubil. Nela je pozabila, se posloviti od očeta in ko je že bila v vozu, jame klicati:

„Z Bogom, papa — z Bogom, papa...“

In ko je za trenutek poprej vesela hiša nenkrat opustela, se dvigne stari Matković, vzame brzojavko Urbanitzkega in se napoti z Vinkom na — Čardačine.

IX.

Mesec dni po svatbi, nekako sredi novembra, je sedel stari Matković s soprogo v topli sobi. Zima je šele nastopala in v sobi se je čutil oni neobični, vrlo zamamljivi vonj prve kurjatve. Zimska okna so bila obložena z grozdem in sadjem, po omarah pa so se vrstile rumene kutine. Matkovićeve sobe, pred mesecem dni tesne, so se zdele sedaj mnogo prostranejše in ves dvor je bil nekako tužnejši in mrtvejši, akoravno je na videz tam bilo vse tako kakor pred letom dni... Ta praznota se je črtala tudi na licu gospe Matkovićeve. Sedela je ob oknu in videlo se ji je, da ji srce ni na mestu: sedaj se je bavila s pletivom, sedaj je lupila jabolko, sedaj hruško, sedaj je zopet vstala in brisala znojne šipe, — z eno besedo, ni imela pravega resnega dela in ni vedela, kaj da dela. Bilo ji je, kakor dijaku po izpitu —: nič bi ne rekla, če bi imela še dve hčerki za možitev, da bi imela zopet za kaj skrbeti, v nečem živeti in uživati. Ni še padla v ono ugodno lastno brezbržnost, ki objame mater, ko omoži svoje hčerke. Ni še

mogla iz svoje krvi izgnati one brige, v kateri je živela zadnjih pet let.

Brez te skrbi ji je bilo sedaj prazno in ne-
navadno. Dobro je jela opazati, da jo z izginja-
njem te skrbi zapušča počasi tudi elastičnost
duha in srca. Začela je izgubljati voljo za toaleto,
za oni minuciozni red v hiši, brez katerega prej
ni mogla biti. Niti za jed ni več tako marala,
kakor dosedaj, ko se je vsak dan pripravljalo po
štiri do pet jedi, ker so živeli v večni nadi, da
pridejo gostje, in med temi v prvi vrsti mladi,
neoženjeni ljudje. . . Sedaj se je zadovoljevala s
čimer koli ter se je v tej duševni in telesni
osamljenosti jela čim bolj približevati svojemu
možu, uvidevajoč vsak dan bolj, da ji je on naj-
zvestejša zaslomba, ki jo v obče žena lahko ima.

„Slišiš, danes mi ni za kuhanje. Ostalo je
nekaj od snoči,“ reče Matkoviću, ki je imel opravi-
titi s službenimi spisi.

„A!“ odvrne on skozi nos in ne ozrši se
na njo, vleče dalje s težkim peresom po papirju.
Še-le za nekaj časa dvigne glavo od mize, po-
tisne očala na čelo in se obrne k soprogi:

„Kaj si rekla, a? Kakor te je volja, saj
veš, da radi mene ni treba nikdar kuhati.“

„Vinka ni, sigurno ostane na Čardačinah.“

„Naj ostane! Bolje je, da tam kaj pomaga,
nego da tukaj lenari!“

„Kaj mišliš storiti z njim? Čas hiti, a z
njim nikdar ni nič; kjer je — tu je.“

„Ne boj se, ni še prepozno! Glavno je, da se v mladem človeku pokaže neka volja, neka gorečnost za delo. Ako bo ta volja, tedaj se že najde za njega pravi posel. Poklic in zanimanje mora v človeku samem vzkliti, ne sme mu biti vsiljeno. Jaz se za Vinka niti najmanj ne bojim, on bo svoje mesto izpolnil. Tujega kruha gotovo ne bo jedel.“

Gospe Matkovičevi moževo mnenje ni šlo v glavo. Ni si mogla predstavljati, da bo iz Vinka — kar je zapustil gimnazijo — sploh kdaj kaj. Vinko je bil zadnji otrok v hiši. Od mladosti grob in neotesan, ni bil v ničemer slika fletnemu Luji. V šoli se je kazal močno trmo-glavega, bežal je iz nje, kadarkoli je le mogel, ter letal po lovu za pticami in ribami. Razen očeta ni zanj nikdo prav maral, nikdar ni dobil nove obleke nego vedno ponošeno Lujino, in je že v tej obleki bil kakor pritepenec, kakor tuj otrok v hiši. Baš zato, ker je bil zanemarjen, je prej spoznal dobre in zle strani sveta nego starejši brat Luj. Kot dijak je bil pravi sluga v Vukovičevi hiši; tam je cepil drva, krmil živad in hodil v prodajalne — no njemu je vse to ugajalo, samo da mu ni bilo treba sedeti pri knjigah, ki jih je mrzil iz dna duše. Mati je mislila, da se bo vendar kako priril do šestega razreda, in tedaj ga lahko da študirat za svečenika ali ga potisne v kak urad, iz katerega bi danes ali jutri prišel s kakršnim koli naslovom,

samo da ima svoj kruh. A ko bi bil moral Vinko že v drugič ponavljati peti razred, se je odrekel šoli na vse veke ter padel materi še bolj od srca.

Nasprotno pa je bil Lujo v vsakem razredu odličnjak. Bil je materin in tetkin ljubljeneč in bil je že v prvi mladosti izvanredno lep fant. Visok in raven, z gostimi, po čelu razčesanimi lasmi, z rdečkastim obrazom in lepo vzbočeno spodnjo ustnico. Že v petnajstletnega dijaka so se zaljubljale deklice, zrele za možitev; tako zelo je bil telesno razvit. Tudi pri tovariših je bil močno priljubljen, a on, v svojem prijateljstvu vrlo nestalen, je držal danes s tem, jutri z drugim. Kot starejši, je moral poučevati Vinka, ki mu je moral biti robski podložen — ni ga tako rekoč smatral za svojega brata. No kadar so napočile počitnice ter sta prišla oba domov na vas, tedaj mu je Vinko obrnil hrbet in odrekel svojo pokorščino. Tedaj se je Vinko pridružil Neli in ta dva sta bila odbrani par otrok gospe Matkovičeve. Vinko je nekaj iz osvete, nekaj iz objestnosti pri vsaki priliki poizkušal ogoljufati Lujino in Nelo. Nekoč sta se kopala v bližnjem potočiču, in ko se je Lujo oddaljil od brega, je šel Vinko iz vode, vzel vso Lujino obleko razen spodnjih hlač in pobegnil domov, tako da je moral Lujo nag in bos pol ure v najhujši vročini krevsati domov...

Stari Matković ni trpel dolgih las ne na sebi ne na svoji deci ter je v počitnicah sam

strigel Vinka; Lujo se ni dal ter je vedno nosil dolge lase, ki mu jih je Nela razmeščala po naj-novejši modi. Neko popoldne, ko je Lujo v naslanjaču najslaje spal, je vzel Vinko škarje in mu porezal, kolikor mogoče najgrje, vse lase s čela, — tako da se je moral Lujo do kože ostriči, in tak je bil uprav smešen.

„Da vidimo vsaj, kakšno mu je čelo; do sedaj še nikdo ni videl, kaj ima pod lasmi,“ se je rogal Vinko obupanemu Luji.

Nu, pod lasmi ni bilo nič: bilo je povsem belo, gladko in visoko čelo, na katerem ni bilo nobenega moškega izraza, niti ene gubice, ki bi mu podajala kako značilnejšo potezo. Izpod čela se je prožil raven, dolg, lepo zaobljen nos, ki, kakor čelo, ni podajal niti najmanjše energije Lujinemu licu. Ves obraz je bil samo tedaj lep, kadar je bil povsem miren in zadovoljen. Močnejši smeh ali srd sta izkazila ravne, gladke poteze ter nista niti od daleč imela efekta, ki se izraža z jezo ali smehom. Drugače je bil Lujo izbranega ponašanja ter s svojo zunanostjo zelo simpatičen, tako da so ga radi videli v moški in ženski družbi. Znanci so mu prorokovali sijajno bodočnost, ki je v njo tudi on sam veroval. Mati njegova je vedno sanjala o tej sijajni bodočnosti ter ni mogla dočakati, da že enkrat nastopi.

Lujo je bil sedaj pravnik četrtega leta. Prvi izpit, ki ga je položil pol leta po pravem času, ni bil baš tako sijajen: darovitost, ki so

jo v gimnaziji jako cenili, je bila srednje vrste, ter se je zdelo, da je Lujo izvojeval svoja izpričevala bolj s svojo zunanostjo in ponašanjem nego z znanjem. Izmed vseh otrok je on stal Matkovića največ denarja; na vseučilišču je hotel celo igrati malega aristokratiča, pleneč pri tem nemilo očetovo denarnico. Ko je stari Matković naposled uvidel, da Lujo ne zna ceniti truda, da mu vsak mesec zapravi petdeset do šestdeset goldinarjev, da je denar v njegovih rokah to, kar je pleva v vetru, mu ni hotel mesečno poslati več nego trideset goldinarjev. Vsled tega se je fletni pravnik vedno bolj umikal in se izenačeval z onimi vseučilišnimi „grajani“, ki so bolj gladovali nego bili siti.

V prostorni sobi, v kateri je stanoval Lujo še z enim pravnikom, so bili navadno sestanki nekaterih vseučiliščnih drugov. Dva izmed teh sta bila deželna štipendista s tristo goldinarji. Enega je vzdrževala mati-vdovica, ki je imela v Slavoniji trideset oral zemlje, ter si je sirota od ust odtrgovala, samo da bi mogla mesečno zbrati dvajset goldinarjev. Tretji je bil sin sodnega svetnika ter je moral očetu poslati vsak mesec račun o vsakem vinarju, zakaj doma je bilo še troje otrok. Ti mladi ljudje so bili skupaj vsak dan ter so se razgovarjali po tri ure, ali iz vsega razgovora se ni moglo razznati: ali so to pravniki, filozofi ali medicinci. Vsakdanje novosti, politika, pikantne povestice — to je bila

dnevna tēma njihovemu razgovoru. Po njihovem pripovedovanju bi se mislilo, da obrnejo svet, ko danes ali jutri stopijo na poprišče. Nič jim ni bilo po volji, vse je trebalo od temelja izpremeniti; ves svet je slep, samo oni so videli, kar je pomanjkljivo in ubija. Pravna znanost jih ni zadovoljevala, in so o vsem drugem vedeli govoriti več nego o njej, ter so se vsi kesali, da so se vpisali za pravnike, ker, kakor so ocenjevali sami sebe, je bil ta kakor ustvarjen za filozofa, drugi za zdravnika, tretji za literata; vse znanosti so jim bile interesantnejše in lepše od pravniške . . . Na koncu takega razgovora so vsi vzdihnili, kakor da vsak pomiluje svoj vkovani genij, ki se ni mogel razviti po svoji volji . . .

„Jaz sem se moral poprijeti tega, za kar sem dobil štipendijo . . .“

„Vpisal sem se za pravnika, ker je moj oče jurist . . .“

„Mene so prevarili. Pravili so mi, da je pravo najlažje,“ se je izgovarjal vdovin sin.

Lujo tudi v tej stvari ni izrekel svojega mnenja — nego se je sam pri sebi smejal in mislil pri tem na veliko županstvo in septemvirat.

In ko roditelji teh nezadovoljnikov niso prespali niti ene noči brez skrbi, da li bodo mogli do prvega skupaj spraviti potrebno svoto, niso ti mladi ljudje znali, zakaj in čemu žive. Samo prva dva dni vsakega meseca, dokler niso prišli novci, so živel v neki skrbeči vznemirje-

nosti, samo te dni so se spomnili staršev — a, ko se je pred njimi pokazala poštna nakaznica, so se vnovič operjatali ter uprav čutili, kako pada z njih smrtni prah. V teh dneh so bili sami s seboj na nejasnem, ali bi želeli, da čimpreje končajo študije, ali bi obžalovali, da preneha ipak to lepo življenje. Akoravno še niso imeli niti pojma o službi, so vendar gledali v svojem duhu, kako bodo ob vsakem imenovanju preskočili po trideset svojih kolegov; že so izračunali, katero čast bodo imeli v tridesetem, katero v petintridesetem letu, — v štiridesetem letu pa bo dosegel vsak najvišjo uradniško stopnjo... Izpit? To je nekaj postranskega, gola formalnost, istotako izpričevalo, po katerem se nikdar ne more presoditi, kaj ta ali oni zna in razume. Po njihovi sodbi je skoro vedno oni več razumel, ki je imel slabše izpričevalo... Pri tem so se najbolj jezili na roditelje in sorodnike, ki so vedno zahtevali nekakih izpričeval, kakor da je vseučilišče normalka, kakor da so sedaj šole kakor za mladih dni njihovih roditeljev...

In ko so tako sedeli in pušili, čitali in razpravljali uvodne članke dunajskih in budimpeštanskih časopisov, niso kljub vsemu tolmačenju političnih novosti imeli oči, da bi pogledali, kaj se piše v onem drugem in tretjem delu časopisov. Niso imeli smisla za naslove: „Der Oeconomist“, „Wöchentlicher Börsebericht“ itd., niso razumeli, kaj pomeni stotina in stotina inseratov,

kjer razni proizvodi tekmujejo drug z drugim o prednosti, kjer se išče služba in ponuja, kjer vsak oni oglas prikrito kliče: dajte mi, da živim! . . . Za njih je vse to nervozno konkuriranje, ta borba za življenje imela šaljivo, komično stran, da si človek za prebavo obeda ugodno skrajša kak hip.

Razen edinega Luje niso niti telesno bili baš Goljati. Na vseučilišče so prišli mladi in jedri, a sedaj po tretjem letu so se že jeli grbančiti, bledeti in sušiti. V cvetu življenja niso ti mladi ljudje imeli toliko, da bi se lahko na dan trikrat dobro najeli, nego so s kako nehranljivo jedjo morali zadovoljevati naglo se razvijajoče mišice. Na štipendistih in na licu vdovinega sina se je jasno čitala materijalna beda, dasi je bilo za njih potrošenih vsaj tristo goldinarjev na leto! Po onem suhem, zateglem pokašljevanju se ni moglo pričakovati, da bo to telo odolelo navalom, s katerimi je združen življenski obstoj. To stradanje ni moglo pospeševati niti telesnega niti duševnega razvoja. Bili so kakor gorski potočič, ki je poletel k morju, a se razmočvaril in izgubil že na pol pota, ne imajoč toliko vodne sile, da si prodere pot skozi močvirja in kamenje.

Bistroumni Lešić je brzo izprevidel, da mladi ljudje, ki v jatah lete na vseučilišče, izgube v onih treh do štirih letih stradajočega vseučiliškega življenja pravo voljo za delo, vzlet duha, jasen pogled v bodočnost, — ker se za

njih sedaj brigajo roditelji in štipendije, a po trem ta ali oni državni urad. A to je največji moilec duševnih sil: vedeti namreč, da prideš — uči se bolje ali slabše — po dovršenih naukih v urad s tako ali tako plačo. A v uradu postanejo mašine, mrtva telesa, katerim se potisne v roko pero, da pišejo z njim od jutra do večera, a nobena vrsta jih morda ni vzhitila, ni jim vlila ljubezni do življenja za jutrišnji dan.

A kaj bi se lahko doseglo s tolikim denarjem, ki ni zadoščal, da iz teh mladeničev napravi neodvisne in v primeri z višino izdane glavnice oskrbljene ljudi, ako bi se naložil v kako drugo svrho! Koliko kapitala je propadlo že na ta način! In akoravno je očitvidno, da se kapital, naložen v to svrho, slabo plača, vendar ga toliki, rekel bi, z nekako strastjo razsipajo za nič. Najboljši denarni ekonomisti — Izraeliti — ne trošijo mnogo v taka podjetja, oni v to svrho izdajajo samo, kadar so v naprej sigurni, da se jim bo naložena glavnica rentirala: samo najdarovitejši njihovi sinovi se posvečajo znanosti, in to najbolj dobičkonosni: zdravilstvu in odvetništvu. Vsi drugi njihovi otroci lete k obrtu in trgovini, temu večnemu viru pridobivanja bogastva...

Mladi Vinko je uprav požiral vsako Lešičevo besedo, kadar je nanesel govor na take stvari; on se ni mogel nikdar utesniti pod jarem okorelih gimnazijskih študij, a zato je kazal

mного smisla za ostali zunanji svet in življenje. Ona dva meseca počitnic se je ugloobil v ves gospodarski posel in njegov oče se je mirne duše lahko zanesel nanj. Znal je barantati z voli in s svinjami, s pšenico in otavo, ker mu je vse to delo šlo od srca. Vedoč, da ne pojde več v šolo, se je malo ne prevzel od veselja. Delal je v vročini in vetru, letal po lovu, prenočeval na gumnu, — jedel, kjer je kaj ugrabil, ter jel rasti v višino in širino, kakor bik . . . Lešičev samosvojni značaj, odkrito mišljenje, odločnost volje, vse to je delovalo nanj, kakor dosedaj noben učitelj in nobena knjiga. Ves se je podal Lešiču, ki mu je odgrinjal kopreno z vseh njemu temnih pojmov, otvarjal mu pogled v svet in njegove stebre, v svetovne laži in navidezno poštenje. Vinku se je vse dosedanje življenje zazdela prazna ničnost, ker od vseh njegovih gimnazijskih let so mu ostali edini štirje začetni računi, ki jih je sedaj mogel upotrebiti, in nič več. Da so mu pribavili vsaj pravi pojem o svetu, kakoršen je v istini; mesto da so ga učili potrebščin in zahtev dvajsetega veka, so mu v glavo vbijali grške in rimske obrede in običaje; mesto da so ga temeljito seznanjali z najodličnejšimi možmi in značaji, so mu hranili duha z nesmiselnimi pripovedkami za otroke. Darwinov nauk, ki giblje ves svet, mu je šele Lešič pokazal v pravi luči, dočim Vinko o njem ni doslej ničesar slišal . . . Stari Matković je dobro opazil

blagodejni vpliv Lešičev na svojega sina, opazil je, da se je Vinku sedaj še-le zbudila prava volja za delo in življenje. Trebalo je naročiti sedaj to, sedaj ono knjigo, ki jo je Vinko pod Lešičevim vodstvom proučeval do temelja.

Gospa Matkovičeva ni razumela tega preobrata v Vinkovi duši. Večkrat je rekla: No, zakaj si se pa sedaj lotil učenja, ko si izstopil iz šole

— — — — —
— — — — —

Ko sta oče in mati razpravljala o obedu, pride Vinko s Čardačin, akoravno se ga nista nadejala. Kakor vedno, kadar je prišel od tam, odda materi poln robec in zavit papirič; to je bilo od Anke. — Odkar se je poročila, ni minil dan, da ne bi z dvema, tremi besedami pozdravila mater in ji poslala kako prijazno malenkost. Gospa Matkovičeva je bila na to že tako navajena, da ji je nekaj manjkalo, ako bi kdaj ne dobila lističa s Čardačin, na katerem se je čitalo enostavno: „Pri nas vse zdravo! Pozdrav in rokoljub!“

Te enostavne besede so uverjale gospo Matkovičevo vedno bolj o izvanredni nežnosti in ljubezni, ki jo goji njena starejša hči napram njej. Dan za dnevom je postajala mirnejša, misleč na njo in na Lešiča, z vsakim dnem je globlje uvidevala, da je storila dobro delo, ko je dopustila, da materina ljubav zmaguje konvencionalne blodne sanje in želje.

Nela je pisala, odkar se je poročila, samo enkrat. Pismo je še povsem zaudarjalo po njeni dekliški dobi, tako da gospa Matkovičeva ni mogla prav razbrati, kako je Neli v njenem novem življenju. Želela si je, da bi se to pismo glasilo drugače, — a v istini niti sama ni znala, kakšno naj bi bilo, da jo zadovolji. Pričakovala je vsak dan novih vesti od Nele, a ni jih pričakala, zato je postala nemirna in edino težavna in blatna cesta jo je zadržala, da se ni odpeljala k njej ...

X.

Nela in Neumayer sta stanovala v eni izmed glavnih ulic, zakaj Nela je — kakor je rekla — bila dovolj na vasi in sedaj hoče biti v živahnem delu mesta, ne pa v kaki zabitni ulici, kamor ne pride živa duša. Imela sta tri lepo urejene sobice s štirimi okni na ulico ter sta plačala na leto stanarine dvestopetdeset goldinarjev, dočim je Neumayer dobival za stanarino stopetdeset goldinarjev. Zadovoljno se je smehljal, gledajoč okusno urejene prostore, in ko se je spomnil na ono tesno sobico na hodniku s posteljo, omaro in dvema lesenima stoloma, v kateri je stanoval kot samec, se mu je zdelo, da je postal nekaj višjega, da ga je ženitev povzdignila nad vsakdanjost. Uvidel je, da je še-le sedaj postal popoln človek in ako mu je že dosedaj bilo

prilичno mnogo do svoje osebe, se je še-le od-
slej prebudilo v njem ono čuvstvo, ki je kolebalo
med samozavestjo in oholostjo, in on se je od
začetka na vsak način trudil, da bi se po njem in
po njegovem vedenju lahko presodilo, da je ože-
njen človek... Kar se tiče njegovega zakonskega
življenja, se njegovo veliko in nadepolno vpra-
šanje: kako bo, ko bom oženjen? ni izpolnilo
tako, kakor je on mislil in želel. Domišljal
si je to mnogo interesantneje in lepše, nego je
bilo v istini. Mislil je, da je njegova ženitev v
vsakem pogledu nekaj posebnega in da bo vse,
kar je s tem stanjem združeno, pri njem drugače
in izvanredneje nego pri drugih mladih pari-
h. Čudil se je, da te izvanrednosti nikdo ne vidi
razen edinega gospoda Vukovića, ki mu je dan
na dan opisoval njegov zakon z rožnatimi bar-
vami. Niti v mnogem drugem pogledu ni bil
Neumayer zadovoljen, kakor je pričakoval. Do-
mišljal si je, da bodeta on in Nela živela kakor
metuljčka v zrcalu, kakor dve roži, zibani od ti-
hega vetriča, — da ni te stvari na svetu, ob ka-
kero bi se mogla spotakniti, ki bi jima prinesla
neprijetnosti. Istotako je mislila tudi Nela, zakaj
drug drugega sta imela za dovršeni bitji. Ona si
je predstavljala Neumayerja vedno po onem pr-
vem razgovoru, namreč kot samo nežnost in
dobroto. Z vso gotovostjo je mislila, da ji on v
jutro prinese v posteljo kavo, po kateri še bo
potem kako uro najslaje spala. On pa je zopet

računal, da bo ona vstala prej ko on in ga prebudila z ljubkanjem; in ko on vstane in se opravi, mu bo ona — oblečena v svetlo jutranjo haljo z rožnatimi trakovi — sama natočila dehtečo kavo, ki jo popijeta potem skupaj ljubkujoč se . . . In oba sta se prevarila; ona je še ležala v postelji, a on se je moral žuriti v urad; kavo mu je napravila služkinja v naglici, da jo je komaj mogel popiti — ni bila sladka niti grenka, nego čudnega, njemu doslej neznanega okusa. Ko je odhajal ob osmi uri v urad, še je Nela ležala ter ji je bilo žal, da jo budi tako rano. Nadejal se je, da mu vsak drugi, tretji dan pripravi čisto srajco, robec in ostale drobnarije, da se bo pobrigala, da se mu čevlji in obleka očistijo vsak dan, — a vsega tega ni bilo ter si je moral, kakor dosedaj, sam poiskati in pripraviti srajco; razlika je bila samo v tem, da je kot samec lahko v oni edini skrinji našel opolnoči, kar mu je trebalo, dočim sedaj v onih treh omarah in v zmesi raznih njenih stvari ni vedel, kam naj seže, ter je najprej vse tri omare prebrskal, predno je našel, kar je potreboval . . . Ona je zopet mislila, da ji bo on vsak dan rekel, kako ji pristojta ta ali ona frizura, ta ali ona obleka — dočim je on vse to pregledal, ne imajoč interesa niti za eno niti za drugo. In tako se je počasi na njeni in na njegovi strani polnila mošnja male nezadovoljnosti, tako da se je mogla vsak dan odpeti in da sta mogla udariti drug drugega po obrazu.

Ona je povsem drugače umela dolžnost žene, nego je mislil on. Domišljevala si je, da je sedaj gospa in da ima samo ukazovati, da se ji ni treba briniti za nič in da je to posel služinčadi in ne njen. Mislila je, da sedaj ni odvisna od očetove in materine volje in da lahko sedaj po svoji volji streže svojim navadam in muham. Bilo ji je uprav nepojmljivo, ko ji je on nekoč rekel, da je to in to predrago in da nima za to denarja; in to je dejal nehote nekako trdo in otresito, da je Nela padla na stol in brizgnila v jok . . . In v tem joku je bila videti tako potrta in nesrečna, da je spominjala onega prvega sestanka, ko se mu je prikazala tako detinsko-nedolžna — da jo je s sklenjenimi rokami milo prosil oproščenja. Nato ga je ona ognjeno objela in poljubila, a on ji je moral svečano obljubiti, da je ne bo nikdar več užalil in razžalostil, kakor je to storil malo prej. Bil je uverjen, da je ona premehkega srca, preveč čuvstvena in da ga silno ljubi, zakaj samo ta svojstva so ji mogla radi take malenkosti izmamiti toliko solz. Niti v snu ni pomislil, da bi se mogla ona pretvarjati, da je vsa njena nežnost bolj lažniva, naučena nego istinita. Ni si sicer tajil, da ni tako zadovoljen in srečen, kakor se je nadejal, a dan za dnem je bolj izgubljal samostalnost, svoje dosedanje nazore ter je čim dalje bolj izginjal v v njeni volji in njenem bitju. Udal se je stvarem, kakoršne pač so — ter ga je od dne do dne

manj jezilo to, kar ga je v početku zakonskega življenja znalo do muke razsrditi. Izprva ga je bolelo, da ne more izreči svojega mnenja, kadar koli se ne strinja z njo, a sčasoma mu je to čuvstvo otopelo in pozneje si je sam predbacival, da se je sploh mogel ljutiti za take otročarije. Toda po teh malenkostih je jel počasi pozabljati tudi na važnejše stvari in jih omalovaževati samo, da se ogne njenemu „detinskemu“ joku... In tako je naposled zavladal med njima neki mrtev mir, nekako bolno soglasje, ki ni pohajalo iz medsebojnega poznavanja nego od tod, ker sta se v okoliših izmikala drug drugemu, ker sta zatiravala in zabašurivala lastno prepričanje in istino. Bala sta se, da bi ne spoznala drug drugega, in se nista nikdar drznila pogledati drug drugemu globlje v čuvstva in misli, boječ se, da bi se ne spotaknila ob oni kamen, brez moči, da bi ga odvalila in potisnila dalje proč od sebe, ampak sta ali šla oprezno okoli njega ali samo do njega in se nato naglo vračala. Zato sta tudi bila drug drugemu takšna, kakor sta si želela sama, in nikdar ni videl drug drugega v pravi, istiniti sliki. On se je sicer večkrat odločil, da prime vajeti v svoje roke, a ta namera je trajala samo za hip, dokler se mu ogreta domišljija ni pomirila, a nato je zopet izginila in h koncu je ostalo vse pri starem... Ona ni bila zlobna, niti od daleč ni imela namena, da bi mu zastrupljala življenje, a bila je bitje brez prave naloge, brez

prave volje, brez kakega znanja in izkustva. Nadaljevala je svoje otroško, dekliško življenje tudi sedaj, ko so legle na njena ledja resne dolžnosti; a ona ni mogla niti hotela razumeti teh dolžnosti, kaj šele jim zadoščati. Od gospodinjstva in gospodarstva nista oba razumela ničesar, a kar je bilo še hujše, nista znala, kaj je denar. Oba sta živela dosedaj pod nadzorstvom drugih in nista mogla tako naglo stvarjem oceniti vrednosti, relativnosti potrebščin. Z neko naslado ji je prinesel prvič mesečno plačo, a zdelo se mu je nekako smešno in nepojmljivo, ko že drugi dan ni preostal niti novčič, ko pa je on mislil, da se ne potroši niti polovica; ali vprašati jo, za kaj se je vse potrošilo tako naglo, ni imel moči — ter se je naposled potolažil, da je to samo sedaj, a prihodnji mesec se to sigurno ne zgodi več. Toda prihodnjega meseca je bilo zopet tako, celo še huje, zakaj ne samo, da ni preostal niti vinar, še dovolj ni bilo. To ga jame vznemirjati, in jel je prvikrat v življenju računati s faktorji: moka, mleko, mast itd., in v resnici je izračunal večji izdatek, nego je bil prejemek. Ta račun ga nemilo vznemiri, a gospod Vuković ga uteši, češ, da to ni nič, da je to povsod tako, in tako je on počasi otopel tudi nasproti temu dejstvu, ki je dobilo svojo obliko v izreku: kar se ne plača ta mesec, se prenese na drugega.

Vse te zakonske skrbi in nesoglasja je s časom vedno bolj pozabljal, prvič že po svoji naravi, zakaj ni bil vaju, da ga tare skrb, a drugič

vsled mnovega dela v uradu, ki ga je vezalo po deset ur na dan, ne puščajoč mu, da bi se bavil dalj časa s kako drugo mislijo. Ko je prišel tako izmučen domov, mu je Nela pripovedovala tisoč raznih dogodkov z ulice in iz znanih rodbin, katerih izpočetka ni mogel poslušati, ker so bile preveč otroške in ženske, — a pozneje se je navadil tega, dokler niso naposled postale take malenkostne vesti in ogovarjanja vsa duševna hrana njej in njemu. Mnogokrat po noči, ko ni mogel spati, si je očital to njeno nizko in plitvo duševno stanje, ki je okaljužilo že tudi njega, — ali kadarkoli je poizkušal vžgati v njej katerokoli plemenitejšo iskrico bodisi za umetnost, bodisi za domovino, bodisi za dnevne dogodke in zanimivosti, vsakikrat je ostala ona mlačna, ker ni imela smisla za kaj vzvišenejšega. Kot deklica pa je umela tako pazno poslušati vsako njegovo besedo, tako milo pritrjevati njegovim nazorom, da je mislil: njej je ta stvar bolj znana nego njemu! A sedaj! Sedaj se je moral uveriti, da je vse ono bila njena laž, pretvarjanje, politika dekleta za možitev.

Že kot deklica je bila okrogla in polna, a sedaj je dan za dnem postajala debelejša, — in ko jo je nekoč videl na pol slečeno, je komaj verjel, da je to ona, njegova dražestna Nela... Ena in ista debelost od ramen do kolena, brez vsake gracijozne oblike, brez čara, brez idealnega poleta. Tedaj malo da ni obupal — in še le drugi

dan, ko jo je zopet videl speto, lepo oblečeno, z večnim nasmeškom na licu, okroglem kakor jabolko, mu je nekako odleglo, tako da ni veroval včerašnjim svojim očem.

Prišedši nekega dne iz urada, jo najde bolno v postelji. Na vsa njegova vprašanja, kaj ji je, je samo vzdihovala in stokala, tako da je naпослед vse to smatral za bedarijo, govoreč bolj porogljivo nego sočutno o njeni bolezni. Še le potem se nekako spomni, da bi moral v tem trenutku biti z njo nežnejši, da bi ji milovanje njegove roke bilo morda utešljivejše nego vsa zdravila, — in nazadnje sede k njej na posteljo in jo prime za roko. Tudi sedaj ni mogel verjeti, da ji je v resnici hudo, njeni vzdihni mu ni najmanje niso šli do srca, niti ni čutil z njo iste boli. Ko je posedel trenotek, mu je bilo, kakor da sedi na iglah, — in naposled vpraša služkinjo, ali je njegov obed gotov. Ta mu odgovori, da danes niso ničesar kuhali, ker niso utegnili; nato je on kakor besen planil po koncu in ves srdit pustil ženo in odšel v kuhinjo, da se naje tega, kar najde. Še le, ko je potolažil glad in ko mu je služkinja povedala, da je milostivi že okoli desete ure močno pozlelo, da jo je hotela poslati ponj, pa ni mogla, ker bi sicer ne bilo nikogar doma, — še le tedaj mu počasi pride misel, da je to njegova žena, da mora en obed za njo žrtvovati in da bi ona mogla v istini biti resno, celo nevarno bolna... Lahko bi se zgodilo, da

mu nagloma umrel... Pri tej misli se mu je razsvetil zadnji kotiček njegovega srca, da bi lahko zopet postal mlad, svoboden človek, da bi ga nič več ne vezalo, da bi ne imel nobenih skrbi, da bi zopet lahko užival vse slasti življenja.

Naposled ji reče, da ji ne more pomagati; ako hoče, ji pokliče zdravnika, on pa mora v urad, ker je že čas uradnih ur. Nato ga ona samo pogleda s prezirajočim pogledom, kakoršnega ni nikdar pričakoval od nje. Ta pogled ga je porušil vsega; zdelo se mu je, da je uganila njegovo najtajnejšo misel, in zastidil se je samega sebe in v tem trenutku jo je zares od srca pomiloval. Hotel se je vrniti k njej, podragati jo, prositi jo odpuščanja, — a ona se je okrenila od njega v stran in vse njegove besede je niso mogle omehčati, da bi se obrnila k njemu...

Ko se je zvečer vrnil iz urada, je ona že bila zdrava. Toliko da sta si upala drug drugemu pogledati v oči; ona mu je očitala brezbrižnost in neljubeznivost, a on njej, da se je pretvarjala in ga varala. Oba sta mislila, da drug drugemu preveč popuščata, da se samo eden izmed njiju zatajuje in žrtvuje, a drugi ne. On se ni bal ji povedati, da se je njej na ljubo moral odreči mnogim svojim prijetnim navadam, da se ni še pošteno najedel in napil, odkar se je oženil, da je moral pustiti vse svoje dosedanje udobnosti in ugodnosti... Tudi ona je tožila, tudi ona ni bila zadovoljna, a radi česa — tega ní niti sama

vedela, samo to je znala, da si je predstavljala zakonsko življenje drugačno, lepše. To, kar jima je manjkalo, je bila ljubezen. Ko sta se videla prvič, sta mislila, da se ljubita, ali to ni bila ljubezen. To je bila trenutna pohota enega bitja za drugim, bilo je sladko iznenadenje vnanjega pojava, slepilo čuvstev, kateremu so podvrženi vsi ljudje, ko se vidijo prvič... Ona je v istini njega povsem obvladala, a on je, čim bolj je čutil svojo nemoč, tem bolj padal v nemar in apatijo, v duševno mrtvilo, ki ga je utrujalo, gasilo v njem vsako strast in polet srca. Ko se je ona šele zbudila, da živi, da uživa strasti življenja, je on mehanično, pod silo stopal ob njej, pod silo se smejal in komaj čakal, da lahko odide v urad. Nastal je čas, da je jel drug drugemu presedati; vedno bolj se ju je polasčala neka mračna molčljivost, in minili so celi dnevi, da sta jedva izpregovorila najpotrebnejšo besedo; nista sama vedela, kaj jima je. Kadar je šel v urad, je večkrat razmišljal, kaj je to z njima. Samega sebe je vpraševal: ali mu je mrzka, odurna, ali mu je kaj zakrivila, ali ga ne ljubi ali celo mrzi? A na vsa ta vprašanja si ni vedel dati pozitivnega odgovora. Spomnil se je prvega sestanka z njo, a pri tej misli mu je zastrujala po duši neizrecna slabost; tisti hip je mislil, da poleti z njo pod oblake, a evo sedaj ga tišči kakor svinec, da komaj diha. Razmišljal je dalje o tem in se dobro spominjal, kako je prve čase zakonskega življenja vedel in živel samo

za njo; pozneje, ko je zadovoljil strastem, ko je jel opazati, da ni na njej vse tako lepo in čarobno, kakor se je s početka njemu zdelo, ji ni več posvečal toliko pazljivosti, nego je jel obračati pozornost na njuno materielno stanje, — a, ko se je naposled uveril, da mu je nemogoče v tem priti do kraja, je otrpnil tudi napram tej neugodnosti in ni se več brinil za to, ali ima primankljaja mesečno deset ali petdeset goldinarjev. In tako mu ni preostalo baš nič, za kar bi se zanimal, v čemer bi si osvežil duha in srce. Naposled je prišel do tega, da ne najde v njej onega neminljivega netila svojim čuvstvom in svojemu življenju; a nikakor ni mogel spoznati, ali je kako mogoče, si od nje narediti to netilo. Ni mogel uvideti, da njegovo mrtvilo napram njej rodi v njej istotako mrtvilo napram njemu; ni se mogel domisliti, da mora biti tudi on netilo za njo, da mora tudi on vedeti, kaj veže njo na to življenje in na njega samega. Nista vedela, da med njegovim in njenim svetom teče reka in da bi trebalo ta dva sveta združiti z mostom ter da s prehajanjem misli in nazorov z ene na drugo stran oba ta svetova oživita. Ta most bi morala oba že kot mladca, ako ne postaviti, pa vsaj pripraviti in najti, kje bi se dal najlažje zgraditi, da dovede in spoji pota njunih različnih misli in čuvstev. Prve dni sta se še borila v duši, pričakujoč drug od drugega, da popustita, da se razkrijeta, — a čim pozneje, tem močnejše sta čutila, da jima nedo-

staje tako moči, kakor potrebe, da bi se uvedla drug v drugega. Večkrat se jima je ponudila krasna prilika, da se drug drugemu izpovesta in razkrijeta, tedaj sta nemo pogledala drug drugega, a ta težnja za duševnim spoznanjem in pomirjenjem je trajala samo trenutek, propustila sta ga, kakor da ju je razstavila nevidna roka, in naposled sta se spominjala z nekim stidom tega trenutka svojih resničnih čuvstev.

Ob neki priložnosti sta se sporekla radi nečesa in v tistem hipu planeta oba, kakor dvoje plamenov. V tem probuktaju nista niti sama vedela, kaj sta očitala drug drugemu. Pomirivši se nekoliko, sta končala s temi besedami:

„Ti maraš za vsakega bolj nego za me. Svojemu uradu posvečaš več skrbnosti nego meni.“

„Moram se brigati za urad, ker od njega živim...“

„To mi je življenje, to mi je urad, ko ne dobiš niti polovico tega, kolikor potrebuješ. Za tak urad se brigaš ti bolj nego za me!“

„Tudi drugi nimajo več, pa žive, — ali njihove žene vedo, kaj je krajcar, razumejo, kaj je gospodarstvo.“

„Videl si, kakšna sem, pa zakaj si me vzel? Nisem se s teboj poročila, da ti bom služkinja.“

„Žena, ki ničesar nima, se ne sme poročiti, zakaj taka poroka je prevara.“

„Ako sem jaz tebe, potem si prevaril isto-tako tudi ti mene“.

To je bila prva resnica, katero sta si rekla drug drugemu v obraz; a nobeden ni hotel, da prizna to resnico in jo izprevidi, zakaj vsak je smatral nezadovoljnost za upravičeno...

Takšna ju je našla gospa Matkovičeva. Sprejela sta jo z radostnimi vzkliki, a ona ju je v oni materinski sreči, ki v takem trenutku nima besed, objemala, sedaj enega, sedaj drugega, in pri tem so ji voljko tekle solze radostnice, kakor debel dež, kadar sije solnce. Šele ko se ju je dosti nagledala, po desetkrat vprašala isto, ko se je nekoliko pomirila od veselja, tedaj šele je opazila, da manjka v tej hiši ono nekaj, kar rodbinske prostore nevidljivo napolnjuje s tiho srečo in z zadovoljstvom, z nekim vonjem ljubečih in spoštujočih se duš.

Ko je Neumayer odšel v urad, vpraša mati svojo hčer:

„Kaj je to z vama? Vidva ne živita, kakor treba, vidva nista zadovoljna...?“

Nela je osupnila na to vprašanje ter ga je hotela uničiti s svojim koketnim, glasnim smehom, ali zabrinjena mati se ne da prevariti. Tako počasi je iztipavala hčerkinu srce in hitro spoznala megloviti jez, ki je razstavljal mlada človeka, ki ju je njima samima kazal v napačni sliki. Gospa Matkovičeva je iz vsega gospodinjstva razbrala, da je gospodarstvo te hiše in z njim tudi zakonska sreča njenih otrok krenila naglo navzdol, in se odločila, da ostane deset dni pri hčeri, da

spravi zopet vse v pravi red in tir, dokler še ni prepozno. Prepričala se je te dni, da sta Nela in Neumayer „velika otroka“, ki si ne znata niti kruha odrezati, ki nimata niti najmanjšega pojma o življenju. Sedaj šele je jela uvidevati, da je mnogo stvari na svetu, ki se ne dajo nabaviti za noben denar; izprevidela je tudi svojo blodnjo in Matkovićeve preroške besede. Sedaj je jela spoznavati ničevnost denarja in vrednost lastnega dela in produkta; to, kar se ji je doma zdelo docela nevredno, je predstavljalo v Nelini tržni knjižnici lepo svoto denarja. Spoznavši naposled, da je štirideset gol-dinarjev mesečno minimalna svota za količkan redno življenje, je načrtala Neli in Neumayerju točno meje, v katerih se jima bodo gibali njuni izdatki; vedela je sama, da se s tem troškom ne da niti živeti niti umreti, ter je tudi uvidela, da bo edino z njej omraženimi „vaškimi produkti“ lahko vzdržala v ravnotežju obstanek tega mladega para...

Na te besede je Neumayerju odleglo. Odleglo je tudi Neli, ko je slišala, da bo mati jutri odpo-tovala. Njej ni ugajalo materino podučevanje, rajša bi bila, da bi mati pokorno slušala njene pretirane povesti s plesišča, da bi se divila lepoti njene obleke, laskanju mladih gospodov. Vsa nestrpna, ker za-brinjena mati ni imela več smisla za njeno lažnivo fantazijo, reče naposled strupeno materi:

„Mamá, ti si se povsem poseljačila na tej pustinji. Odkar sem jaz odšla, ne znaš več niti klobuka dejati na glavo...“

In ko je Nela tako govorila, jo je motrila mati s čuvstvom, s katerim gledamo odklonjeno prošnjo, ki smo jo sestavili tako sijajno in od katere smo pričakovali toliko dobrega...

XI.

Nekako v drugi polovici februarja, ko se v Slavoniji topi sneg in vsa nižina tone v nepregledni vodi in blatu, sta se vozila Lešić in Vinko in še nekateri lovci po eni izmed mnogih slavonskih trstovin, loveč divje race in labude. Površina vode je bila nepregledna; kamorkoli si pogledal, od povsod so letele silne jate dolgovratih rac, sedaj črnih in močnih, sedaj pisanih in drobnih, ki so se kakor strela dvigale in padale. Ves napor lovcev, ki so se pomikali naprej na treh čolnih, opletenih z vrbjem in ločjem, je ostal brezuspešen, zakaj brze ptice so jih puščale komaj na dvesto korakov k sebi; samo enkrat, ko je na jato rac planil orel, sedaj lebdeč nad vodo, sedaj se naglo spuščajoč nad potapljajoče se race — so potisnili lovci čolne z vso silo tja, in ko so se prikradli v prilično bližino, so opalili vsi skupaj in tako ustrelili pet do šest komadov... Ko se je nagnilo solnce k zatonu, so krenili tudi lovci domov. Trstovina je bila mnogo bliže Matkovičevemu domu nego Čardačinam. Za to povabi Vinko Lešića, da pojde z njim in da prenoči pri njih — zakaj vsled utrujenosti bi pred deseto uro težko mogel priti domov.

„A poleg tega še takšno blato,“ dovrši Vinko.

„Vseeno,“ odvrne Lešić. „Obljubil sem Anki, da pridem, pa je nočem pustiti v skrbeh.“

„Pa moremo poslati koga od ljudi, da ji sporoči.“

„To še manje! Ti še tega ne umeješ, kaj se pravi, dati svoji ženi besedo: Oni, ki je ne drži, ni človek.“

Vinko, vedoč ceniti vsako Lešićevo besedo, mu proži roko, in Lešić se okrog osme ure zvečer poslovil od njega in od lovcev ter se urno izgubi v hladnem, vlažnem mraku. Še enkrat začuje Vinko „hop-hop“ in nato vse utihne... Da se preveč ne oznoji, je Lešić počasi in sigurno korakal po dobro znanih stezicah k svojemu domu. Zatopljen v misli, ni niti čutil utrujenosti, nekaj ga je nosilo, nekaj pomikalo naprej in mu dajalo vedno nove moči. Tudi prejšnje čase je zakasneval, a tedaj se mu je dozdevalo, da je njegovo prenočišče povsod in kjerkoli: ali na kakršnemkoli škednju, ali pod košatim gabrom, ali kraj gostega grma, — a sedaj je v njem nekaj šepetalo, da je za njega samo en dom, da je njegova najtoplejša želja, prispeti čim prej pod krov temu domu. In ko je prišel iz gozda, je vkljub vsemu mraku njegovo jasno oko vendar razločilo v daljavi dve drobni beli točki, dvojce razsvetljenih oken; in pri tem pogledu se je vzburkala vsa njegova notranjost, neko veličanstveno čustvo

mu je zavelo skozi dušo in vsak njegov živec je udarjal: Hosana!...

Veselo lajanje psov najavi njegov prihod; vrata so se ta hip odprla in obilica svetlobe pade nanj. Pri vhodu je stala njegova žena, a iz hvaležnosti, da je prišel, on pa iz hvaležnosti, da ga je tako dolgo čakala, nista mogla izpregovoriti niti besedice; samo krčeviti topli stisk roke je pričal, kaj sta čutila. Njemu je bilo vedno posebno prijetno in milo, kadar se je pozno po noči vrnil domov; tedaj se mu je vedno dozdevalo, kakor da je bil odsoten cela leta, in bilo mu je, kakor da je vse okrog njega novo in neznano.

Miza je bila pogrnjena in videlo se je, da Anka ni okusila večerje.

„Vsaj večerjala bi bila lahko, Ančica. S tem ti ni bilo treba name čakati.“

„Kaka bodi slast jesti meni sami, ko vem, da ti gotovo prideš.“

In nato sedeta k večerji. A večerjala sta, da se ni moglo razbrati, ali si sladita svoj razgovor z jedjo ali jed z razgovorom.

„Vidim na tebi, zelo si utrujen, idi in lezi!“

„Ne morem. Evo, ravnateljstvo zahteva izkaze dolgov, moram še nocoj nekaj začeti.“

„Ali bo dobro tako?“ se nasloni ona na njegovo levo ramo in pokaže z dražestnim polusmehom na tiskovine pred njim.

On pogleda in vidi, da je ona polovico tega posla že izgotovila, ter jo pogleda s pogledom

hvaležnim in grajalnim, in s pogledom polnim spoštovanja in udivljenja, a njuna usta se strnejo kakor sama od sebe v poljub, vroč in jedrnat kakor zrelo jabolko.

„Ako smeš ti meni delati to, kar ni tvoj posel, zakaj bi jaz ne smela pomagati tebi?“ reče ona vsa srečna, da ga je s tem iznenadila.

„Ne vem, kaj je moj in kaj tvoj posel, jaz znam samo, da uživam, kadar delam, ker brez dela ne morem živeti.“

„A jaz sem se danes ves dan lotevala sedaj tega, sedaj onega dela, pa mi nikakor nič ni šlo izpod rok, dokler nisem po obedu sedla za tvojo mizo in preiskala vseh tiskovin ter jih dobro proučevala, dokler se nisem odločila za to, — ker so vse nekako slične. Samo sebe sem grajala, da te do sedaj nisem nikdar vprašala, čemu je ta, čemu ona.“

In kakor prva učenka pri izpitu, je motrila z na pol pobedonosnim, na pol zabrinjenim licem sedaj spis, sedaj njega.

„Ali sem dobro pisala?“ ga vpraša z glasom od sreče drhtečim.

In sedaj on zopet zapazi, da si je prizadevala, iz svojega rokopisa izbrisati ono mehkobo, po kateri se ženske poteze spoznajo na prvi mah, trudeč se, da čim sličneje oponaša njegovo roko.

On se je od silne radosti, od prevelike ljubezni samo krčevito nasmehoval, ne da bi mogel reči le besedo.

Po tem sta otvorila najnovejšo številko ilustriranega časopisa in pregledovala slike. Lešić je najtežjo telesno trudnost znal raztirati z enim ednim listom časopisa, njegovo telo je bilo povsem podložno njegovemu duhu. Akoravno po dnevi pravi prozaik, delavec, kakor najprostejši sluga, je imel v sebi več poezije in idealizma nego mnog in mnog pesnik.

Ena slika je kazala divno porensko obal z vrlo romantičnimi srednjeveškimi „šlosi“ in „burgi“. Njemu, sinu ravne Slavonije, se je krčilo srce, ko je gledal lepo gorovje, na katerem so se, kakor da so jih posadile vile, dvigali stolpi, balkoni, čudna okna, tajni poti in izhodi, — a doli strmo pod skalovitim bregom šumi Rena, obsijana od zapadajočega jesenskega solnca.

V najgloblji globini svojega srca si je želel Lešić tak dvorec, kjer bi se daleč od sveta z visokega vidika, prezirajoč ničevnost današnjega veka, kakor orel oziral na dolino. In sedaj se je sanjavo zaglobil v to sliko, kakor da ne veruje, da je kaj takega na svetu zares mogoče. Ona je poznala to njegovo fantastično željo, pa mu je sredi ogledovanja prevrnila list dalje.

„Nikakor se ne morem ločiti od ideje, da bom danes ali jutri stanoval v takem dvorcu.“

„Ali če bi jaz ne hotela iti tja, če bi želela ostati na Čardačinah, na katere me veže moja mladost, moja ljubav, moje — — —“

Ni izgovorila celega stavka.

„In kaj še?“ jo je vprašal on, ker ni bil vaju od nje slišati pretrganih stavkov.

„Moje — moje vse,“ zašepeta ona in stisne svoj obraz z vso silo k njegovemu.

Opazil je nocoj na njej neobičajno dragost, izvanredno vznemirjenost, ki je prehajala tudi nanj, a ni si mogel na noben način razjasniti te njene otroške nežnosti.

Še tesneje se je stisnila k njemu, objela mu z obema rokama vrat, skrila usta v njegovo lice in mu zašepetala nekaj, česar on ni čul niti razumel; ali ko ji je on nato nalahno dvignil glavo in ji pogledal v zastidene angelske oči, ki so sevale v doslej nevidnem sijaju, tedaj je kakor blisek šinilo nekaj skozi njegovo dušo in jel ji je, kakor omamljen, poljubljaati oči, lase, usta — in kjerkoli se je je mogel samo z usti takniti.

Videč, da jo je razumel, reče naposled ona pol šepetajoč:

„Že dva meseca ti tajim, oprosti, nisem mogla od silne sramežljivosti izgovoriti teh besed, a danes mi je dogorelo do jezika in nisem mogla dalje prenesti...“

„Oh, naj bo sladka, dražestna deklica — —“

„Sin... sin!...“ in ona zopet skrije lice v njegove prsi.

Kakor dva blaznika, kakor dvoje razigranih otrok, sta se ljubila, se ovijala drug drugega, ne imajoč dovolj zunanjih znakov, s katerimi bi mogla pokazati vso svojo notranjost...

Kraj vse utrujenosti ni Lešić to noč zatisni očesa. Čudno čuvstvo je začutil v sebi: Poziv nla novo borbo, poziv, sviran z angelsko trombo; kraj vseh dosedanjih nalog življenja mu je nadala narava še eno; slast in bol, radost in skrb rodi narava z enim dihom... In v teh mislih, v katerih se je prepletala vsa njegova dosedanja in bodoča sreča in težava, so na površino šli razni momenti njegovega življenja, sedaj sijajni, sedaj tužni — in v tem polusnu je gledal sedaj svoje detinstvo, sedaj svoje šolske napore, sedaj poetično si ljubav napram divni svoji ženi. Tudi današnji lov, tudi ona ogromna vodna površina se mu je vsiljevala pred oči — in ta trenutek — ko mu je prišlo, kako je čolnič nasel na plitvino, zasine Lešiću misel v glavo, ki je vse dosedanje zatemnila in iztisnila... Komaj je pričakal zoro; komaj da se je razdanilo, je že sedel za svojo pisalno mizo in s tresočo roko računal, sešteval in odšteval, vznemirjeno pričakujoč rezultat računa.

Ko je Anka vstala, je bil gotov z računom. Sramovala se mu je pogledati v oči, a on je, vzemši papir, na katerem je pisal, sedel k njej in objemši jo, ji hotel nekaj povedati, ali vznemirjen ni mogel začeti, nego ji je samo kazal na vrste števil.

„Ono trstje, kjer smo včeraj lovili... Na, glej, najmanj tri tisoč čistega dobička na leto...“

Ona še ga ni razumela. Še-le ko se je povsem zbral, ji razloži, da misli takoj kupiti tri

stotine juter onega trstja, kjer je včeraj lovil, da ga bo razvodnil in osušil ter imel najmanj deset goldinarjev od jutra čistega dobička...

Ko je Lešič na vrat na nos končal najnujnejše delo, sede na konja in odjezdi k Matkoviću. Starec se je nemalo začudil, ko je videl razigrani in rdeči obraz svojega zeta — resni Lešič je redkokdaj bil takšen. Lešič je celo pot razmišljal, kako bo razjasnil in dopovedal Matkoviću svojo namero, zakaj vedel je, da se bo konservativni starec težko dal na to na videz nesigurno podvzetje. A kakor se je še od snoči ves zagrizel v to idejo, mu je gorela vsaka beseda, ko je začel Matkoviću razlagati in dokazovati, kako misli ostvariti svojo namero.

Ti razlogi in dokazi so tako prevzeli in zavzeli starega Matkovića, da ni znal niti besede izpregovoriti, nego se je namestu pridružil Lešiču.

„Torej, kakor sem rekel — pet tisoč goldinarjev nam bo zadoščalo —: tri tisoč za kupnino, tisoč za osuševanje in tisoč za obdelovanje tal.“

Stari Matković, ne da bi izpregovoril besedico, se dvigne energično in oba se napotita v občinski urad. — Tam so ju pogledali nekako po strani, ko so slišali, da misli Lešič kupiti tristo juter trstnine in da brez daljnjega pogajanja ponuja deset goldinarjev za jutro, skupaj tri tisoč goldinarjev.

„Ali se, gospod, šalite ali govorite resno?“ odvrne presenečena občinska gospoda. Eden iz-

med njih je mislil na ribe, drugi na race, tretji na ločje in trstiko, — nikakor niso mogli pojmiti, kaj naj Lešić drugače počne s trstjem, z vodo... Toda ko jim Lešić z vso resnostjo predloži svoj načrt, tedaj šele niso vedeli, pri čem so in kaj da naj mu odgovore. Načelnik mu jame svetovati, naj opusti čoravo delo, danes-jutri bi se lahko kesal ter vrgel občino v proces, a proces je hujši nego vrag... Šele malo po malo se posreči Lešiću, uveriti občinske upravitelje, da ne misli on na nikake vratolomije in prevare, nego da namerava enostavno kupiti od občine tristo juter trstnine, a občini še vedno preostaja tisoč in dvesto juter za pašnik. Doda še, da bi bil najrajši, ako mu občina proda levi del od jarka Beljana, ker bi bil ta jarek vsaj z ene strani naraven mejaš med njegovim in občinskim delom.

„A kako je s kupnino, za koliko let mislite — —?“

„Ko podpišemo pogodbo, izplačam takoj celo svoto.“

Ko so občinarji uvideli, da se Lešić ne šali, so se takoj zedinili in privolili v prodajo. Na Matkovičev zagovor in prošnjo je dospelo oblastveno dovoljenje za prodajo že koncem aprila. Med tem je Lešić že od prvega začetka postavljал merilne palice po trstnini ter je vsak tretji dan, bodisi on, bodisi Vinko, hodil merit višino in gibanje vode, tako da je proti koncu aprila imel popolno sliko, kako in v kateri pravec voda od-

teka, kje se zaustavlja in vrača. Ko je celo sliko vrgel na papir, je bilo jasno, da je jarek Beljan najgloblja točka, a ker je bil ves zablaten, ni mogel odvajati silne vode, nego je voda po njem od neke stopnje vedno odtekala v bližnji večji potok, a ko je padla do gotove nižine, ni mogla dalje, nego se je zaustavila in ležala dotle, dokler ni vsled pripekanja julijsko-avgustovskega solnca izhlapela. Lešičevo merjenje je dokazovalo, da bo dosti, jarek Beljan pročititi in izpeljati preko svojih tristo juter še tri kanale v Beljan, da se s teh tristo juter voda za dva, tri mesece prej odteče, nego se je dosedaj.

Prvega maja je bila pogodba z občino podpisana, a že drugega je udarilo petdeset Ličanov z motikami v blato jarka Beljana. Petnajstega maja ni bilo na Lešičevem delu niti kaplje vode, a deset dni pozneje se je jel črni humus — sesedina od nekdanj — sušiti. Sedaj je Lešiču odleglo: zmagal je, videl je suho zemljo, ki se je kakor sol drobila v njegovih rokah.

„Sedaj se nam naj rogajo, da bomo prodajali vodo iz trstnine liter po pol krajcarja!“ reče Lešič zmagovalno Vinku — „a jaz jim rečem, da mi vsak liter, ki sem ga spravil s svoje zemlje, prinese pet, a ne pol krajcarja!“

Koncem maja je začel Lešič z oranjem in oral je, dokler mu je vlaga dopuščala. To, kar je bilo prevlažno za oranje — a tega je bilo do sto juter — je pustil za livado, na ostalih dvesto jutrih

pa je nasejal proso. Oranje je bilo vsakojako; na mestih, kakor da so izrile svinje, in ljudstvo se je rogalo Lešiću, da ni treba orati, nego pustiti tja sto glav krmkov ter kar za njimi sejati... Lešić je molčal in delal. Ko je nastalo leto ter se je nakopičilo sila dela na gosposčinskem posestvu, je moral Lešić svoje beljanske njive (kakor jih je imenoval) povsem pustiti ter jih prepustiti Vinku. Na teh beljanskih njivah ni zmanjkovalo dela. Že sredi junija je trebalo pokositi prvo slabo travo, da iz nje udari čistejša in plemenitejša; na ta del se je lahko spustila iz Beljana voda ter je za mesec dni narastla druga trava do pasu visoka.

„A kaj je s prosom?“ vpraša некоč Lešić Vinka.

„Bogme ne vem, kaj bo to, ali proso ali kaj drugega. Stebla so več kakor meter visoka; listje široko kakor koruzino, ali klas se še ne vidi. Morda se izjalovi?“ je odgovoril Vinko.

V službi izvanredno vestni in točni Lešić ni dospel, da bi po dnevi odšel na svoje njive, ker so bile poldrugo uro vožnje daleč, nego je na večer zajahal konja in po mesečini šel pregledat, ali je trava zrela za košnjo, ali se je seno dobro osušilo. Po noči je prehodil sela, da je zbral potrebne delavce, da se delo opravi čim hitreje, zakaj pri Lešiću je čas od nekdej pomenil denar. In da je imel sto rok in sto nog, ta človek bi se ne mogel nadelati; ves prašen, ves znojen in ožgan od solnca, je beležil sedaj s svinčnikom,

sedaj kosil s koso, sedaj grabil z vilami. Ni vpil, nego delal, — delal, da so se mu delavci porogljivo smejali, češ, najbrž pridejo lačna leta, da se toliko upenja... Anka, poznavajoč njegovo gorečo narav, ga ni zaustavljala v delu, nego je samo prosila Bôga, da ga ohrani zdravega. Slačec na večer z njega košulje, mokre kakor da se je kopal v njih, je s strahom pričakovala zoro nad njegovo posteljo: ali se zbudi zdrav ali v vročnici... A te skrbi mu ni izdajala z nobeno besedico, v njej je živela vera, da on ne sme oboleti...

Tako je prišel avgust in proso na beljanskih njivah se je dvignilo, kakor koruza, in zrna so bila dvakrat debelejša od navadnega. Kdor ni pobliže promotril tega žita, se je rogal Lešiću, da je posejal trstiko in rogoz, zakaj tako se je videlo proso od daleč.

Šele ko je Lešić zmlatil vso setev ter dobil dve tisoč metrskih stotov prosa, ko je tretjikrat pokosil travo z livade, ko več ni imel prostora, kam da vse to spravi, ga je prosti narod razkričal, da je čarovnik, da je po noči na metli jahal in čaral svoje njive...

Za pol leta je Beljanov mulj izplačal vso kupnino, vse stroške in je še ostal prebitek nekaj tisoč goldinarjev. Ko je Lešić Matkoviću odštel pet tisoč goldinarjev, da jih vrne hranilnici, ko je položil pred Vinka petsto goldinarjev z nalogom, da se prvega oktobra odpravi na Dunaj na kulturno-tehnični tečaj, ali junija da zopet pride na

beljanske njive, tedaj je stari Matković objel oba in se zjokal od sladosti in radosti, kakor še nikdar...

Istega dne je dospelo Lujino pismo, v katerem zahteva potnino; obenem naznanja, da drugega državnega izpita ne bo delal sedaj nego pod jesen, a na koncu še pristavlja, da pripelje s seboj dva-tri prijatelje svoje, da prebijejo nekaj časa pri njih na vasi...

Lujina vest o izpitu je dirnila Matkovića, kakor da mu je padla gruda ledu na srce; in to vest je moral baš v istem hipu dobiti, ko se mu je omehčano srce raznežilo do solz...

Čez nekaj dni je prišel Lujo z vseučilišča in pripeljal s seboj še dva prijatelja pravnika, najbrž da se po napornem delu in učenju odpočijejo na selu. Eden je bil sin vdove, a drugi sin sodnega svetnika; edino oni prvi je položil izpit in že vložil prošnjo, da bi bil nastavljen za praktikanta. Lujo je dobro vedel, kaj ga čaka doma, ko pride brez izpita, in zato je tudi privedel s seboj tovariše, samo da s tem otopi očetov ukor; a stari Matković mu ni prizanesel niti pred tovarišima. Toda to mlade gospode ni niti najmanje motilo, — saj so davno vedeli, kakšni so jim roditelji v tem pogledu, ne zamerjajoč jim sicer, a jih pomilujoč, da ne morejo pojmiti vseučiliščne svobode, ki daje na voljo, delati izpit pol leta prej ali pozneje...

Na Čardačinah se je uprav mlatilo žito; novi ravnatelj je že naročil z Dunaja parni stroj za

mlatitev ter je za prvo leto pripeljal tudi strojnika iz dotične tvornice, da vodi stroj pri mlatitvi. Lešić je mislil, da bo gospode pravnike ta stroj in vobče celo gospodarstvo zanimalo in veselilo, ko bodo videli, da se tudi na plodovitih slavonskih nižinah udomačuje evropska kultura. A vzhičeni Lešić se je prevaril, — zakaj mlada gospoda niso hotela stopiti niti blizu k mlatilnemu stroju, — z ene strani jim je smrdel dim in para, a z druge strani jim je padal v oči prah in pleve. Nikakor niso mogli umeti Lešićevega navdušenja, ki jim je natanko razlagal, koliko s tem strojem prihrani proti mlatitvi s konji. Dunajskega strojnika, ki je z zavihanimi rokavi, ves črn od dima in prahu, ves zamazan od olja, neprestano delal ob stroju, niso hoteli pravniki niti pogledati ter so se čutili užaljene, da se jim je drznil ponuditi roko...

Tudi za ostalo gospodarstvo niso imeli niti najmanjšega smisla. Ko jim je Lešić pokazal svinjake, zgrajene po najnovejših zahtevah svinjereje, ko jim je pripovedoval o svojstvih turopoljske in sremske pasme ter jim dal izpustiti gojne pisane in črne prasce, tedaj so jeli gospodje pravniki drug drugega pogledovati s prezirljivimi pogledi.

„Strašen smrad...“

„Kolosalen smrad...“

To je vse, kar so rekli, naglašajoč vsak zlog, da bi Lešiću dovolj jasno povedali, da njim nič ni do vsega tega.

„Da, gospoda moja, dim, gnoj, — to je geslo dvajsetega veka. Tam, kjer se železniška para brez prestanka vije po zraku, kjer dim tvornic vso okolišno atmosfero napolnjuje s svojim smradom, kjer se od vsake koščice, od vsake ljuske pripravlja gnoj, kjer se ti smradni odpadki plačujejo z zlatom — samo tam se lahko govori o blagostanju in napredku človeštva... Gospodi, kakor vidim, ne ugajajo moje besede, vas bolj navdušuje Vergilijev stih: *Tytyre, tu patulae recubans sub tegmine fagi*... Ti zlati časi so minili, gospoda moja, nimfe dvajsetega stoletja nimajo več mesta v hladu košatih bukev...“

Gospodom pravnikom je silno imponiral rimski stih in v dnu duše jim nikakor ni bilo prav, da je Lešiću Ciceronov jezik morda bolj poznan nego njim. Turopoljski prasci in Vergilijevi divni stihi, ta dva pojma sta jim bila nezdržljiva.

„Kako ste se mogli vi z maturo dati na to delo, ko so vam bila z njo odprta vsa vrata?“ vpraša en pravnik s pomilujočim glasom Lešića.

„O teh »odprtih vratih« bi se dalo marsikaj razpravljati, dragi prijatelj. Povem vam samo to, da niste na pravem potu. — Ako bo čas in ako boste hoteli, še lahko o tem govorimo — a sedaj izvolite, gospoda moja, obed je gotov.“

Pri obedu je bil tudi strojnik. Gospodje pravniki so gledali z višine na brezzlenega Dunajčana, ki je izpregovoril redkokatero besedo,

nego je večidel molčal. V razgovoru je prišlo na dan, da je ta strojnik dovršil dunajsko tehniško šolo in da je po študijah enak mladim gospodom.

Kakor že pri južnih Slovanih ni drugače, se je razplel najprej govor o politiki. Gospodje pravniki so napenjali vso svojo politično modrost, da bi mirnega Dunajčana izzvali, da izreče svoje mnenje o občem političnem položaju. Siromak strojnik se je nemalo čudil „znanju“ teh mladih ljudi v političnih stvareh; njemu je nemalo imponiralo, kako so doslovno citirali poedine Bismarkove odstavke iz njegovega zadnjega govora v državnem zboru, razlagajoč jih, kakor jih nikdo na svetu ni razlagal. Vedeli so za najskrivnejše misli ruskega carja, ki da je edini kos Bismarku. Razvili so natančen program, kako bi se evropske velesile mogle zediniti, da bi nobena ničesar ne izgubila, a vse dobile; ta program da je tako enostaven in lahek, da že enostavnejši ne more biti.

Mirni Dunajčan ni razumel mnogih izmed teh fantastičnih kombinacij ter se je opravičil, da on že dve leti ne čita političnih listov, ker nima časa, ker se je povsem vglobil v proučevanje nekega ventila na nekem stroju, da bi namreč ta ventil deloval avtomatski, a dotična para bi ne bila izgubljena, nego se nadalje uporabljala. Gospodom pravnikom se je zdelo neumno in smešno,

radi take malenkosti dve leti opustiti čitanje časopisov — in zašepetali so drug drugemu:

„Budalo dunajsko!...“

V nadaljnjem razgovoru so se imenovala tudi imena Unger in Stein, govorilo se je o briljantnosti pravniške kariere, od vsakega ministra da se zahteva, da je več ali manj pravnik in da se lahko z vso pravico reče, kdor dandanes ni dovršil pravniških šol, da ni izobražen človek... Na to se strojnik usodi pripomniti, da trgovska, industrijalna in kulturno-tehnična znanost dobivajo vedno večji pomen in razmah in da je število teh slušateljev že nadkrililo število pravnikov. Gospodje pravniki so protestirali z vso vehemenco proti temu, trdeč, da je to vseskozi nemogoče in da se ta nemogočnost more na indirekten način tudi dokazati.

„To vam je lahka stvar — povejte, koliko let imate in koliko dobivate plače, pa vas vzporedimo s pravnikom vaših let.“

„Sedaj sem v osemintridesetem letu ter dobivam od tvornice, pri kateri službujem že deset let, stalno na leto tri tisoč goldinarjev in dvajset odstotkov od vseh strojev, katere sem v kakršnemkoli pogledu popravil in izpopolnil — a to znaša na leto tri do štiri tisoč goldinarjev.“

Tako se je glasil odgovor skromnega Dunajčana.

Gospodje pravniki so osupnili na to svoto. Bilo jim je neumljivo, da more človek s

šest tisoč goldinarji letnih dohodkov delati na solncu, v prahu in dimu, kakor najpreprostejši hlapec.

Po obedu so se vrstile zdravice. Siromak Dunajčan je bil v nemali nepriliki, ko so mu rekli, da zahteva običaj, da se na vsako zdravico mora izpiti polna čaša vina. Čudil se je, kolikor je živ, v kaj in kam ti mladi ljudje vlivajo toliko vina, pa se jim prav nič ne opaza. Njemu se je že po šesti čaši zmotilo ter je z jokavim glasom poprosil Lešića, naj mu oprosti, ker je pijan... In Lešić ga je v resnici moral odnesti v posteljo, ker vina nenavajeni človek ni mogel delj niti na nogah stati.

„Nemška svinja!... Bodočnost je naša!...“ so kliknili zmagoslavno vsi trije pravniki in so vnovič izpraznili čaše...

Ko so še dalje pili in nazdravljali, prinese Matkovičev hlapec nujno pismo za vdovičinega sina. V pismu mu mati naznanja, da je imenovan brezplačnim praktikantom pri sodišču v gornji krajini.

Sedaj je deževalo zmerjanj na vlado, na sistem, na odločujoče kroge, ki bi morali biti srečni, da imajo take ljudi, katere bi morali z obema rokama imenovati za pristave, a ne za brezplačne vežbenike, kakor da pravniku ni odprt ves svet...

„Evo ti davčnih nadzorstev, evo finančnih ravnateljstev, evo ti Bosne — kamorkoli hočeš!

A kaj hočemo: nemo propheta in patria!“ vzklikne Lujo.

„Najbolje je poslati naenkrat deset prošenj, in kjer ti bolje plačajo, tja idi! a oni drugi — ...“

„Pravo, živio, tako je! Da vidimo, kaj počnejo brez nas!“ zagrmje od vina razgreti mladeniči.

„A kako bi bilo, gospoda moja, da se posvetite našim občinam? Tu bi vas potrebovali, kakor žejni kapljico vode, tu bi bila sicer ena vrata, ali široko polje za vas.“

Tako je rekel iskreni Lešić, ki je s čim dalje večjim pomilovanjem gledal to neizkušeno in blodečo mladež.

„Čuješ! Ako si že poljedelec, ne bodi takov prostak in mi ne žali prijateljev v svoji hiši. Lahko si srečen, da so ti prišli taki ljudje pod streho!“ Tako se je zadrhl pijani Lujo na Lešića.

„Dovolj, dovolj! Od svinjarja niti ne zahtevamo česa finejšega ...“ vzplamti ostala dvojica in zgrabita klobuk ter zbežita iz Lešičeve hiše.

* * *

Leto dni potem je ležal Lujo zleknjen na naslonjaču, a pred njim je ležala tretja prošnja, odklonjena od bosensko-hercegovske vlade. Ni imel moči, da bi pokazal ta odlok očetu, ker je z isto pošto prišlo tudi pismo od Nele, v katerem

zaklinja mater in očeta, naj takoj pošljeta 200 goldinarjev, ker ji je bilo danes radi dolga zarubljeno pohišstvo, ki se proda dražbenim potem.

Gospa Matkovičeva je bila izven sebe, a starec je zopet z resignacijo v sebi zbiral krajcar za krajcarjem, da zbere čim večjo svoto.

V istem času se je — tam na Čardačinah — igral na trati enoletni sin Lešičev, junačič od pete do glave, a mati njegova, kakor razcvela roža v vsej lepoti, se je smehljala in drhtela od radosti nad vsakim njegovim kretom; njena duša ni mogla pričakati trenutka, ko ji bo ta mali junak pribežal v naročaj in ji zaklical: Mama — evo, ide tata, tata, tata!

A on je šel z Vinkom ves utrujen in znojen preko polja. Stroj je mlatil, a ona dva sta izračunavala, kdaj približno bo delo na Čardačinah gotovo, da se potem oba polotita beljanskih njiv, zakaj tudi tam je že trebalo stroja.

„A kdaj bo, dragi moj Vinko, prišla ta mašina na naše duševno polje? Kdaj bo prenehalo ono površno in plitvo oranje naših mladih ljudi po njivi znanosti? Za sedaj orjejo še tako plitvo, da tla dajejo komaj toliko sadu, da prehranijo nekako nemarnega orača. Kdaj bodo zaorali globlje, da vznikne bilka trikrat večja nego do sedaj! Kdaj se bodo poglobili v znanost toliko, da jim ubrani plod ne bo komaj zadoščal za vsakdanji kruh, nego da bo prebitka, od katerega

bodo imeli korist tudi drugi! Onemu strojniku ne da en ventil dve leti mirno spati, a tu se niti še ne ve, da vobče obstoji stroj take vrste! Človek bi skoraj ne verjel, ko pomisli na našo nadarjenost, na plodnost naše zemlje! A ta dozdevna nemogočnost bo trajala do tedaj, dokler oni dve glavnici, človek in zemlja, nadarjenost in plodovitost, ne spoznata svoje vrednosti, dokler jih iz nedelavnosti in zaspanosti ne krene tista naprej leteča sila dvajsetega stoletja, ki zahteva živih, a ne mrtvih kapitalov...

JOSIP KOZARAC.

Eden izmed najboljših hrvatskih pisateljev, ki je poleg Kumičića, Kovačića in Gjalskega osnovatelj hrvatske realistične novele, je pisatelj „Mrtvih kapitalov“. Novele Josipa Kozarca so polne globokih misli, umetno vtaknjenih v krasno pripovedno obliko, ki vse stremijo za tem, da dvignejo, kakor kulturno, tako ekonomsko in socialno stanje njegove mile domovine — Slavonije ravne.

Josip Kozarac se je rodil 18. marca 1858 v Vinkovcih, malem graničarskem mestecu v Slavoniji. Tu je pohajal šolo. Ko je položil maturo, je 1879 odšel na Dunaj in se tam vpisal na visoko šolo za kulturo zemlje. Izučil se je šumarske stroke (gozdarstva) in je služil kot upravitelj šumarstva v Lipovljah od 1885—1895, nato je bil premeščen v Vinkovce, kjer je postal nadšumar, a nato šumarnik. Kmalu na to je vstopil v pokoj in odšel v Koprivnico, kjer je mislil pri svojem zetu preživeti svoje dni v miru in si iskati leka bolezni — sušici. — Ali njegove nade so se razpršile. Kmalu na to, 22. avgusta 1906 je umrl, star komaj 48 let. Pokopan je v svojem rodnem mestu v Vinkovcih,

v mestu, v katerem se je zbiralo vse ono, kar je karakteriziralo Slavonijo in Slavonca in kar je dajalo Kozarcu gradiva za njegove krasne pripovedi. Tam na vinkovškem pokopališču sniva večni sen poleg svojega, mnogo starejšega književnega tovariša, ki so ga vodile enake intencije v književnem delovanju — poleg Matije Antona Relkovića (v 18. stoletju).

Svoje literarno delovanje je začel Kozarac s pesništvom. Pel je največ balade. Ali pravo polje njegovega delovanja je bila novela in tu je vstvarjal dela trajne vrednosti. Njegove povesti so: „Priče djeda Nike“, „Biser Kata“, „Naš Pilip“, „Proletarci“, „Kapetan Gašo“, „Mrtvi kapitali“, „Dona Ines“, „Medju svjetlom i tminom“, „Moj djed“, „Tri ljubavi“, „Mira Kodolićeva“, „Rodu u pohodu“, „Oprava“, „Tena“, „Krčelići ne će ljepote“, „Emilijan Lazarević“, „Slavonska šuma“, „Sen savjetnika Orlića“, „Moje susjedice“, „Tri dana kod sina“, „Naš stric Gjuka“ in nedovršen roman: „Živi kapitali“.

Kozarac je v svojih pripovedih in romanih razpravljajal politična, socijalna, gospodarska in vobče kulturna vprašanja. Zaglobil se je v notranjost človeškega življenja — v dušo in reševal psihološke probleme. V „Mrtvih kapitalih“ rešuje znamenito gospodarsko-socialno vprašanje. Opozarjal je, da je v Slavoniji mnogo plodne zemlje, a neobdelane. To je mrtev kapital, ki ga treba oživiti. Kozarac vidi povsod mrtve

kapitale. Vse drvi na lov za uradniškimi mesti. Ko položi dijak maturo, gre študirat za profesorja, jurista ali medicinca ali duhovnika. Edino to so njegovi idealni poklici. Ali te gospode in malih uradnikov je že vse polno, ki žive za borno plačo. Če bi se posvetili poljedelstvu, obrtu ali trgovini, bi dvignili blagostanje svoje in naroda. Ali tako nastaja nadprodukcija uradništva, a drugi poklici se zanamajajo. Kozarac se je navduševal za ekonomijo. Zato je vstal zoper to, da se ljudje, ko dovršijo šole, nočejo poprijeti obdelovanja svoje krasne in plodne zemlje, nego vsak gleda, da postane „gospod“ in če je tudi občinski pisar, samo da ima svojo „mesečno plačo“. Taki ljudje so mrtev kapital, ki postanejo v uradu stroji, mrtva telesa, katerim se da v roke pero, da pišejo z njim od zore do mraka, a jih morda niti ena vrsta ne ogreje, niti jim vlije ljubezni do življenja za drugi dan. Nadalje naglaša, da se je treba vrniti k rodni grudi, treba jo racionelno obdelovati, da jo dvignemo. Človek in zemlja, to je tisto, čemur pripisuje Kozarac največjo važnost. „Ti si vedno mislil,“ pravi Kozarac, „da ima samo denar neko vrednost, pa si za ta denar prodajal svoje misli, svoja čuvstva, prodajal samega sebe. Ali ne veš, da je človek najdražji denar, največ iskana glavnica? . . .“

Tako daje Kozarac veliko važnost človeku. Veruje vanj in pri tem v boljšo in lepšo bodočnost. Veruje, da se inteligenca pridruži seljaku in

ga dvigne ekonomsko in duševno. S to vero v bodočnost je jel pisati svoje „Žive kapitale“, ki so ostali nedovršeni, ki so pendant „Mrtvim kapitalom“. Tu opisuje mladega človeka, vaškega sina, ki je dovršil šole, spoznal vse rane in nedostatke družabnega in političnega življenja in zapustivši svoje družabno stališče, se je vrnil k plugu in motiki, da bi prednjačil svojemu narodu in ga vodil. Žal, da je pisatelju pri tem romanu smrt iztrgala pero iz rok.

Kakor je literatura ilirske in Šenoine dobe bila vzgojevalna, je bila ta Kozarčeva realistična. Kozarac pa ne zabavlja samo, nego hoče, da čitatelja prisili na razmišljanje in da ga prouči, hoče, da ga vzgoji. Zato je tendenciozen. Hoče človeka pridobiti za ideje, ki jih propagira. In v resnici je imel tudi pozitivne uspehe. Nekateri dijaki so se po maturi vpisali na visoko šolo za kulturo tal in neki maturant je šel k samemu Kozarcu in mu rekel, da pojde ravno vsled njegovih „Mrtvih kapitalov“ na to visoko šolo. To je močno razveselilo pisatelja.

Kozarac ni hotel preporoditi svojega naroda samo materialno, nego tudi moralno. Ni dovolj, da cvete samo poljedelstvo, da bi bilo v narodu samo materialno blagostanje, nego potrebno je tudi moralno izpopolnjevanje. Tako vhaja Kozarac v notranjost človekovo — v njegovo dušo in jo analizira ter kaže nova, čista pota. Psiholog človeka in psiholog družbe. Na tem novem polju je

našel množino problemov in konfliktov ter se zaglobil v nje. In ta Kozarčeva globoka psihologija odseva v njegovih novejših delih, posebno v „Emiljanu Lazareviću“, v „Teni“ in v „Opravi“; posebno zadnji dve; kdor ju je samo enkrat prečital, ju ne pozabi nikdar. Njegovi junaki žive, vidiš je v sleherni slavonski vasi, črtani so tako ostro in resnično, da so to v resnici sami tipi. Njegovi romani ne vznemirjajo možgan in živcev, ali tudi ne puščajo praznote, nego silijo človeka, da razmišlja. In ko je prečita, čuti, da je zopet bogatejši na duhu. Rak-rane, ki jih razkriva in na katerih boleha hrvatski (pa tudi slovenski, kar smelo trdim) narodni organizem, skrbe vsakega pravega in iskrenega rodoljuba. Povsod in vselej smo površni. Usta so nam polna rodoljubnih fraz, a v glavi je samo enostransko znanje. Kipimo od ognjenih in — lahko se reče — najiskrenejših rodoljubnih čuvstev, a za racionalno in realno delo, ki vedno donaša koristi in sadove, se niti ne brigamo. „Vse je samo na jeziku“ — pravi Kozarac. Ali Kozarac ni samo kazal teh rak-ran, nego je tudi učil, kako jih treba zdraviti. Pokazal je pravec in pot, na katero treba kreniti, ako hočemo, da bomo tudi mi močan in silen faktor v kolu kulturnih evropskih narodov.

(Po monografiji Jos. Ivakića: „Književni rad Jos. Kozarca“, Karlovac, 1907. Ivan Vuk.)

Katoliška Bukvarna v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

Dolžan: Knjiga uradnih vlog. Obrazci političnih, vojaških, finančnih (davčnih), sodnih in drugih uradnih vlog. 3 K, vezano 4 K.

Ta knjiga bo ustrezala in služila kar najbolje vsem stanovom ter tudi znatno olajšala delo v uradih. Knjiga obsega namreč okoli 300 praktičnih vzorcev za najrazličnejše prilike za zgoraj navedene oblasti. Rabil jo bo vsakdo, bodisi pošestnik, trgovec, obrtnik ali zasebnik.

Ce je vloga pravilna, potem je tudi uradna rešitev hitra, kajti samo nepravilna vloga povzroči zakasnelost. V tem oziru bo ta knjiga vsem slojem premnogo koristila.

Naša zdravila in njih vporaba v domačem zdravljenju. 1 K 20 v, vezano 1 K 80 v.

Knjižica podaja v poljudni obliki natančna navodila o pomenu in pravilni uporabi domačih zdravil. Knjižica bo izborna služila, ker nam je vsak čas na razpolago premnogo zdravilnih sredstev, ki jih pa ne vemo in ne znamo rabiti.

Novak: Nemščina brez učitelja.

I. del. Nemška slovnica za samouke. Druga predelana izdaja. 1 K 20 v.

II. del: Slovensko-nemški razgovori v vsakdanjem življenju. K 1 20.

Oba dela: Slovnica-Razgovori. Skupaj lično v platno vezano 2 K 80 v.

Vsak Slovenec, ki se hoče nemščine hitro za vsakdanjo rabo v življenju sam naučiti, neobhodno potrebuje oba dela „Nemščine brez učitelja“ in „Slovarček“.

Dr. Šlebinger: **Slovarček nemškega in slovenskega jezika.** Sestavil profesor dr. I. Šlebinger (nemško - slovenski in slovensko - nemški del) 1 K 20 v, vez. 1 K 80 v.

Slovarček je sestavljen s posebnim ozirom na samouke in navaja pri nemških besedah tudi vse izjemne oblike, kakor se rabijo v praktični govorici.

Pleiweis: **Slovenska kuharica.** Šesti natis izpopolnila in predelala S. M. Felicita Kalinšek, šolska sestra in učiteljica na „Gospodinjski šoli“. Velika izdaja s slikami, 5 K 20 v., vez. 6 K. — Okrajšana izdaja brez slik 3 K, vez. 3 K 60 v.

Obe izdaji „Slovenske kuharice“ prekašata po svoji obsežnosti in praktični razvrstitvi vsa podobna dela in upoštevata najrazličnejše potrebe in razmere.

Stoletna pratika dvajsetega stoletja 1901 do 2000. 1 K 30 v, vez. 2 K.

Obsega poljuden nauk o časoslovju, koristna gospodarska navodila in mnogo drugih podrobnosti za praktično življenje.

Urbanus: **Knjiga o lepem vedenju.** 3 K, vezano 4 K.

Tega vse slučaje družabnega občevarja in vse sloje vpoštevajočega, zelo praktično sestavljenega navodila za lepo vedenje ne more pogrešati noben Slovenec.

Dr. Josip Valjavec: **Laško-slovenski slovar.** Nad 40.000 besed z bogato frazeologijo in kratkim imenikom krstnih in zemljepisnih imen. 3 K 70 v, vezano 4 K 50 v.

Slovar, ki je izredno popolen in temeljit, bo služil dobro ne le zasebniku, temveč tudi šolam in ljubiteljem laškega slovstva. Slovar je jezi-

kovno in tehnično na višku. Kljub svoji obširnosti ima pa prav priročno žepno obliko.

Iskravec: **Slovensko-italjanski slovar.** Vezano 3 K.

Slovar obsega 543 strani, bogat beseden zalog in ima prav priročno žepno obliko, tako da je primeren za sporedno porabo z dr. Valjavčevim laško-slovenskim slovarjem.

Dolžan: **Kako se pišejo zasebna pisma.** Obrazci rodbinskih, prijateljskih, sožalnih, voščilnih, opominjevalnih, snubilnih in drugih pisem. 1 K 40 vin., vez. 2 K.

Dolžan: **Kako se pišejo zasebna pisma,** brez snubilnih pisem. 1 K.

Dolžan: **Kako se pišejo snubilna pisma** (zase) 50 vin.

Juvančič: **Učna knjiga francoskega jezika.** Za srednje in njim sorodne šole in za samouke. I. del. Vez. 2 K 50 vin. II. del z mnogimi slikami in načrtom Pariza 3 K.

Načrt Ljubljane. 1 : 10.000, v dveh barvah. 30 v., v petih barvah 50 vin. Isti napet na platno, zložljiv v žepno obliko 1 K 80 vin.; isti napet na platno, s palicami za steno, 2 K.

Novak: **Slovenska stenografija.** I. del. Korespondenčno pismo (druga izdaja 1910). 3 K. II. del. Debatno pismo. 2 K 40 vin.

Podlesnik: **Knjigovodstvo.** I. del. (Knjigovodstvo za „Čebelice“, mladeniče in gospodarje.) Vez. 3 K 20 vin. II. del. Knjigovodstvo za posojilnice in združništvo sploh: o kreditu, združgah, raifaiznovkah, konverziji, blagovnem prometu s praktičnimi zgledi. Vez. 6 K 20 vin.

Pogačnik-Tomažič: **Občinski red in občinski volilni red za vojvodino Kranjsko.** 80 vin.

Cestni zakon z dne 21. februarja 1912, veljaven za vojvodino Kranjsko, glede gradnje in vzdrževanja javnih neerarskih cest in potov. Cena broš. 1 K 20 vin., vez. 1 K 50 vin.

Grafenauer: Zgodovina novejšega slovenskega slovstva.

I. del. Od Pohlina do Prešerna. 2 K, vez. 2 K 80 v.

II. del. Doba narodnega prebujenja. 6 K 20 v, vez. 7 K 20 v.

Najnovejšega slovstva Slovencev ni še nobeden tako vsestransko, strokovnjaško in obenem živahno ocenil, kakor Grafenauer in je za to žel splošno priznanje.

Najboljša leposlovna dela:

Pod svobodnim solncem. Povest davnih dedov (F. S. Finžgar). 2 zvezka K 6.80, vez. K 8.80.

Najboljši slovenski zgodovinski roman, vzet iz dobe boja Slovanov proti Bizancu, pisan v krasnem jeziku.

Dekle z biseri. Povest iz Neronove dobe (Haggard). K 2.20, vez. K 3.20.

Roman, ki vsled svojih interesantnih prizorov in zgodbe dveh v boj krščanstva s poganstvom zapletenih oseb ohranja bralčevo pozornost do konca.

Roža sveta. Povest iz dobe tretje križarske vojske (Haggard). K 2.80, vez. K 3.90.

Roman, ki se odigrava v času, ko premaga slavni sultan Saladin križarsko vojsko, je poln življenja in pretresljivih prizorov.

Quo vadis? Roman iz Neronove dobe (Sienkiewicz). Vez. K 5 50.

Boje in razvitek krščanstva s poganstvom, nam slika pisatelj v najpestrejših barvah.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000380453

